
Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi

INTERNATIONAL JOURNAL OF POLITICAL STUDIES

İSLAM DÜŞÜNCE TARİHİNDE YÖNETİM ANLAYIŞI: İBNÜ'L-MUKAFFA ÖRNEĞİ
Yeliz KARADENİZ

EXAMİNİNG ISIS'S TURKISH SYMPATHİZERS ON TWITTER
Ahmet Yiğitalp TULGA

RUSYA FEDERASYONU MERKEZ BANKASI'NA VE MİR ÖDEME SİSTEMİNE
UYGULANAN MÜEYYİDELER
Ali BAŞARAN

THE EU-TURKEY RELATİONS UNDER THE SHADOW OF THE CONTESTED
POLİTİCS OF MİGRATİON
Elif ÇETİN

JULİA PHİLLİPS COHEN, OSMANLILAŞMAK: MODERN ŐEFARAD YAHUDİLERİ VE
İMPARATORLUK YURTTAŞLIĞI
Menderes KURT

International Journal of Political Studies

(Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi)

Aralık/December 2022 Volume / Cilt 8

Issue / Sayı 3

p-ISSN: 2528-9969

e-ISSN: 2149-8539

*****

International Journal of Political Studies (IJPS) is an academical, periodic and refereed journal published on April, August, and December -three times in a year- by the Center of Political Economical and Social Research (PESA). The Journal publishes articles which are written in the discipline of social sciences like Public Administration, Political Sciences, International Relationships, Sociology, History, Philosophy, Psychology and Turkish Language. The Journal aims to help distribute, discuss and evaluate investigations and scientific studies by academicians, market and for those who are interested. The Journal is published on internet.

Permission to make digital or hard copies of part or all of the International Journal of Political Studies for personal or classroom use is granted without fee provided that copies are not distributed for profit or directional commercial advantage. No part of this publication may be reproduced or distributed in any form or by any means, or stored in data base or retrieval system, without the prior written permission of the publisher. Permission may be requested from the PESA Research and Publication Department.

Copyright © 2022 by PESA

No responsibility for the views expressed by authors and reviews in the International Journal of Political Studies is assumed by the editors or by the Publisher Center for Political, Economic and Social Research (PESA).

*****

Contact Editorial Office

Address: Arabacı Alanı Mahallesi Mustafa Ocak Sokak No:9 D:2 Serdivan-Sakarya/Türkiye

E-mail: politikarastirmalardergisi@gmail.com **Phone:** +905327695899

Fax: +902642956233

Published by: Center for Political, Economic and Social Research (PESA)

Politik Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Merkezi (PESA)

www.pesa.org

International Journal of Political Studies (IJPS)

Published by PESA, On Behalf of PESA the Owner is

Fatih YARDIMCIOĞLU

Editors / Editörler

İsmail Ediz

Editorial Assistants / Editör Yardımcıları

Menderes Kurt

Nurbanu Bulgur

Typesetting /Dizin

Furkan FAYDALI

INTERNATIONAL ADVISORY BOARD / DANIŞMA KURULU

Prof. Dr. Tim Jacoby (The University of Manchester, UK), **Prof. Dr. Tuncay Kardaş** (Sakarya Üniversitesi), **Prof. Dr. Necmettin Alkan** (Sakarya Üniversitesi), **Prof. Dr. Arif Bilgin** (Sakarya Üniversitesi), **Prof. Dr. Serdar Güleler** (Uludağ Üniversitesi), **Doç. Dr. Adrian Jones** (La Trobe University, AU), **Prof. Dr. Fatih Savaşan** (Sakarya Üniversitesi), **Prof. Dr. Ali Kabasakal** (Sakarya Üniversitesi), **Prof. Dr. Ali Balcı** (Sakarya Üniversitesi), **Prof. Dr. Ahmet Ulusoy** (Beykent Üniversitesi), **Prof. Dr. Osman Pehlivan** (Karadeniz Teknik Üniversitesi), **Prof. Dr. Mehmet Asutay** (Durham University, UK), **Prof. Dr. Ramazan Erdağ** (Eskişehir Osmangazi Üniversitesi)

REFEREE BOARD / SAYI HAKEMLERİ

Prof. Dr. Hakkı Uyar (Dokuz Eylül Üniversitesi), **Prof. Dr. Özden Zeynep Oktav** (İstanbul Medeniyet Üniversitesi), **Doç. Dr. Muzaffer Barlak** (Sinop Üniversitesi), **Doç. Dr. Yunus Emre Tansü** (Gaziantep Üniversitesi), **Doç. Dr. İlhan Aras** (Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi), **Doç. Dr. Serhan Afacan** (Marmara Üniversitesi), **Doç. Dr. Yusuf Sayın** (Necmettin Erbakan Üniversitesi), **Doç. Dr. Salih Zeki Haklı** (Polis Akademisi), **Dr. Öğr. Üyesi Akif Abdullah** (Afyon Kocatepe Üniversitesi), **Dr. Öğr. Üyesi Numan Çakır** (Bayburt Üniversitesi), **Öğr. Görevlisi Özkan Dede** (Kilis 7 Aralık Üniversitesi), **Dr. Ozan Ozavci** (Utrecht University), **Dr. Necmeddin Turan** (İstanbul Üniversitesi), **Doç. Dr. Sezin İba Gürsoy** (Kırklareli Üniversitesi), **Dr. Öğr. Üyesi Emre Ozan** (Kırklareli Üniversitesi), **Dr. Öğr. Üyesi Soner Tauscher** (Sakarya Üniversitesi), **Doç. Dr. Ayselin Yıldız** (Yaşar Üniversitesi)

Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi'nin İndekslediği dizinler;

ASOS, Academia Social Science Index, DOAJ, Directory of Open Access Journals, Index Copernicus, ResearchBib, Citefactor

İÇİNDEKİLER

Makaleler

İslam Düşünce Tarihinde Yönetim Anlayışı: İbnü'l-Mukaffa Örneği
(Araştırma Makalesi)

Yeliz KARADENİZ 1

İŞİD'in Twitter'daki Türk Sempatizanlarının İncelenmesi (Araştırma Makalesi)

Ahmet Yiğitalp TULGA 13

Rusya Federasyonu Merkez Bankası'na ve MİR Ödeme Sistemine Uygulanan Müeyyideler (Araştırma Makalesi)

Ali BAŞARAN 35

Çekişmeli Göç Siyasetinin Gölgesinde AB-Türkiye İlişkileri (Araştırma Makalesi)

Elif ÇETİN 53

Kitap Değerlendirmesi

Osmanlılaşmak: Modern Sefarad Yahudileri ve İmparatorluk Yurttaşlığı
(Kitap Değerlendirmesi)

Menderes KURT 69

CONTENTS

Articles

**The Understanding Of Management In The History Of Islamic Thought:
The Example Of Ibn Al-Muqaffa (Research Article)**

Yeliz KARADENİZ 1

Examining ISIS's Turkish Sympathizers on Twitter (Research Article)

Ahmet Yiğitalp TULGA 13

**Sanctions Applied to the Central Bank of the Russian Federation and the MIR
Payment System (Research Article)**

Ali BAŞARAN 35

**The EU-Turkey Relations under the Shadow of the Contested Politics of
Migration (Research Article)**

Elif ÇETİN 53

Book Review

**Osmanlılaşmak: Modern Sefarad Yahudileri ve İmparatorluk Yurttaşlığı
(Book Review)**

Menderes KURT 69

İslam Düşünce Tarihinde Yönetim Anlayışı: İbnü'l-Mukaffa Örneği

Yeliz KARADENİZ¹

Özet

Devlet, çok eski dönemlerden beri toplumlar için vazgeçilmez bir kurum olmuştur. Tarih boyunca devlet farklı açılardan ele alınmış ve bu kavram hakkında farklı tanımlamalar yapılmıştır. Devleti, yöneten ile yönetileni birbirinden ayıran bir kurum olarak tasvir edenler de vardır. Devletin ön plana çıkarılan niteliklerine göre farklı yaklaşımlar söz konusu olabilmektedir. Keşfedici metodun kullanıldığı bu çalışmada İslam siyasi düşünce yapısında farklı yaklaşımlarıyla ortaya çıkan, döneminin sosyal, tarihsel, kültürel yapısını *El-Edebü's-Sağir*, *El-Edebü'l-Kebir*, *Risaletü's-Sahabe* ve *Ed-Dürret'ül-Yetime* eserlerinde aktaran İbnü'l-Mukaffa'nın düşüncelerinden hareketle İslam siyaset üslubu ortaya konmuştur. Bu incelemede amaç, İbnü'l-Mukaffa hakkında bilgi verdikten sonra etkin bir yönetimde devletin amaçları, yöneticinin vasıfları, yönetilenlerin uyması gereken ilkelerin neler olduğunun ortaya konulmasıdır. Çalışmada cesaret, cömertlik, fedakârlık ve vefakârlık, ölümü unutmamak, dünyaya kanmamak ve nefsimize sahip çıkmak ilkelerine uyulan bir siyasi düzende yönetilenlerin mutluluğu, ülkenin gelişimi ve kalkınmasının sağlanacağı, ihanetin ve baskının engellenmesinin de mümkün olacağı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İbnü'l-Mukaffa, İslam Siyaseti, İyi Yönetim İlkeleri

The Understanding Of Management In The History Of Islamic Thought: The Example Of Ibn Al-Muqaffa

Yeliz KARADENİZ²

Abstract

The state has been an indispensable institution for societies since time immemorial. During this process, the state was considered from different angles and different definitions were made. There are also those who approve of the state as an institution that distinguishes between the one that governs and the one that governs. Different approaches are made according to the qualifications put forward by the state. In this study, the Islamic Political Style has been revealed based on the thoughts of Ibn al-Muqaffa, who appeared with different approaches to the structure of Islamic political thought and conveyed the social, historical and cultural structure of his era in the works of *Al-Adabu's-sağir*, *Al-Adabu'l-kabir*, *Risaletu's Sahaba* and *Ed-Durratu'l Yatima*. In this review, after providing information about Mukaffa, it was tried to reveal what are the goals of the state, the qualifications of the manager, and the principles that managers should follow in effective management. In the study, it was concluded that courage, generosity, sacrifice and loyalty make it possible to prevent betrayal and oppression, the development and development of the country and the happiness of those who are governed by a political order that adheres to the principles of not forgetting death, not falling for the world and taking care of our selves.

Keywords: Ibn al-Muqaffa, Islamic Politics, Principles of Good Governance

GİRİŞ

Medeniyet; uygarlık, refah ve mutluluk, şehirli olmak gibi kavramlarla tanımlanmaktadır. Tarih boyunca insanlar pek çok medeniyet görmüştür. Bu medeniyetler gelişmekte, yükselmekte, birleşmekte, birbirleriyle etkileşim kurmakta ve bazen de yıkılmaktadır.

Bu çalışmada esas alınan İslam medeniyeti; sevgi, hoşgörü, itaat, adalet, ahlak ve danışma gibi ilkelerle donatılmış yönetim anlayışı üzerine inşa edilmiştir. Tarihsel arka planda pek çok medeniyetin İslam medeniyetinin gelişimine katkısı olmuştur.

İslam medeniyetiyle olan etkileşimin bir örneği de Emeviler ve Abbasiler dönemindeki gelişmelerdir. Bu iki toplum özellikle dini ve felsefi konularda birbirlerini etkilemişlerdir. Bu durum zamanla devlet yönetimi konusuna da yansımıştır. İbnü'l-Mukaffa bazı geçmiş değerleri İslam'a uygun hale getirip eserlerinde tavsiye olarak sunmaktadır. Abbasiler de Mukaffa'nın tavsiyelerinden etkilenmişlerdir.

İbnü'l-Mukaffa toplumun sorunlarını çözmek için doğrudan dinle ilgili olmadan Hint, Yunan ve İran tecrübelerini katarak siyasi, ekonomik ve idari konularda tavsiyeler vermeyi tercih etmektedir. Yani kendi tecrübelerini İslam'a uygun hale getirdikten sonra devlet yapısına aktarmaya çalışmıştır. Bu sebeple doğrudan ayet ve hadisten yola çıkmak yerine bürokrat üslubuyla bir yol haritası çizmektedir. Bununla beraber İslami değerlerden vazgeçmediğini de belirtmek gerekir.

İbnü'l-Mukaffa'nın İslam siyasi tarihinde siyasetname örneklerinin ilklerinden olduğu söylenmektedir. Bu doğrultuda kendisinden sonra gelen düşünürleri de etkilemiştir. Bu çalışmanın konusunu da onun yönetim anlayışı doğrultusunda İslam düşünce tarihinde yönetim anlayışı şeklinde belirtebiliriz.

İbnü'l-Mukaffa'nın Hayatı

Asıl adı Farsçada "mübarek" anlamına gelen Ruzbih olan İbnü'l-Mukaffa'nın doğum tarihi kesin olarak bilinmemekle beraber, Basra'da 36 yaşında vefat ettiği söylenmektedir. Rivayetlere bakılırsa genç yaşta vefat etmiş olsa da pek çok yenilik yapıp, vezirlik görevine bile yükselebilecek yetenekte birisidir (Kuzudişli, 2017: 53-54).

İbnü'l-Mukaffa'nın ölene kadar Mecusi olarak yaşayan babası Dadaveyh, Emevi valisinin vergi tahsildarlığını yaparken görevini kişisel çıkar amaçlı kullandığından işkence görmüş ve bu sebeple eli sakat anlamına gelen "mukaffa" lakabıyla anılmıştır (Çakır, 2017: 5). Bu nedenle oğluna da eli sakatın oğlu lakabıyla İbnü'l-Mukaffa denilmiştir. İbnü'l-Mukaffa'nın ismi İbn Haldun'un Mukaddime adlı kitabında da geçmektedir (Haldun, 2018: 61).

İbnü'l-Mukaffa'nın babası Mecusi dinine bağlı olduğundan oğlunun da bu dini öğrenmesini istemiş ve ilk eğitimini Cur şehrinde bu din üzerine aldırıştır. Yaşamının ilerleyen yıllarında Mukaffa, katiplik mesleğinde ustalaştığı için Emevilerin bürokratik sisteminde ayrıcalıklı konumlarda görev yapmıştır (Alp, 2012: 1). Katiplik o dönemde arka planda devleti yöneten sınıf olarak görülmektedir.

İbnü'l-Mukaffa'nın çocukluk dönemi babasının görevi sebebiyle Basra'nın din, bilim ve felsefi açıdan zengin ortamında geçmiştir. İran kültürü, soyu ve karakteriyle yetişmiştir. Ayrıca bu dönem Araplaştırma reformlarının gerçekleştiği zamana denk gelmektedir. Bu reformların en çok gerçekleştirildiği yerlerden biri de Irak'tır. İbnü'l-Mukaffa'nın babası artık kâtipliğin de Arapça bilmekten geçtiğini erkenden fark etmiş, Arap-İslam siyasetini öğrenmesi ve geleceğini bürokrasi alanında kurması için Basra'daki ünlü kişilerden oğlunun ders almasını istemiştir (Demirci, 2005: 119). Basra'daki bu entelektüeller, devrin bilginleri ve yöneticileri İbnü'l-Mukaffa'nın kendini geliştirmesinde etkili olmuştur.

Hayatının en önemli zamanlarını bu ortamda geçiren İbnü'l-Mukaffa Arap dili yanında tarih, siyaset, edebiyat, felsefe, ahlak ve din gibi pek çok konuda Fars, Hint ve Yunan kültürleriyle kendini geliştirmiştir. Bunun için o dönemde Arap olmayanlar arasında İbnü'l-Mukaffa'dan daha zeki kişinin bulunmadığı da söylenmektedir. İnsanlar onun için zeki aynı zamanda da ilminin aklından çok olduğunu dile getirmişlerdir. Ayrıca kendi döneminde geniş bilgi birikimi, keskin zekâsı, güzel ahlakı ve edebiyatı ile tanınmıştır (Çakır, 2017: 6).

Bürokratik iş tecrübesine de sahip olan İbnü'l-Mukaffa siyasi meselelerle yakından ilgilenen, İslam düşünce tarihinde yönetim anlayışı konusunda adı geçen önemli düşünürlerdendir. İbnü'l-Mukaffa, bilimin temeli olarak aklı görmektedir (Kuzudişli, 2017: 58).

İbnü'l-Mukaffa Basra'da zengin kültürel birikimle yetişen, devrinin aydın kişileri arasındadır. İran siyasi geleneği ve Yunan felsefesine ilgisinden dolayı yoğunlaştığı kaynaklar da daha çok İran siyasi geleneğine ve Yunan felsefesine dayanan metinlerdir. Onun bu ilgisi, Yunan felsefecilerinden

Aristo'nun eserlerini küçük yaşta tercüme etmesi ve okumasından anlaşılmaktadır. Yaptığı diğer çevirileri de İran geleneğiyle döneminin İslam düşüncesi arasında köprü olmuştur (Torlak, 2011: 3). Hayatı Emevilerin yıkılıp Abbasilerin kurulduğu döneme denk geldiğinden İbnü'l-Mukaffa hem bir devletin çöküş sebeplerini hem de yeni kurulan devletin siyasi ve toplumsal yapısını gözlemlene fırsatı bulmuş, ayrıca bu siyasi ve toplumsal yapıya aktif olarak katılmıştır. Zaman zaman iki devlet arasında kıyaslama da yapmıştır. Onun görüşleri topluma değil daha çok seçkin kesime hitap etmektedir (Durmuş, 2000: 130-134). Emevi devletinin uyguladığı sistemin iyileştirilmesinden yana bir tutum sergilemiştir. Sasanilerin sisteminin iyi yönlerinin, yeni kurulmakta olan Abbasi devletine de takviye edilmesini önermektedir. Şiddete hiçbir yerde yer vermeyen İbnü'l-Mukaffa, yöneticilere ve topluma sık sık öğütler vermekte, iktidarın uygulanma biçimi ve yönetici-yönetilen ilişkisi hakkında öneriler sunmaktadır (Kutluer, 2000: 136).

İbnü'l-Mukaffa önceki devlet kuramlarından farklı yönere sahiptir. Örneğin Platon ve Aristoteles'in devlet kuramları, yönetimindeki iktidarların durumuna göre devleti tanımlarken İbnü'l-Mukaffa devlet tanımında, yöneticinin ortaya çıkaracağı pratik durumu temel almaktadır. İbnü'l-Mukaffa'nın yaklaşımına göre Platon ve Aristoteles'in demokratik rejimi keyfi bir yönetimi sergilemekte, bu da kişisel çıkarlara ve yok oluşa işaret etmektedir (Turan, 2017: 84). Buradan da yola çıkarak İbnü'l-Mukaffa'nın yaklaşımının, şekli değil icrai yönüne vurgu yaptığı ve bu açıdan daha fonksiyonel bir model sunduğu söylenebilir.

Baba mesleği kâtiplik olan İbnü'l-Mukaffa bürokrasi kariyerine Basra valisinin kâtipliğini yaparak başlamıştır. Bu kâtipliğin gerektirdiği niteliklerden olan cömert, dürüst, sadık ve güvenilir olma vasıflarını da taşımaktadır. Basra valisinden sonra Kirman valisi İsa b. Ali'nin de kâtipliğini yaptığı bilinmektedir. İbnü'l-Mukaffa asıl ününe bu vali zamanında kavuşmuştur. O zamana kadar Mecusi dinine inanan İbnü'l-Mukaffa'nın İsa b. Ali ile tanıştıktan sonra Kuran'dan etkilenip herkesin huzurunda Müslüman olduğu, çocuğuna da Muhammed adını verdiği söylenmektedir. Müslüman olduktan kısa bir süre sonra da hem kişisel hem de siyasi sebeplerden dolayı Basra valisi tarafından öldürüldüğü rivayet edilmektedir. Zındıklıkla suçlanıp, özellikle de haraç ve vergi konularında yöneticilere söylediği sözlerin bedelini ağır ödediğinden bahsedilmektedir (Torlak, 2011: 5).

Yöneticilere yazdığı mektuplar, ahirete inanmamakla suçlandığından ve siyasi çatışmaların içinde yer alması gibi nedenlerden ötürü rakiplerinin tepkisini toplamıştır. Ancak düşüncelerini ifade etmekten ve eleştiri yapmaktan kaçınmayan kişiliği ile takdir edildiğinden de bahsedilmektedir. (Demirci, 2008: 221). İbnü'l-Mukaffa'nın önerileri Abbasi vezirlerinden Tahir b. Hüseyin tarafından dikkate alınmış hatta tavsiye ettiği reformlar uygulamaya geçirilmiştir. Aslında onun amacının Hint, İran, Yunan ve Roma geleneğini kendi siyasi düşüncesiyle harmanlayıp sadece sorunları ortaya koymakla yetinmeyip problemlere çözüm üretmektedir (Kuzudişli, 2017: 56).

İbnü'l-Mukaffa'nın Eserleri

Hint hükümdarının emri üzerine vezir Beydeba tarafından yazılan, kendinden sonrakilere örnek teşkil etmesi açısından fabl türünün ilk örneklerinden olması itibarıyla İbnü'l-Mukaffa'yı üne kavuşturan Kelile ve Dimne İbnü'l-Mukaffa'nın en ünlü çeviri eseridir. Sasanileri ele aldığı Siyerü'l-Müluk, Fars gelenek göreneklerinden bahsettiği Kitabü'l-A'in, İran hükümdarı Nuşirevan'ın hayatını ve hükümdarların uyması gereken kuralları aktardığı Kitâbü't-tâc fi Sireti Enüşirvan, Türk-İran mücadelelerini içeren Kitabü's-Segiserân, Keyanilerin tarihsel serüvenini ele aldığı Kitabü'l-Peykar, başrahip Mazdekten bahsettiği Kitabü Mazdek, Aristo mantığını incelediği Kitabü'l-Mantık da diğer tercüme eserleridir. Tercüme olan bu eserlerin birçoğunun siyaset ve ahlak temalı eserler olması ve Hint kökenli oluşu dikkat çekmektedir (Durmuş, 2000: 130-134).

Telif eserlerine de bakmak gerekirse bunlardan birincisi El-Edebü'l-Kebir kitabıdır. Bu kitap bir mukaddime ve iki bölüm içermektedir. Kitabın amacı nesillerdir süren geleneklere uymanın, ilimden ve bilgidenden yararlanmanın önemine vurgu yapmaktır. Hükümdar, vezir ve valilere idari ve siyasi davranışlarda uyulması gereken ahlaki öğütlerin yer aldığı kitap olduğu söylenebilir. Bu kitap pek çok dile de çevrilmiş, üzerinde çalışmalar yapılmıştır (Turan, 2017: 4). İkinci önemli kitabı bir mukaddime ile bir bölümden oluşan aklın ahlaka ihtiyacı ve akıl-edep ilişkisini ele aldığı, insanın nefis terbiyesi yapmasının, nefisini kötü düşüncelerden uzak tutmasının gerekliliği üzerinde durduğu, hükümdara ve yardımcılara ahlaklı ve akıllı olmayı önerdiği El-Edebü's-Sağir adlı kitabıdır. Bu iki eserde görüldüğü gibi edepten kastettiği ahlak ve nefis mücadelesidir. Onun bu düşünceleri öncelikle insanı akla

götürmektedir. İbnü'l-Mukaffa'ya göre dinde eğer iyi-kötü ayrımı olmasaydı bile akıl onu çözebilirdi (Kutluer, 2000: 134-137).

Üçüncü eseri literatürde en çok inceleme yapılan Risaletü's-Sahabe'dir. Bu kitap halife Mansur'a siyasi, askeri, ekonomik ve hukuki alanlarda tavsiye niteliğinde yazılmıştır (Cabiri, 1997: 670). Onun döneminde yaşanan toplumsal sorunlara, vezir ve vali gibi yardımcıların seçimine yönelik çözüm önerilerinde bulunulmuştur (Mukaffa, 2001: 29). Ayrıca halkın saraydan istekleri de açık bir dille ifade edilmiştir. El-Hikem isimli eser ise yazarın özlü sözlerinden ve tecrübelerinden oluşmaktadır. Bir de iyi bir yöneticiyle kötü bir halkın ilişkisini gösterdiği fabl türündeki El-yetimetus Saniye isimindeki eseri vardır (Demirci, 2005: 131). Bu kitaplarda konu olarak yöneticinin uyulması gereken ilkelerden bahsedilmektedir. Belirlemiş olduğu ilkelerin diğer siyasetnamelerdeki yöneticiye yönelik öğütlerden ayrılan yönü bir devletin çökmesi, yeni devletin kurulması aşamasında nelerden kaçınılması gerektiğini belirtmesinde yatmaktadır.

Bu ilkelerden ilk üçü adalet, şûra ve çoğunluk ilkesidir. Yönetici, görev ve sorumlulukları yerine getirirken adaletli olmalı, danışarak karar vermeli ve çoğunluğun verdiği kararın daha güvenilir olacağı düşüncesinden yola çıkarak hareket etmelidir (Rayyis, 1995:294-300). Ayrıca onun özgürlüğü savunan fikirleriyle ve toplumda adaleti hakim kılarak keyfi yönetimi sonlandırmayı isteyen çabalarıyla ıslah yolunda olan bir kişi olduğu söylenebilir.

Buraya kadar anlatılanlardan hareketle Aristo'nun kitaplarını çevirerek İslam düşüncesine, Fars dilinden yaptığı çevirilerle İslam siyasetine, Hint kültürüne ait yaptığı çevirilerle de birey ve toplum yaşantısına katkı sağladığı görülmektedir. Eserlerinin çoğunda da ahlak ve eğitim konularını işlemektedir.

İbnü'l-Mukaffa eserlerinde yöneticilere güçlü bir liderlik ve istişarenin öneminden, idari, ekonomik ve askeri bakımdan mükemmel bir teşkilat kurmaktan bahsederken, halka da itaati önermektedir. Hukuk, maliye, saray adabı alanında ve yönetici-yönetilen ilişkilerinde Câhiz, İbn Kuteybe, Turtuşı, Sealibi, Maverdi, Gazzali, Nizamulmülk, Keykavus, Zencani, Şeyzeri'yi etkilemiştir. Bu düşünürler eserlerinde İbnü'l-Mukaffa'nın düşüncelerinden faydalanmışlardır (Adalıoğlu, 2004: 8).

İbnü'l-Mukaffa'nın sürekli çeviri yapmasının sebebini Fars milliyetçiliği olarak değerlendirenler olduğu gibi, aksine ömrünü siyasete verdiğini, yaşadığı tecrübelerden hareketle toplumdaki siyasi sıkıntılara çözüm üretme ve öneride bulunma amacı taşıdığını söyleyenler de vardır. Bu çevirileriyle Yunan, Hint ve İran değerlerini harmanlayıp İslam siyaset ve yönetimine yeni şeyler kazandırmıştır. Hint, Yunan ve İran siyasi yapısı üzerine çalışmalar yürütürken, pek çok eserin çevirisini de yaparak bu eserleri İslam siyasi düşünce sistemine dahil etmeye çalışmıştır (Turan, 2018: 227).

İbnü'l-Mukaffa'ya Göre İslam'da Siyaset Üslubu

İran kültürünün İslami geleneğe yansımaları temsil eden İranlı İbnü'l-Mukaffa, İran kültür öğelerini İslamlaştırarak devlet düzenine aktarması, siyasi konulardaki derinliği ve reformist tavrıyla İslam düşünce sisteminin özgün kişiliklerindedir. Hukuk alanındaki problemleri çözmek, vergi ve toprak reformuyla ekonomiyi düzeltmek gibi konularda da tavsiyeleri bulunmaktadır.

O, yöneticilere felsefi fikirler vermekte ve mantıki kıyaslar yapmaktadır. Bu kıyasları bulunduğu dönemin dini ve siyasi yapısıyla ilgili önerilerde bulunarak sunmaktadır. Yöneticilere sadece görüşlerini değil yaşadıklarını da aktararak tavsiyelerde bulunmakta bu da o dönemin İslami yapısını gözler önüne sermektedir (Mukaffa, 2016: 12).

İbnü'l-Mukaffa, özellikle temel ahlaki erdemler kazandırmaya çalışırken dünyada ve ahirette mutlu olmanın yolunu akla bağlamaktadır. Akıl sağlam olduğunda yapılacak işler de doğru bir şekilde gerçekleşecektir. Akla yön veren şeyin ise ahlak olduğundan söz etmektedir. İbnü'l-Mukaffa ahlakın akli iyileştireceğine ve yönlendireceğine vurgu yapmaktadır. Ona göre sağlam bir akılda yedi ilke olmalıdır. Bunlar sırasıyla sevgiye önem vermek, taleplerin karşılanması için ısrar etmek, iyi huyları almak, doğru seçimler yapmak, sorumluluk almak, sözünün arkasında durmak ve kararlı olmaktır (Mukaffa, 1989: 280-287).

Ona göre din ve akıl birbiriyle çatışmamaktadır. Din de akıl da insan hayatının mükemmelliği için şarttır. Din, iman konusuyken akıl tartışma ve uzlaşma alanıdır. Din her konuda tartışmaya kapalı şeyler getirirse akıl da anlamsızlaşacaktır. O halde insan aklını kullanıp dini anlamaya çalışmalıdır. İbnü'l-Mukaffa'ya göre Allah insana akli verir ama onu kullanmasında yönlendirici olarak da yöneticileri tayin eder (Mukaffa, 1987: 309-314).

İbnü'l-Mukaffa din ve akıl arasındaki ilişkiyi incelerken bazı araştırmacılar onu İslam tarihinin ilk laik düşünürü olarak tanımlamışlardır. Batı literatüründeki pek çok kişinin de öncüsü olarak kabul

edilmektedir. Abbasi devlet yapısını ve kültürünü İslami unsurlardan uzaklaştırarak laiklik üzerine temellendirdiğini söyleyenler de vardır. Ancak tüm bu iddiaların aksine onun için eserlerine ve siyasi görüşlerine bakıldığında Doğu kültürü içerisinde kaybolan bir Batılı olduğunu söylemek daha doğru olacaktır (Şirvani, 1965: 88-89).

Yönetimde gerçekleştirilen her faaliyette akıl ön plandadır. Akıl ile doğru kararlar alınıp, kararlılıkla gerçekleştirilmektedir. Bu dönemde İbnü'l-Mukaffa ilmi aklıdan da fazla olan kişi olarak tanınmaktadır. Bu yüzdendir ki pek çok konuda söz söylediğinden dolayı öldürüldüğü rivayet edilmektedir. İslam siyasi yönetiminde işleri önem sırasına göre gerçekleştirip, fayda sağlamayan işlerden uzak durulması gerekmektedir. Ayrıca yöneticilerin işleri yaparken zamanı stratejik olarak yönetmeleri de gereklidir (Mukaffa, 1989: 285-300).

Akıllı insan, nefisini iyi kullanabilen, daima ölümü hatırlayan ve hatırlatan insan olmalıdır. Doğası gereği de tutkularını düşüncelerinin önüne koyan insan, aklını kullanıp mantığıyla tutkularını geri plana atmalıdır. Günümüz çalışma ortamında insanın hırslarının düşüncelerinin önüne geçtiğinin örnekleri görülmektedir. Bunlara rağmen İbnü'l-Mukaffa insanların tamamen düşüncelerini arka plana atmamaktadır.

O en kötü yoksulluğun akıl eksikliği olduğunu da söylemektedir. Akıllı kişi kendine faydası olanı ve onu mutlu edenini sever, acı verenden kaçır. Eserlerinde bilginin öneminden bahsetmekte, bilginin amel için gerekliliğine ve fayda kavramıyla ilişkisine de vurgu yapmaktadır. Burada akla Bentham'ın faydacılık teorisi gelmektedir. Bu teoriye göre de en fazla miktarda en çok insana en yüksek mutluluğun ve faydanın sağlanması esastır. İbnü'l-Mukaffa da en yüksek amaca yalnızca filozofların ulaşabileceğinden bahsedilirken felsefenin önemi üzerinde durmaktadır (Durmuş, 2000: 132).

Saygıya en layık sultanı öfkeden uzak durabilen, yumuşak karakterli, alacağı kararların sonuçlarını önceden iyi kestirebilen sultan olarak tanımlamaktadır. Akıllı kişi sultana yani yöneticiye sadakat göstermeli, itaat etmelidir. Ancak bu konuda İbnü'l-Mukaffa'nın kendine yakın bulduğu tutum, yöneticilerin Kuran'da yazılanlara uyduğu sürece ona itaat edilmesinin uygun olduğudur (Turan, 2017: 95-96).

Ona göre akıllı kimse, iki elinde iki ayna bulundurmalıdır. Biriyle kendine bakıp kötülüklerini görerek ondan vazgeçmeli, diğeriyle karşıdaki kişinin iyiliklerini görüp örnek almalıdır. Kişiye verilen en iyi şeyin akıl olduğunu o yoksa ilim bilmek olduğunu, eğer bu da yoksa dürüst olmak ve şayet o da yoksa biran önce ölmeyi dilemek olduğunu ifade etmektedir. İyilikleri de kendi içinde derecelendirmektedir. Ona göre sinirliyen doğruyu söylemek, fakirlikte bile cömert olmak ve affetmek en üstün iyiliklerdendir. En büyük kötülük ise yalan söylemektir.

İslam yönetim anlayışında sultan ve sahabe (maiyet) kavramları sıkça kullanılmaktadır. Sultan kavramından hareketle bir yöneticinin yönetilenlere uygulaması gereken yönetim usulleri ve yönetilenlerle yöneticilerin karşılıklı davranış kurallarından bahsedilebilir. Sahabe kavramıyla ise iyi bir sahabe nasıl seçilir ve iyi diye nitelediğimiz özellikler nelerdir gibi sorular üzerinde durulabilir. Ayrıca İbnü'l-Mukaffa yönetici pozisyonunda bulunan kâtip, vezir ve valilere de seslenmiştir. Bizden önceki neslin bizlerden daha zeki, daha güçlü ve dini bilgilerde daha bilinçli olduğunu söylemektedir (Mukaffa, 2016: 12).

Sultanlardan bahsederken öncelikle övgü konusunu ele almak gerekir. Yönetici olunca kendini övmeyi sevmekten uzak durulması gerektiğinden bahsedilmektedir. Övülmeyi reddedip tevazu gösteren gerçek bir yönetici olunmalıdır. Övgü insanı kibirli yapacağından kibir de diğer insanların nefretini toplayacağından yönetim açısından olumsuz karşılanmaktadır. Çalışanlarının gözünde iyi bir konumda olmak isteyen yönetici mütevazilik ilkesinden ödün vermemelidir. Günümüzde bunu uygulayacak kişi az olduğu için bu kavrama verilecek önem daha da artmaktadır. İbnü'l-Mukaffa bu yüzden övgü peşinde koşmayı zayıflık olarak değerlendirmektedir (Ünal, 2010: 225).

İbnü'l-Mukaffa'nın bu değerlendirmesine karşın günümüzde insanların dünyaya bırakabileceği en iyi şeyin, iyi bir isim olduğu yönünde ortak bir görüş vardır. Övgüyle anılmak karşıdaki insanın güvenini sağlayacağından dünyadaki işlerini kolaylaştırmaktadır. İnsan, yaşamında şayet saygı görmek istiyorsa üstlerine karşı saygılı altındakilere karşı hoşgörülü ve denkleleriyle ise uyumlu olmalıdır. Bu durum bir boyun eğmek veya aşağılamak olarak algılanmamalıdır.

İbnü'l-Mukaffa'nın ele aldığı konulardan biri de rıza meselesidir. Yöneticinin alacağı kararlarda üç rıza önemlidir. Yöneticinin işlerinin rast gitmesi için Rabbinin, sultanın ve yönetilen insanların yöneticiden razı gelmesi gerekmektedir. Ayrıca tebessümün öneminden bahsedilmektedir. Günlük yaşamımızda da

iş hayatında da gülümsemek daima kazanç getirir. Günümüzde nasıl ki güler yüzlü esnaflar yüzü asık olanlara göre tercih edilmekteyse yöneticilerde de bu kıstas önemlidir.

İbnü'l-Mukaffa yönetim anlayışında istişare kavramına da vurgu yapmakta, sultanın yardımcılarını danışmasının gerekliliğinden bahsetmektedir. Tek kişinin görüşüyle karar almak sağlıklı olmayacaktır. Ancak herkesin üzerinde uzlaştığı karara erişmek de zordur. İnsanların tamamının memnuniyetini erişilmez bir amaç olarak değerlendirmektedir. Bu sebeple önemli olan çoğunluğun mutluluğunu sağlayacak kararı alabilmektir.

İslam düşünce sisteminde danışma yani istişarenin öneminden sürekli bahsedilirken günümüzdeki uygulamalara bakıldığında içi boş bir kavram olarak değerlendirildiği söylenebilir. Günümüzdeki algı, yöneticinin toplantılarda insanların fikrini alsa bile yine kendi bildiğini faaliyete geçirdiği yönündedir. İbnü'l-Mukaffa'ya göre danışmanın doğru bir seyir izlemesi için, danışan kişi danışılanlardan daha üstün olsa da kibirli davranmayıp kendi görüşünü onların görüşüyle harmanlamalı, aynı şekilde danışılan kişiler de danışanın yanlısını gördüğünde sert davranmayıp görüşünü değiştirebilmelidir.

İbnü'l-Mukaffa başka bir önemli kavram olarak sabır kavramını somutlaştırmaya gerek duymuştur. Sabırlı insanı, nefesine hâkim olabilen, zorluklarda güçlü davranabilen, öfkesini yenebilen, tutkularından kendini arındırılmış, kararlarından emin insan olarak tanımlamaktadır. Sabır kavramı çerçevesinde yönetici kendisine yöneltilen eleştirilere de açık olmalıdır. Bir muhalefetle karşılaştığında sabırlı olmalı ve ona katlanmalıdır (Mukaffa, 1989: 270-278).

İbnü'l-Mukaffa çevirilerini yaptığı Antik Yunan metinlerinden yola çıkarak toplumu yönetmenin meşakkatli bir iş olduğunu bu yüzden dört temel özelliği taşımayan yöneticinin toplumu iyi yönetemeyeceğini söylemektedir. Bunlar; altında çalışacak kişileri doğru seçme, çalışanlar arasında yetki ve görev paylaşımı yapma, sıkı bir denetim mekanizması ve gerekirse ceza uygulanmasıdır. İbnü'l-Mukaffa'nın ceza ile ilgili "Ceza iyiye destek, kötüden kurtuluştur" sözüne de burada dikkat çekmek gerekir.

İşlerin eksiksiz bir şekilde yerine getirilmesi için bilgiye, ahlaka ve çabaya ihtiyaç vardır. Düşünce ve ahlak birbirinin tamamlayıcısıdır. Aynı şekilde başarıyla beraber çaba da olgunlaşmaktadır. Ne kadar çaba gösterilirse o kadar başarıya ulaşılabilecektir. Sultanın yani günümüzdeki adıyla yöneticinin kapısına iyi, kötü, ahlaklı, ahlaksız, dürüst, yalancı, güçlü ve güçsüz pek çok insan gidebilir. Önemli olan yöneticinin bu insanları iyi analiz edip ayırt edebilmesidir.

İbnü'l-Mukaffa, İslam siyasi düşüncesinde dinlemenin öneminden de bahsetmektedir. İnsanlara iki kulak bir ağız verildiğine vurgu yapmaktadır. Konuşmak isteyene fırsat verilmesi, göz teması kurulması iyi bir dinleyicinin özelliklerindedir. Ona göre öğrenilen şeyler paylaşıldıkça çoğalmaktadır. Yöneticinin dinlenmesi gerektiği, onun görüşlerinin aksi bir görüş seçildiğinde sessiz kalınması gerekliliğini vurgular. Sultanın öfkesini sineye çekip boyun eğmek onun öfke duyduğundan uzak durmak, sırrını saklamak önemlidir. Yönetici kime soru sorarsa o cevaplamalıdır. Başkası yerine konuştuğunda bu durum yönetici tarafından hoş karşılanmamaktadır. Kısacası konuşma ve dinleme hem bir sanat hem de bir sınavdır. İhtiyaç duyulduğunda en iyi konuşan ve dinleyen olunmalıdır (Mukaffa, 1989: 310-320).

Ayrıca siyaset içinde birisine bir iyilik gösterdikten sonra onda sürekliliği sağlamak önemlidir. Bu duruma günümüzde müşteri-çalışan ilişkileri örnek verilebilir. Müşteriye iyi davranan işletme bunda sürekliliği sağlayınca bir süre sonra tercih edilen işletme haline gelmektedir. Yöneticilikte de aynı şekilde insanlara iyiliği dokunan, sevilen yöneticinin tekrar seçilme ihtimali artacaktır.

İbnü'l-Mukaffa'ya göre yönetici öfkelenmez çünkü zaten güç ondadır. Yalan söylemez çünkü kimsenin onu zorlama yetkisi yoktur. Cimrilik yapmaz zaten yoksulluk korkusuna sahip değildir. Yönetici büyük işleri kendi sorumluluğuna alarak, alt işleri yetkin kişilere vermelidir.

Yönetimde denetim kavramını ele almak gerekirse; yöneticinin halkını denetlemesinin gerekliliğinden bahsedilebilir. Bu denetim ile kastedilen, halkın ihtiyaçlarının karşılanması ve dertlerinin dinlenmesidir (Canikli, 2006: 152).

Sultan kavramının altında yöneticinin uyması gereken ilkelerden bahsettikten sonra dost kategorisi altında gerçek dostluğun önemini vurgulamak gerekir. İbnü'l-Mukaffa'ya göre dostlar dünyadaki kazançların en iyisidir. Dost, düşman ile birlikte görüldüğünde sinirlenilmemelidir. Dost denilen, belki gelecek kötülüğü engelliyordur belki de doğru dost değildir, bunun farkına varılabilir. Sözlerle değil eylemlerle dostluğu hissettirmek gerekmektedir. Dost seçerken pek çok özellik göz önünde bulundurulmalıdır. Çünkü birine dost dediğimizde o bizim şerefimiz ve mutluluğumuz olmaktadır. Bu durumda seçilen dost ayna gibi olmalıdır.

Dost dediğine zor gününde yardım esirgenmemelidir. Dostun bir otorite sahibi olduğunda bir makam ve mevkiye geldiğinde hem kıskançlık gösterilmemeli hem de yapacağı işlerde bunun altına sığınmaması için sevindiği belli edilmemelidir. Ona göre konuşulan zamanlarda güzel kelimelerin seçilmesi dostun sayısını arttırdığı gibi güveni de oluşturmaktadır. Stresli ve sorunlarla dolu iş yaşantısı ancak sevgi ve güvenle huzurlu hale getirilebilir (Mustafa, 1990: 116-120).

Düşmana, düşman olduğunu belli etmemek gerektiğini, bunun bize karşı yapılacak kötülüğün dozunu arttıracaklarını iddia etmektedir. Bu yüzden akıllı kişi düşmanını alt etmek için zekâsını karşıdakinden gizlemelidir. Diğer insanlarda olduğu gibi dostuna karşı da alçakgönüllü olunması, gösterişten uzak durulması gerektiğini vurgulamaktadır. Dil yarasının gönül yarasından daha etkili olacağını söyleyerek konuştuklarımıza dikkat etmemizi ve ihtiyatlı olmayı tavsiye etmektedir (Mustafa, 1990: 120-124).

İbnü'l-Mukaffa devlet seçkinleri ve reform alanında, Abbasi Hükümdarı Mansur'a Abbasi devlet oluşumuna ve yönetimine ilişkin öğütler vermiştir. Bu öğütler, İslam siyasi tarihinin ilk siyasetnamelerinden sayılmaktadır. İbnü'l-Mukaffa değişen şartlara göre devlet içerisinde reformları gerekli görmektedir. Siyasi reform taslağı hazırlayarak bir ilke imza atmıştır. Emevilerin vergi konusunda yaşadığı olumsuzluklar maliye alanında reformu zorunlu kılmıştır. Maliye alanında yapılacak olan reformlardan vergi ve haraç reformu, en önemli ve üzerinde durulması gereken husustur. Toprak reformu adı altında hükümdarın, toprakla uğraşan ve tarlasını ekip biçen halkından hazineye yardım adı altında vergi alması gerekmektedir. Her topraktan ne kadar vergi alınması gerektiği ortaya konmalı, iyi işleyen bir vergi sistemi oluşturulmalı, işinin ehli görevliler tayin edilip sıkı bir denetim yapılmalıdır (Al ve Şanver, 2018: 85-86).

Ordu mensuplarının vergi ile ilgili işlere atanmaması ve bu görevden uzak durması gerektiği, çünkü onların mali sisteme zarar vereceği, elde ettikleri geliri kişisel amaç için kullanabileceğinden bahsedilmektedir. Onlar konumları gereği savaşçı ve cömert olmak zorundadırlar. Oysa vergi toplama görevinin insanı ceza ve küçümsemeye yönelteceğini ifade etmektedir. Bundan dolayı onlar maaş sistemine bağlanmalı ve mali işlerle bağlantıları kesilmelidir. İnsanlarla içli dışlı olmamaları için haraçla ilgili kamu görevinde bulunmamalıdır. İbnü'l-Mukaffa'nın amacı devlete itaat eden bir ordunun oluşmasıdır.

İbnü'l-Mukaffa'nın vergi düzeninin ıslahına dair tavsiyelerine bakarak insanlar arasındaki çatışmanın ve halkın ezilmesini engellemenin çözümünü sivil bürokrasiyi güçlendirmekte bulduğu çıkarımında bulunulabilir. Maliye alanındaki reformlardan sonra hukuk alanında değişikliğe de önem verilmektedir. İbnü'l-Mukaffa, Emeviler döneminde hukuk sisteminin kargaşa içinde olduğunu, bir yerde haram sayılanın başka yerde helal olarak kabul edildiğini belirterek bu karmaşaya son verilmesi için anayasal düzenlemeleri gerekli görmektedir (Mukaffa, 2016: 109).

Bu doğrultuda merkezi bir hukuk sistemi kurarak, modern anlamda anayasa hazırlanması gerekmektedir. Bunun için halifeye hukuk işlerinde akıllı temel alan Irak fıkıh ekolünün takip edilmesini uygun görmüştür. İktidarın kimlerle paylaşılacağı hususunu da bürokrasi kavramı çerçevesinde tartışılmaktadır (Canikli, 2006: 205).

Üzerinde durulması gereken bir başka reform alanı da maaşlardır. Miktarı, çalışanın konumuna ve mevkisine göre değişebilen maaşların zamanında ve tam olarak ödenmesinin gerekliliği vurgulanmaktadır. İbnü'l-Mukaffa'nın ordunun devlete olan bağlılığı, uyumu ve eğitimi için birçok önerisi vardır. Bunun için en başta ordunun hem dini konularda hem de ilim anlamında yetiştirilmesi gereklidir. Bununla beraber maaşlı, düzenli ve eğitilmiş bir ordu şarttır (Demirci, 2005: 135).

İbnü'l-Mukaffa, Şam siyasetinden bahsederken Şam halkının düşmanlıkla dolu olduğunu, yöneticilerin halka düşmanlık yapmaması ve onlardan dostluk beklememesinin gerekliliği üzerinde durmaktadır. Yapılması gereken onlar arasından iyisinin ve dürüstünün bulunup yardımcı olarak seçilmesidir (Mukaffa, 2016: 111). Yönetim alanında ise iktidarın kiminle paylaşılacağını belirlediği ve yöneticiye itaat edecek yardımcılarının gerekli olduğu güçlü bir merkezi otorite önermektedir. Ancak merkezi otoritede şiddete yer verilmez. Esas olan halkın rızasını alabilmektir.

İbnü'l-Mukaffa'ya göre dine dayalı iktidar, halkın dinini ayakta tuttuğu ve haksızlığı engellediği sürece toplumun bütün katmanlarına adalet dağıtılabilir. Bu noktadan yola çıkarak ona göre devlet şekillerinden en iyisinin dine dayalı devlet olduğu söylenmektedir.

Önerilerinin ciddiye alındığı Abbasi Devletinin iyi uygulama örneklerinden olduğu söylenebilir. İran ordusunun güçlü ve kuvvetli olduğunu, askerlerin itaat ettiğini, fazilet sahibi olduğunu, fitneden uzak durup yöneticiye itaat ettiklerini bu sebeple İran ordusunun eşi bulunmayan bir ordu olduğunu ifade etmektedir (Barlak, 2018: 385-886).

Yöneticilerin dikkat etmesi gereken durumlardan biri de çevresinin niteliğidir. Çevresinden kastedilen meclisinin çevre düzeni, halkının düşünceleri, yardımcılarının davranışlarıdır. Yöneticinin çevresinde akıllı, düşünceli ve güzel huylu kişilerin olması önemlidir. Devlet adamlarının danışmanlık makamı şerefli, ahlaklı ve seçkin kişilerden oluşmalıdır (Demirci, 2008: 232). İbnü'l-Mukaffa'nın düşüncelerinde dikkat çeken bir husus da kendi soyundan gelenlere önemli görevlerin verilmesi ve makam sahibi yapılmasının eleştirilmesidir. Günümüzde de bu duruma karşı çıkıldığı ve kayırma sistemi olarak adlandırıldığını söylemek gerekir (Çakır, 2017: 7).

En başta yöneticiler bu kurallara uyarsa zamanla sıradan vatandaşlar da kurala riayet edeceklerdir. İbnü'l-Mukaffa, eğer hakkında kesin hüküm olmayan bir durumla karşılaşılırsa Allah bu konuda karar yetkisini yöneticiye verirse onun dediklerine itaat etmeyi zorunlu görmektedir.

İbnü'l-Mukaffa hiçbir toplumun kendiliğinden ahlaklı olamadığını, bu düzeni seçkinlerin sağlayabileceğini iddia etmektedir. Aynı şekilde hiçbir yönetici de kendiliğinden düzgün olamaz bunu da toplum yönlendirebilir. Bunun gerekçesi olarak aslında insanın doğası gereği kendi işini tek başına yapamayan bilgi sahibi olmakta birisine muhtaç olan zayıf ve güçsüz varlıklar olduğunu söylerken Allah'ın onlar için işinin ehli, bilgili ve yönlendirici seçkin bir kişi tayin ettiğini belirtmektedir (Mukaffa, 2016: 117-118).

Ona göre bu seçkinler ki biz bunlara yöneticiler diyoruz halkı dinlerler ve onların işleriyle ilgilenirler. Allah bu kişileri toplumun refahı ve mutluluğu için göndermiştir. Yöneticinin de ihtiyaç duyduğu kişiler vardır o da işlerini toparlayıp yön veren yardımcılardır. Sonuç olarak tüm işler bir düzen içinde işlemektedir. Bu düzeni dünyada sağlamak için yöneticiye o gücü ve kudreti veren yine Allah'tır.

İbnü'l-Mukaffa, Abbasi yönetimindeki sorunlara çözüm üretmeyi amaçlamış, çözüm yolunun da mali ve askeri alanlardaki reformlardan geçtiğini söylemiştir. Reformlara, mali ve askeri görevlerin ayrıştırılması, vergi toplama işleminin askerden uzaklaştırılması ve düzenli maaş sistemine geçilmesi gibi örnekler vermektedir.

İbnü'l-Mukaffa askeri, iktisadi, hukuki birçok alanda verdiği önerilerin yöneticiler tarafından benimsenip, kanun, tüzük ve yönetmelik vasıtasıyla yürürlüğe sokulması gerektiğine inanmaktadır. Bu ilkeler tüm toplumlar için başvuru kaynağı olmalıdır. Devletin değişmez ilkelerini açıkladığını savunan İbnü'l-Mukaffa bu ilkelerin her devlet yöneticisi tarafından devamlılığını tavsiye etmektedir.

Tüm anlatılanlardan hareketle siyaseti toplumun gerekliliği olarak ele almak mümkündür. Siyasetin ana karakteri olarak insan kavramı siyasi boyutuyla doğru anlamlandırılmaya çalışılmıştır.

İbnü'l-Mukaffa Allah'ın belirlediği bazı kişiler dışında insanın doğası gereği kusurlu olduğunu söylemektedir. Buna örnek vererek bu savını somutlaştırmaya çalışır. Öğüt veren insanın aslında kendisi buna eylemleriyle uymadığını, danışan kişinin düşünceleri uygulamaya geçirmediğini, dindar olarak kendini tanımlayan insanların birbirlerini sürekli övdüklerini açıklamıştır.

Ona göre bir kişinin diğer insanlara örnek teşkil edebilmesi için kullandığı sözlerden ziyade düşünce ve davranışlarıyla seçkin olabilmelidir. Başkalarını ikna etmeden önce kişi kendini eğitmelidir. İbnü'l - Mukaffa bu doğrultuda her kişinin her konuda yetkin olamayacağını kendi yeteneğine göre meslek seçmesi gerektiğini de vurgulamaktadır. Bunu yaparken de yine sözde kalmaması gerektiğini davranış ile başkalarına ispatlanması gerektiğini ifade eder (Şirvani, 1965: 180-181).

İbnü'l-Mukaffa zaman kavramını "Zaman insanlardır" sözüyle ifade etmektedir. Ona göre en iyi zaman yöneten ile yönetilenin karşılıklı iyiliklerini birbirlerine gösterdikleri zamandır. Yöneten kişi, ülkesini koruduğunda, yardımcılarını liyakatle seçip atadığında, iyileri yanında bulundurduğunda, adaletli gelir dağılımı yaptığında, halkına sevgi ve içtenlikle yaklaştığında yönetilenler de aynı şekilde itaat ettiğinde, sabırla yaklaştığında, sorumluluklarını yerine getirdiğinde tüm iyilikler tamamlanmış olmaktadır. En kötü zaman ise yöneten ile yönetilenin karşılıklı kötülüklerini birleştirmeleridir (Mukaffa, 2016: 124). Yöneten halkına destek olmazsa, yönetilen de sorumluluklarını yerine getirmese en kötü zaman gerçekleşmiş olur.

İbnü'l-Mukaffa on beş bilgelikten bahsetmektedir. Bunlardan ilk üç sıraya din, ahiret ve dünyayı koymaktadır. Din, kişinin öncelikle koruyacağı şeydir. Dini korumanın en güzel yolu olarak da dünyayı önemsememektir, süsüne kanmamaktan bahsetmektedir. İkinci olarak ahiret kavramıyla en mutlu insanın ahiret için çalışan insan olduğunu vurgulamaktadır. Üçüncü olarak dünyadan bahsedip dünyayı uyku ve rüya olarak değerlendirip dünyaya alışanın boşuna yaşadığını ileri sürmektedir. Aynı zamanda düşüncelerin kalbin yansması olduğunu, insanın sonunu düşünerek hareket etmesi gerektiğini, yarar sağlayacak iş için zorluklarla mücadele edilmesi gerektiğini, iyi ve kötüyü ayırt etmek gerektiğini, en iyi davranışın cömert olmak, titiz olmak olduğunu, en yüce ahlakın tevazulu olduğunu,

alçakgönüllülüğün sevgiyi getireceğini eklemektedir. Son olarak yöneticisi bozuk olan toplumda kargaşa olacağını, vezirlerin hükümdarın süsü olduğunu, yöneticinin sadece kendi görüşüyle karar vermeden vezirlerine danışmalarının gerekliliğini açıklamaktadır (Mustafa, 1990: 96-99).

İbnü'l-Mukaffa sayesinde bir ilke daha imza atılmıştır. Halife sadece kanun ve sünnetin hükümlerini uygulayan değil aynı zamanda onu yorumlama yetkisine sahip olandır anlayışı yerleşmiştir. İbnü'l-Mukaffa, burada siyasi meşruiyet sorununa da işaret ederek, çözüm olarak hükmün ne olacağına halifenin karar vermesini uygun görmüştür. İbnü'l-Mukaffa meşruiyet sorununa reformlar da sıralamıştır. O, İslam hükümet teorisinde halife karar verirken ulemanın hukuki meselelerdeki fikirlerini almakta, bu fikirler üzerine de nihai hükmü irad etmesini tavsiye etmektedir. Böylelikle siyasi otoritenin sağlanacağını düşünmektedir.

İbnü'l-Mukaffa, devletin bekası kaygısıyla da bir sorunsal üzerinde durmaktadır. Bu sorunsal, hukukun yoruma açık kısmı neresidir ve yorum hakkı kime aittir? şeklindedir. Buna cevap olarak eğer açık hüküm ve sabit delil varsa yapılması gerekenler kurallara göre yapılır. Bunun dışındakiler yoruma tabidir ve yorum hakkı halifenindir. Halife insiyatif alabilir, istediği kişiyi istediği yerde de istihdam edebilir. Bu anlayışından yani hukukta açıklık kapalılık teorisinden dolayı Mukaffa ilk Müslüman hukuk teorisini kabul edilmektedir.

İbnü'l-Mukaffa'nın oluşturmak istediği siyasi sistem, merkezîyetçi bir sistemdir. Buradan yola çıkarak devlete bağlı düzenli ordu, hukuk devleti, ulemanın kontrolünün devlet tarafından sağlanması ve yöneticije bağlı sivil devlet istikrarı ve devamlılığı için zorunlu görülebilir.

SONUÇ

İbnü'l-Mukaffa Fars düşünce ve siyaset yapısını tecrübe eden, edindiği bürokratik deneyimleriyle siyasi konulara reformist tavırla yaklaşan İslam düşünce sisteminin özgün kişiliklerindedir. Onun için genel kanı Fars etkisini Abbasi siyaseti üzerinden İslam'a taşıdığı yönünde olsa da nadir de olsa sadece Fars değil Yunan kültürünü de İslam'a dahil etmek istediğini iddia edenler olmuştur.

İbnü'l-Mukaffa, hükümdara aynalar geleneğinin başlatıcısı olarak da görülebilir. İbnü'l-Mukaffa'nın çalışmalarının özellikle siyaset, eğitim, din, felsefe, akıl ve ahlak konularında olduğu görülmektedir. Onun akılcı, realist ve eleştirel tavrı eserlerine yansımıştır. İslam devletinin siyasi ve kültürel sorunlarında reform projeleri önermektedir. Din âlimi olmasa da dini konularda pek çok öğütleri bulunmakta, din-ahlak, din-bilgi ve din-devlet ilişkilerinden sıkça söz etmektedir. O halde onun nihai amacı dine bağlı ve ahlaklı bireyler ile hukuku ve adaleti esas alan devlet oluşturulmasıdır. Onun için dinin temel olduğu devletin de o temeli koruyacak bekçi olduğu söylenebilir. Maverdi de bu hususta kendisinden etkilenenlerden biri olmuştur.

Toplumun ve devletin esenliği için yeni yollar izlenmelidir. Bu izlenecek yolda vazgeçilmez temel ilkeler olarak, akıl, bilgi ve dini esas almıştır. Ona göre sevgiyi tercih etmek, doğruyu istemek, iyilikten yana olmak, kararlı seçimlerde bulunmak, seçilen şeyin arkasında durmak, çevreyle uyumlu olmak ve bunları sadece sözde bırakmayıp eyleme dökebilmek önemlidir. Saydığı tüm bu erdemlerin temel dayanağı olarak aklı göstermektedir.

İbnü'l-Mukaffa aslında bilginin geçmişten geldiğini yeni bir şey üretilmediğini özgün fikirlerin olmadığını da iddia etmektedir. İbnü'l-Mukaffa'nın ahlaki değerler kazandırma amacıyla, verilen sözlerin tutulmasının ve nefis muhasebesinin gerekliliği üzerine öğütler verdiği de çalışmadan çıkarılan sonuçlardan biridir.

Bu çalışmada İbnü'l-Mukaffa'nın düşüncelerinden hareketle siyaseti, ahlaki ve felsefi birçok konuya değinilmiştir. İslami değerlerle uyumlu olarak evrensel değerlere vurgu yapılmıştır. Çalışmada o devrin mevcut siyasi, ekonomik ve sosyal yapısını İslami anlayışla sentezleyerek siyasetname türünün ilk kaynaklarından birini oluşturduğu sonucuna da varılmıştır. Ayrıca siyasetnamelerde yer verilen siyaset sanatı ile yönetim anlayışı üzerinde de İbnü'l-Mukaffa'nın düşüncelerinin etkili olduğu söylenebilir. İktidarı halifeye vererek, çok sesliliği belli bir standarda kavuşturmaya yönelik adımlar atmıştır.

İbnü'l-Mukaffa önerilerini çok açık ve somut bir şekilde yapmaktadır. Yapılan araştırmaya göre siyasi ve idari yapı için reçete sunduğu görülmektedir. Geniş çaplı ıslah hareketlerini benimseyen ve hukukçu gibi çalışan bir yönü olduğu da tespit edilmiştir. İbnü'l-Mukaffa'nın o dönemki tavsiyelerinin ve yönetimin altın kuralları olarak önceki bölümde belirtilen ilkelerin bugün hala modern kamu yönetiminde uygulanması onun önemini ortaya koymaktadır denilebilir.

KAYNAKÇA

- Adalıoğlu, H. (2004), “Siyasetnamelerin Klasik Kaynakları”, Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:5, Sayı: 2, s. 1-22.
- Al, Ö. ve Şanver, C. (2018), “8. yy. İslam Toplumunda Yaşayan İbnü'l-Mukaffa'nın Mali Görüşleri”, Uluslararası Sosyal Bilimlerde Yeni Yaklaşımlar ve Eğilimler Kongresi, Kocaeli Üniversitesi.
- Alp, T. (2018), Akıl Bilge ve Hikmet Üzerine, <https://www.scribd.com/doc/61885936/Ak%C4%B1l-Bilgi-ve-Hikmet-Uzerine>, (Erişim Tarihi: 06.10.2021).
- Barlak, M. (2018), “İslam Düşüncesinde Muhalefetin Teopolitik İmkânı ve Yapısı”, e-Makalat Mezhep Araştırmaları Dergisi, Cilt: 11, Sayı: 2, s. 383-430.
- Cabiri, M. (1997), Arap-İslam Aklının Oluşumu, Çev: İ. Akbaba, İstanbul: Ecem Matbaacılık.
- Canikli, İ. (2004), Hadislere Göre Yöneticilere İtaatın Sınırları, Ankara: İlahiyat Yayınları.
- Canikli, İ. (2006), Siyasetin Kurucusu Olarak Hadis –Sünni Hadis Literatüründe Hilafet Problemi, İstanbul: Medrese Yayınları.
- Çakır, N. (2017), “İbnü'l-Mukaffa'nın Kur'an'a Muaraza Yaptığına Dair İddiaların Değerlendirilmesi”, Artvin Çoruh Üniversitesi İlahiyat Araştırmaları Dergisi, Cilt:1, Sayı: 2, s. 159-185.
- Demirci, M. (2005), “Emevilerden Abbasilere Geçiş Sürecinin Bir Tanığı: Abdullah İbnü'l-Mukaffa ve Risaletü's-Sahabe”, D.E.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı 21, s. 117-148.
- Demirci, M. (2008), “Abdullah İbnü'l-Mukaffa'nın Risaletü's-Sahabe Adlı Risalesi: Takdim ve Tercüme”, İstem Dergisi, Sayı: 12, s. 217-240.
- Durmuş, İ. (2000), İbnü'l-Mukaffa, TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt 21, s.130-134.
- Haldun, I. (2018), Mukaddime, İstanbul: Dergah Yayınları.
- Kutluer, İ. (2000), İbnü'l-Mukaffa, TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt 21, s.134-137.
- Kuzudişli, A. (2017), “İbnü'l-Mukaffa ve İslami İlimlerin Oluşumundaki Rolü”, Tidsad Dergisi, Cilt: 4 Sayı:2, s. 51-61.
- Mukaffa, I. (1989), Asar'u İbnü'l-Mukaffa, Al-Adabu'l-kabir, Lübnan: Beyrut Yayınları.
- Mukaffa, I. (1989), Asar'u İbnü'l-Mukaffa, er-Risale fi's-sahabe, Daru'l-Kütübi'l-Alemiyye, Lübnan: Beyrut Yayınları.
- Mukaffa, I. (2001), Kelile ile Dimne, Çev: S. Aykut, İstanbul: Şule Yayınları.
- Mukaffa, I. (2016), İslam Siyaset Üslubu, Çev: V. Akyüz, İstanbul: Dergah Yayınları.
- Mustafa, Nevin A. (1990), İslam Siyasi Düşüncesinde Muhalefet, Çev. Vecdi Akyüz, İstanbul: İz Yayıncılık.
- Rayyis, Z. (1995), İslam'da Siyasi Düşünce Tarihi, Çev. İbrahim Sarmış, İstanbul: Nehir Yayınları.
- Torlak, M. (2011), Bir Yönetim Klasığı: İslam Siyaset Üslubu, <http://melihtorlak.com/2011/01/23/bir-yonetim-klasigi-islam-siyaset-uslubu/>, (Erişim Tarihi: 06.10.2021).
- Turan, N. (2017), İbnü'l-Mukaffanın Siyasal Düşüncesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Turan, N. (2018), “Pers İmparatorluk Geleneğinin Abbasi Siyasal Düzenine Etkisi ve İbnü'l - Mukaffa'nın Rolü Üzerine Eleştirel Bir Yaklaşım”, İhya Uluslararası İslam Araştırmaları Dergisi, Cilt: 4, Sayı: 2, s. 215-240.

Examining ISIS's Turkish Sympathizers on Twitter¹

Ahmet Yiğitalp TULGA²

Abstract

Social media platforms have become a part of people's daily lives. However, developing social media technologies have affected not only people but also terrorist organizations such as the Islamic State of Iraq and Syria (ISIS), and social media has become an essential part of ISIS's strategies. ISIS effectively uses many social media platforms, especially Twitter, for propaganda, recruitment, and creating fear among people. ISIS also actively uses Twitter in Turkey. However, the number of academic studies focusing on the behavior, structure, communication, and relationship networks of ISIS sympathizers in Turkey is limited. Therefore, the main purpose of this study is to reveal the structure, behavior, communication, and relationship networks of ISIS's Turkish sympathizers. Accordingly, this study focuses on the structure, behavior, communication, and relationship networks of ISIS's Turkish sympathizers. I will analyze them within four main analytical steps. The basic characteristics, structures, behaviors, and relationship networks of 2079 Turkish ISIS sympathizers are examined with the R computer program, and many remarkable findings are reached as a result of the analysis.

Keywords: ISIS' Turkish Supporters, Twitter Analysis, Network Analysis, Correlation Analysis, Social Media

¹ This study was produced from the unpublished doctoral thesis titled "New Page in Terrorism: An Explanation of the "Soft" Terrorism Concept with ISIS Case in Turkey".

² PhD, Ankara University, Department of Human and Economic Geography, ORCID: 0000-0001-7596-1269, ahmettulga@hotmail.com

IŞİD'in Twitter'daki Türk Sempatizanlarının İncelenmesi¹

Ahmet Yiğitalp TULGA²

Özet

Sosyal medya, son yıllarda günlük hayatın önemli bir parçası haline gelmiş, en başta bireyler olmak üzere, örgütleri, kuruluşları ve cemiyetleri de etkisi altına almıştır. Hal böyle olunca, bu etkileşimden terör örgütleri de kendilerine pay çıkarmış ve örnek olarak, Irak-Şam İslam Devleti (IŞİD)'in stratejilerinin oluşturulmasında ve paylaşılmasında; sosyal medya önemli bir taban oluşturmuştur. IŞİD, daha siyasi bir platform olması nedeniyle, başta Twitter olmak üzere pek çok sosyal medya platformunu; propaganda yapmak, sempatizan kazanmak ve halk arasında korku yaratmak için etkin bir şekilde kullanmaktadır. IŞİD'in Türkiye'de en aktif kullandığı sosyal medya platformu; "Twitter"dır. Ancak Türkiye'de IŞİD sempatizanlarının Twitter'daki davranışları, yapısı, iletişim ve ilişki ağlarına odaklanan akademik çalışmaların sayısı sınırlıdır. Bu nedenle, çalışmada bu noksanlığın giderilmesine odaklanılmıştır. Bu çalışmanın temel amacı IŞİD'in Twitter'daki Türk sempatizanlarının temel özellikleri, yapıları, davranışları ve ilişki ağlarını detaylı olarak incelemektir. Çalışma, dört ana analitik adımda analiz edilmiştir. R bilgisayar programı ile 2079 Türk IŞİD sempatizanının temel özellikleri, yapıları, davranışları ve ilişki ağları incelenmiş, analiz sonucunda dikkat çekici birçok tespite ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: IŞİD'in Türk Sempatizanları, Twitter Analizi, Network Analizi, Korelasyon Analizi, Sosyal Medya

¹ Bu çalışma, "New Page in Terrorism: An Explanation of the "Soft" Terrorism Concept with ISIS Case in Turkey" başlıklı yayınlanmamış doktora tezinden üretilmiştir.

² Dr., Ankara Üniversitesi, Beşeri ve İktisadi Coğrafya Anabilim Dalı, ORCID: 0000-0001-7596-1269, ahmettulga@hotmail.com

INTRODUCTION

After the cold war, the world underwent a radical transformation with developments in areas such as mass communication, artificial intelligence, the internet, and social media. In particular, the developing internet and social media technologies have increased people's information and communication speeds, becoming an essential part of their daily lives. Today, people easily express their thoughts, feelings, and opinions on social media. These views and feelings briefly reach thousands of people living in various parts of the world (Abd-Elaal, Badr & Mahdi, 2020: 516-522). Twitter is one of the most frequently used social media platforms. According to 2020 data, more than 330 million people use Twitter worldwide, and more than 500 million tweets are sent daily (Newman et al., 2022: 1-12; Abd-Elaal, Badr & Mahdi, 2020: 516-522; Ashcroft et al., 2015: 161-164).

However, not only people but also terrorist organizations use the developing social media technologies and Twitter effectively. Social media platforms, especially Twitter, have become an essential part of the strategies of terrorist organizations in recent years. Many terrorist organizations actively use Twitter to convey their "ideologies," propaganda, and brutal actions to others due to the rapid spread of social media platforms and Twitter worldwide (Abd-Elaal, Badr, & Mehdi, 2020: 516-522). Terrorist organizations such as the Islamic State of Iraq and Syria (ISIS) use Twitter effectively worldwide and have developed well-designed Twitter strategies to recruit people worldwide (Abd-Elaal, Badr & Mehdi, 2020: 516-522; Ashcroft et al., 2015: 161-164). However, ISIS also uses social media and Twitter to create an atmosphere of fear among people in different parts of the world. For example, ISIS posted a video recording of the execution of American journalist James Foley on Twitter in 2014, and this brutal video harmed many people (Republic of Turkey Ministry of Internal Affairs, 2017: 20; see also Teltik, 2019: 72; Ashcroft et al., 2015:161-164).

ISIS's active use of Twitter and other social media platforms has also attracted the attention of academia, and many academic studies have approached ISIS's Twitter activities from many different perspectives (i.e., Lee & Colautti, 2022: 1347-1370; Leite et al., 2019: 316). Accordingly, some studies focus on detecting ISIS sympathizers on Twitter (i.e., Ashcroft et al., 2015: 161-164; Bodine-Baron et al., 2016: 5). Other studies try to find the main actors among ISIS sympathizers on Twitter and focus on the characteristics of their tweets (Fernandez, Asif & Alani, 2018: 1-10; Chatfield, Reddick & Brajawidagda, 2016: 257). Some of the studies focus on the topics that ISIS sympathizers often talk about on Twitter; the most used words in tweets; and the difference between the tweets of ISIS sympathizers and the tweets of ordinary people (Gomes et al., 2017: 457-460; Berger & Perez, 2016: 3; Bodine-Barone et al., 2016: 7; Newton, 2022: 1-8). The remaining studies focus on the number of followers and tweets of ISIS sympathizers on Twitter (Abd-Elaal, Badr & Mahdi, 2020: 516-522; Berger & Perez, 2016: 4). Similar studies also focus on the Turkey case, specifically on the ISIS' Turkish supporters (i.e., Yalçınkaya, 2016: 27-44; Özeren et al., 2018: 105-121; Dede & Tansü, 2020: 106-124). However, while all these studies provide different information about the characteristics of ISIS sympathizers on Twitter, studies focusing on the structure, behaviors, relationships, and communication networks of ISIS sympathizers on Twitter are limited. Few studies focus on sympathizers' social media or Twitter activities, especially in Turkey, one of the countries that play an essential role in the war against ISIS geographically. ISIS effectively uses Twitter in Turkey for recruitment and to create fear among the public. The reason for this is that the relatively widespread use of Twitter among the general population of Turkey causes ISIS to use it effectively in Turkey (Yalçınkaya, 2016: 27-44). For this reason, the inability to understand the structures and behaviors of ISIS sympathizers on Twitter causes the Twitter activities of ISIS to be prevented, and no in-depth information is given about ISIS supporters' Twitter activities. Therefore, the Twitter analysis allows us to understand the social media activities of ISIS and its supporters.

The study's primary purpose is to explain the structure, behavior, and communication network of ISIS Turkish sympathizers on Twitter rather than the content of their tweets. In this direction, this study will focus on the structure, behavior, communication, and relationship networks of Turkish sympathizers of ISIS on Twitter. The research will attempt to present a synthesis of all topics focused on in the literature. In this study, 261059 tweets sent by 2079 ISIS sympathizers between 2014 and 2022 will be analyzed with the R computer program, and I will try to fill, to some extent, the gap in the literature.

The findings of various studies in the current literature will be presented in the next part of the study. The research method will be stated, as well as the methods used in the analysis. The findings obtained

as a result of the examination will be shown in the results section, and then in the discussion section, the critical findings will be stated. Their similarities and differences from the existing literature will be expressed. The article will end with the conclusion section.

Literature Review

The advance of ISIS in Northern Iraq and Syria in 2014, as well as the inhumane acts and executions it carried out, attracted the attention not only of the world public opinion but also of the terrorism literature (i.e., Winter, 2015: 22-27; Ahram, 2015: 57-78). Early studies focus on why ISIS emerged and how it differs from other terrorist organizations. However, these studies have evolved with the active use of social media by ISIS (i.e., Blaker, 2015: 4; Byman, 2016: 76-85; Chan, 2015: 4-9). ISIS's Twitter usage has become one of the top priorities of studies focusing on ISIS (i.e., Ceron, Curini & Iacus, 2019: 1-14; Cohen & Kaati, 2018: 5). Studies prepared in this direction look at the activities of ISIS and its sympathizers on Twitter from different perspectives. One of the most focused topics is the detection of ISIS sympathizers on Twitter.

Conway and colleagues (2019: 141-160) prepared one of the studies in this direction. The authors suggest that before 2017, ISIS sympathizers could be identified by their avatar photos, user handles, and screen names. They argue that ISIS sympathizers use an ISIS flag or a warrior photo as their profile picture (Conway et al., 2019: 141-160). Similarly, Berger and Morgan (2015) argue that ISIS supporters' accounts on Twitter could be found through their Twitter profile descriptions.

On the other hand, Bodine-Baron et al. (2016: 10-11) suggest that ISIS supporters used praising language for referring to the group's members, mimicked phrases from ISIS propaganda, such as the organization's slogan and principles of the group, and posted hashtags on their Twitter accounts in favor of the group. Relatedly, Al-Khateeb and Agarwal (2015: 51-57) argue that ISIS sympathizers mainly use terms that include attacks, war, and hate speech and that these terms will help in finding ISIS sympathizers on Twitter. Finally, Ashcroft and colleagues (2015: 161-164) state that ISIS sympathizers frequently use hashtags such as #IS, #ISLAMICSTATE, #ILoveISIS, and #Islamicstate, and the analysis of these hashtags can contribute to finding ISIS sympathizers on Twitter.

Contrarily, some academic studies focus on the main actors in the datasets containing ISIS sympathizers. In this regard, Abd-Elaal, Badr, and Mahdi (2020) argue that finding the main actors among the followers of ISIS on Twitter is critical in preventing terrorism-related content. Similarly, Carter, Maher, and Neumann (2014: 107) state that there is a small group of influencers who encourage ISIS sympathizers, legitimize it and aim to provide religious legitimacy, and the presence of this group would play an essential role in blocking ISIS's Twitter activities.

In this direction, Berger and Perez's research focuses on finding the most effective sympathizers of ISIS on Twitter. As a result of their analysis, the authors found the 50 most influential users of ISIS on Twitter (Berger & Perez, 2016: 8). The authors argue that these influential users were more active on Twitter in spreading ISIS propaganda than other supporters' accounts, and they tweeted an average of 44,2 times per day (Berger & Perez, 2016: 7). Similarly, Klausen (2015: 1-22) manually found the 55 most influential Twitter users of ISIS and revealed that these users generally talked about "*religious guidance*."

Like Klausen, some academic studies generally focus on the topics that ISIS sympathizers talk about. It is possible to divide the studies prepared in this direction into two groups. The first group focuses on the most frequently used words by ISIS sympathizers in their tweets. The second group, on the other hand, is prepared more comprehensively and presents the topics that sympathizers discuss most frequently with topic modeling or dictionary-based methods.

An example of the studies in the first group is the research of Rehman and colleagues (2021). As a result of their investigation, the authors found that ISIS sympathizers frequently use religious words such as Allah, Muslim, Prophet, and Islam. In addition to these religious words, they are commonly used in terms such as Afghanistan, Kashmir, and the Taliban. Differently, Batra and Kumar (2022: 5611) found that "love," "good," and "great" are frequently used by ISIS sympathizers. Zahrah, Nurse, and Goldsmith (2020: 438-447), on the other hand, found that ISIS supporter Twitter users frequently use death-related words such as kill, bury, and grave, and that hate-based topics are common among ISIS supporters. Last, Ashcroft and his colleagues found that the terms most frequently used by ISIS sympathizers were state, Islamic, kill, support, Abu, and people (Ashcroft et al., 2015: 161-164).

The research of El-Badawy, M. Comerford, and P. Welby (2015) can be shown as examples of the studies in the second group. The authors found that ISIS supporters on Twitter focused on issues to legitimize the attacks of ISIS and that these users benefited from the Qur'an, hadith, and religious scholars to legitimize these attacks or the activities of ISIS (El-Badawy, Comerford & Welby, 2015: 20). Likewise, Vergani and Bliuc (2015: 7-20) examined ISIS's online propaganda, and they found that ISIS uses emotional sentences and religious quotes on social media platforms.

On the other hand, Dillon, Neo, and Freilich (2019: 268-291) analyze the tweets of ISIS supporters worldwide, and they find these tweets have predominantly violent language. Similarly, Tulga (2020) explores the English tweets of ISIS supporters with the dictionary-based method, and he reveals that most of the ISIS sympathizers' tweets have terrorism and violent content dominantly. Likewise, Dede and Tansü (2020: 106–124) analyzed ISIS's *Konstantiniyye* journal with a qualitative method. The authors argue that violent concepts such as Jihad and martyrdom are frequently used in ISIS's *Konstantiniyye* magazine (Dede & Tansü, 2020: 106–124). Moreover, Al-Rawi and Groshek (2018: 1-15) discover that ISIS supporters' tweets involve brutality, celebrating ISIS's military successes, battle reports, and warnings against Western countries. Furthermore, Karakaş (2017: 33–46) analyzed ISIS's *Konstantiniyye* magazine qualitatively, and he found that the magazine mainly talked about the activities carried out in the occupied lands by ISIS, sections from popular videos posted online every month, religious information, political issues, and anti-Europeanism (see also, Teltik, 2019: 68).

Other academic studies focus on the general characteristics of ISIS sympathizers on Twitter rather than the topics that ISIS sympathizers talk about on Twitter. In this context, these studies focus on the number of followers or tweets of ISIS sympathizers. Bruno Guilherme Gomes and his colleagues wrote one of the studies in this direction. The authors found that 60% of ISIS sympathizers tweeted less than 100 tweets, and 90% used less than 100 hashtags and mentions (Gomes et al., 2017: 457-460). In addition, the authors found that sympathizers generally prefer to tweet in the middle of the week and at night (Gomes et al., 2017: 457-460). Another study reveals that ISIS sympathizers are followed by an average of 327 to 480 users, and this number of followers decreased to an average of 260 to 350 over time (Berger & Perez, 2016: 9).

Finally, few studies focus on the behavior of ISIS sympathizers in Turkey on similar issues. One of the studies in this direction was prepared by Yalçinkaya (2017: 23-44). He concludes that ISIS' Turkish supporters actively use Twitter, take action on Twitter before and after the attacks, and make more violent propaganda than religious propaganda (Sputnik, 2016). On the other hand, Özeren and his colleagues (2018: 105-121) analyze the social media activities of ISIS in Turkey within the scope of recruitment. As a result of their studies, the authors find that ISIS targeted Turkey for recruitment purposes since Turkey's population is predominantly Muslim. They conclude that ISIS calls Muslims in Turkey to migrate to the lands controlled by ISIS via Twitter (Özeren et al., 2018: 105-121). According to the research, ISIS has attempted to win support and increase its base among Turkish people (Özeren et al., 2018: 105-121). Narin and Ayaz (2016: 12-13) state that among the 509 tweets they examined, one of the most used hashtags was "#Islamic Front." Besides, the authors support that ISIS' Turkish sympathizers quote the Qur'an and hadiths on Twitter. This strategy has two purposes. First, it tries to legitimize violence against groups it considers enemies. Second, it invites all Muslims in Turkey to join ISIS to support the so-called holy "Jihad" (Narin & Ayaz, 2016: 12-13).

However, despite all these studies, comprehensive studies focusing on the structure, behaviors, communication, and relationship networks of ISIS sympathizers on Twitter are insufficient. This study will try to close this limitation in the literature and examine the Twitter structure and behavior of ISIS's Turkish sympathizers from a broad perspective.

Research Design

The structure, behaviors, communication, and relationship networks of the ISIS Turkish sympathizers on Twitter are examined in this study. In other words, I give descriptive information about the Twitter activities of ISIS' Turkish sympathizers. In recent years, Twitter has become essential for people, terrorist organizations, and social sciences. Twitter is a social media platform that provides users an online area to discuss and share opinions on various subjects (Sriram, Fuhry & Demirbaş, 2010: 841-842; Zahrah, Nurse & Goldsmith, 2020: 437-447). Millions of people worldwide utilize it to exchange information about their everyday lives and sentiments (Ficamos & Liu, 2016: 201-205). Also, many terrorist organizations have used Twitter to spread violent propaganda videos and support their ideology

(Bodine-Baron et al., 2016: 16). Examining the large pool of Twitter activities of people and terrorist organizations as researchers are essential in contributing to social sciences.

Twitter is also important for Turkey and the Turkish people, as it is in the world. 34% of Turkish people actively use Twitter to get news and information (Newman et al., 2022: 1-12). On the other hand, ISIS also effectively uses Twitter in Turkey to recruit and create fear among the public. The reason for this is that the relatively widespread use of Twitter among the general population of Turkey causes ISIS to use it effectively in Turkey (Tulga, 2022: 75).

For this reason, it is crucial to examine the structure of Turkish sympathizers of ISIS on Twitter. However, the most critical step before starting the investigation is to find the tweets of ISIS' Turkish sympathizers. The selected tweets were tweeted between 2014 and 2022. This date range was chosen because 2014 was the year when ISIS rose, and it came to the fore again with the prison attack in Hasakah in 2022 and, finally, the murder of its leader Al-Qurayshi in February 2022. I examine 261059 Turkish tweets from 2079 different users.

To analyze tweets, I must first apply the Twitter API. This API gives the researcher the tools to reach the tweets and retweets. The R computer program also has the feature of using this API and analyzing it. One of these packages is the "twitter" package, which I use for tweets collection (Gentry, 2016).

I first benefited from hashtags, such as "#ISIS," "#Raqqa (Raqqa)", "#Dawlah (state)", "#Haseke", "#Holkampı (Holcamp)", "#haçlıkoalsiyonunahayır (notocrusadercoalition)", "#fridayinaleppo," "#islamicstate," "#caliphatefollow," "#totheislamicstate," and "#mohammedyoussefthelion", to find Turkish sympathizers of ISIS. However, these are not only hashtags that ISIS sympathizers tweeted about but also those tweeted by anti-ISIS users. Conway and colleagues (2019: 148) stated that ISIS sympathizers could be identified by their profile photos, avatar photos, user handles, and screen names. Besides, ISIS supporters in Turkey used praising language for referring to the group's members, mimicked phrases from ISIS propaganda, such as the organization's slogan and principles of the group and posted hashtags on their Twitter accounts in favor of the group (Bodine-Baron et al., 2016: 5; see also Özeren, Çubukçu & Cash, 2021: 1-21). For this reason, I separated the ISIS Turkish sympathizers from other users with an algorithm. I included profile photos, avatar photos, user handles, mimicked phrases from ISIS propaganda, and screen names in the algorithm.

Conway and his colleagues (2019: 141-160) state that at least for geotagged tweets, it is also feasible to categorize ISIS Turkish supporters depending on their location. Likewise, during my review, I also noticed that some of the ISIS sympathizers wrote about their location as "Islamic State" and included it in the algorithm.

In addition to the algorithm, I benefit from the annually updated report of the Anonymous activist group targeting ISIS sympathizers on Twitter. I found about 100 active users through this report. Finally, I randomly selected the tweets obtained by the algorithm and report and double-checked whether the tweets were in support of ISIS.

The dataset I obtained from data collection comprises 90 variables such as username, account number, location, number of followers, the tool from which the tweets are sent (i.e., mobile twitter or website), retweets, and original tweets (Bodine-Baron et al., 2016: 15). However, since I will not use all of the variables in the dataset, I will focus on nine variables. These variables are user identification, users' screen name, time of tweets, tweet, location of users, number of retweets, number of favorites, the tool or source from which the tweets are, and number of followers. The unit of analysis for Twitter examination is tweet.

After the tweets of ISIS Turkish sympathizers were found, the analysis started. The Turkish sympathizers of ISIS are examined in four main stages. First, the number of followers, tweets, retweets, and favorites of ISIS sympathizers is examined. In this analysis, the "rtweet" package of the R computer program is used. The "rtweet" package is a paging application designed to organize Twitter data (Kearney et al., 2022). As a result of this analysis, the most influential users among the Turkish sympathizers of ISIS were found.

In the next step, the sources of the tweet by the sympathizers and their locations were analyzed. The tool from which the tweets variable was used to analyze the source tweeted by the sympathizers. The "location of users" variable was used to analyze the locations of the sympathizers. However, as a result of the analysis, it was found that some of the users who specified the location wrote random information rather than their location. For this reason, I collected such users in the other group.

In the third step of the study, I first found the most frequently used words by sympathizers. Finding the most commonly used words could provide information about the topics sympathizers usually discuss. Cleaning tweets is vital at this stage. I cleaned stopwords, punctuations, numbers, and emojis from tweets in this direction. In the cleaning step, I remove duplicate tweets from the datasets to reduce "noise" levels (Zahrah, Nurse & Goldsmith, 2020: 438-447). At the end of the cleaning step, the sentences are split into tokens, and this step is called tokenization (Harbi & Kamsin, 2021: 19-29). Usually, tokens are words because these are the most common semantically meaningful components of texts (Welbers, Atteveldt & Benoit, 2017: 245-265). When processing data, "letter" and "letters" could be treated as distinct features. This stage effectively allows the removal of plurals and inflections (Ficamos & Liu, 2016: 201-205), and this stage is called stemming (Omer, 2015: 48). As a result, the unigrams (one word) feature can be lemmatized to help in the process of reduction (Mitts, Phillips & Walter, 2022: 100-116). After cleaning, my dataset containing tweets from ISIS sympathizers became ideal for finding the most frequently used words.

After the most frequently used words were found, the mentions in the tweets were analyzed. In this direction, the most mentioned users in the tweets were found. Then, I use network analysis to provide metrics that show critical nodes and structure features in the relational connection among Twitter accounts (Omer, 2015: 45; Grandjean, 2016: 117-145). Besides, I built a mention network, a directed, weighted network with each node representing a Twitter user and each link representing the number of mentions across ISIS supporters (Bodine-Baron et al., 2016: 15). I designed a mention network to focus on the dialogue among ISIS' Turkish supporters on Twitter.

Besides, I examine hashtags and Uniform Resource Locator (URL) in my Twitter dataset. Many users use hashtags and URLs in their tweets. Using "trending" hashtags, even if unrelated to their action, is another way to distribute misinformation on Twitter (Omer, 2015: 45; VanDam & Tan, 2016: 307-317; Alfifi et al., 2018: 58). With this analysis, I find the most used hashtags. In addition, since there is a 280-word limit on Twitter, ISIS supporters share videos or propaganda texts with URLs in their tweets (Khelghat-Doost, 2017: 17-25). The analysis of these URLs reveals the channels ISIS focuses on while sharing its propaganda and information.

In the fourth and final step of the study, I analyze which year, month, and day are the most tweeted by ISIS' Turkish supporters (see also Ashcroft et al., 2015: 161-164). This step aims to observe whether the number of tweets increases during the period of ISIS terrorist attacks or ISIS-related events in Turkey and the World (i.e., Fernandez, Asif & Alani, 2018; Winter, 2017: 103-121; Parkin & Green, 2016: 668-686).

As a result of these four main steps, a general framework has been drawn about the structure, behavior, and focus of ISIS's Turkish sympathizers. I will partially try to fill the literature gap with this general framework.

RESULTS

I will indicate the main characteristics of the 2079 ISIS Turkish sympathizers inside the 261059 tweets. 2079 ISIS sympathizers will be examined in four main stages. In this direction, in the first step, I will give information about the number of followers of the sympathizers, the number of tweets, and the users who receive the most retweets and favorites, and then find the most influential users among these accounts.

First, I analyze the supporters' number of tweets and followers. Accordingly, most of ISIS's Turkish sympathizers are followed by between 0 and 99 users. ISIS sympathizers are followed by 59.76% of 0 to 99 users, 31.09% of 100 to 999 users, 6.92% of 1000 to 4999 users, and 2.07% of 5000 to 390061 users.

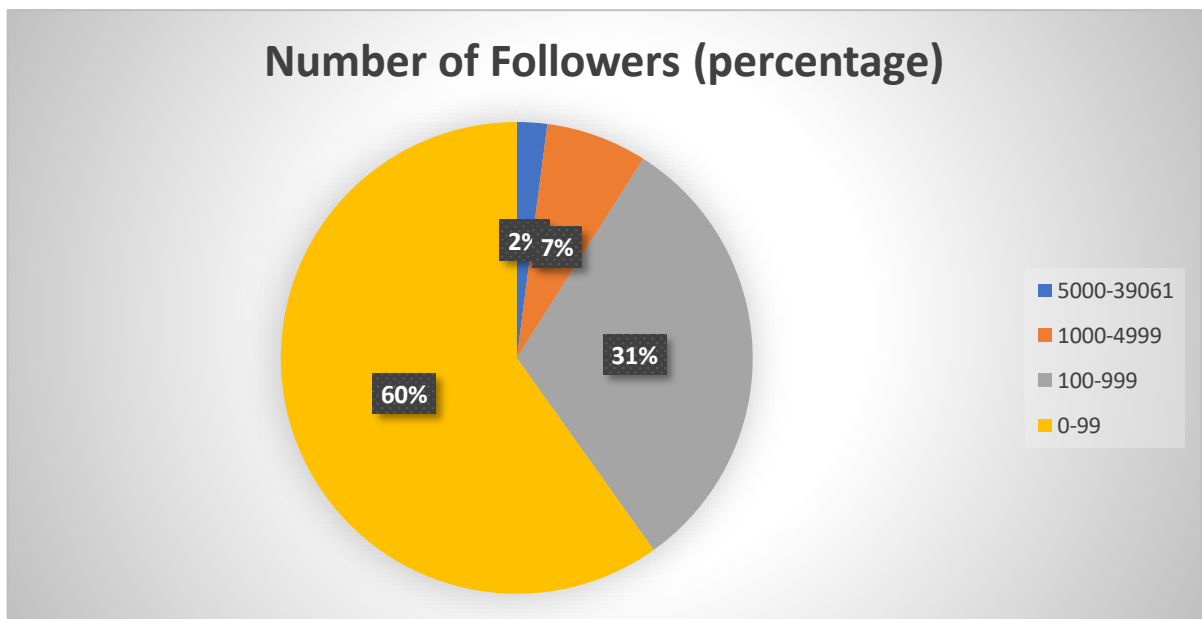

Figure 1: Number of Followers

Specifically, when the top 5 users with the most followers were examined, it was found that 390061 users followed "@hasemierol." Other supporters with the most followers are "@ubeyd53" (65857), "@ensarcalisikan" (30985), "@sukutu_vuslat" (22933), and "@darul_islam" (22857).

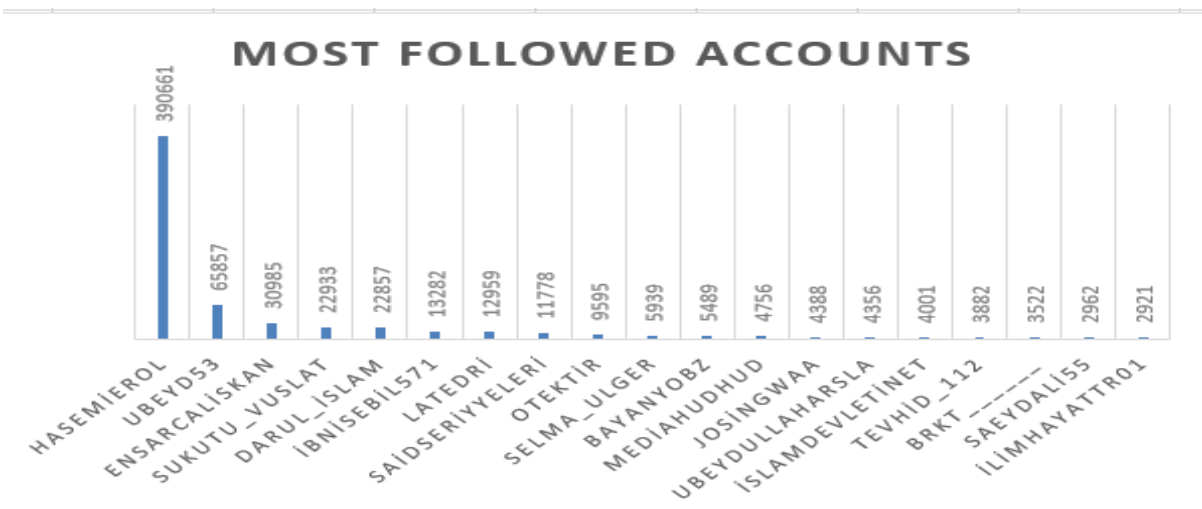
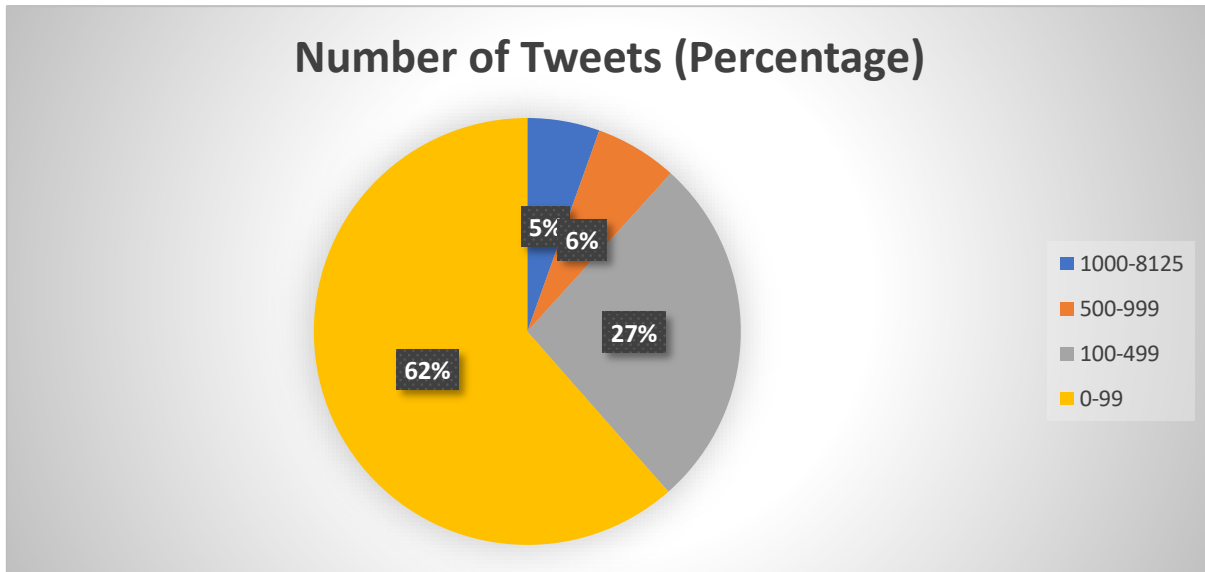

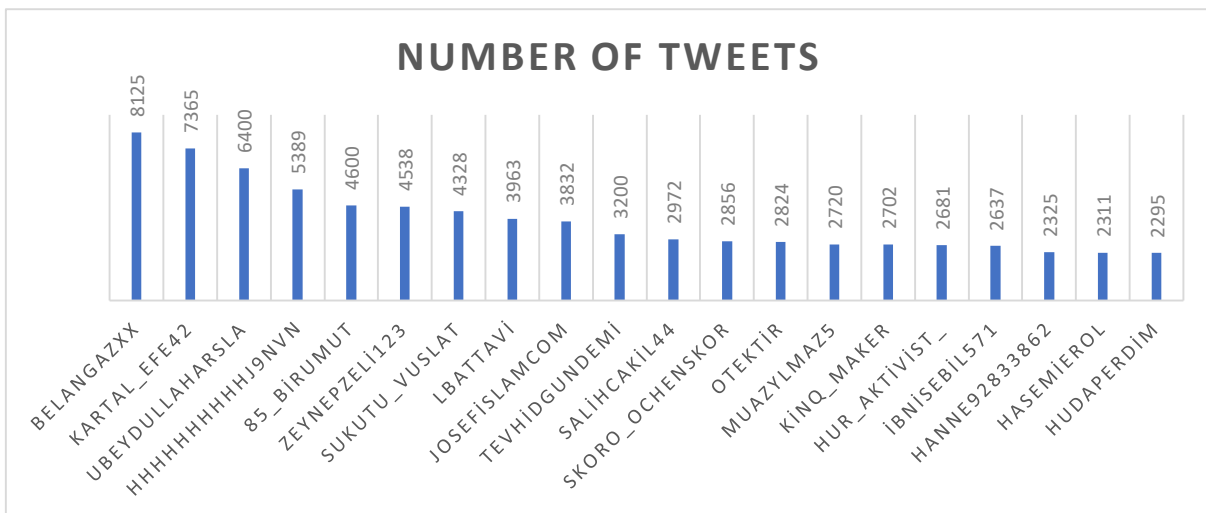
Figure 2: Most Followed Accounts

Then, when we look at the number of tweets of ISIS supporters, it is seen that most of the users tweet from 0 to 99. It is seen that 61.48% of users have 0 to 99 tweets, 26.78% have 100 to 499 tweets, 6.26% have 500 to 999 tweets, and 5.47% have 1000 to 8125 tweets.

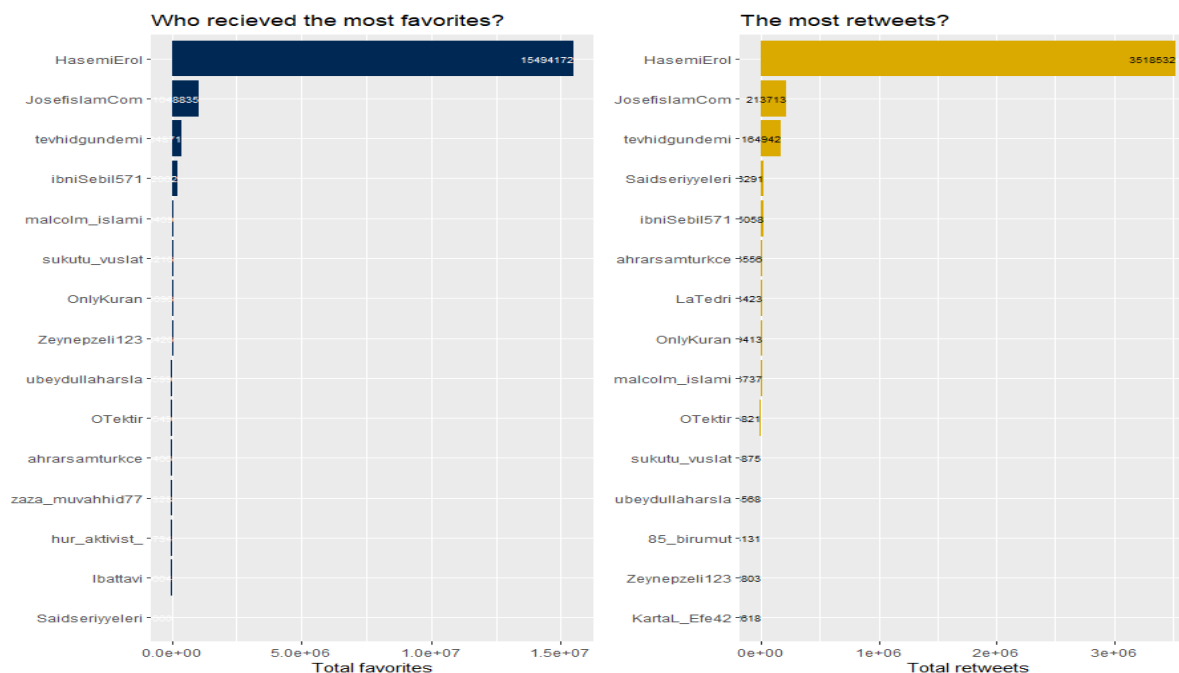
Figure 3: Number of Tweets

The user who tweeted the most between 2014 and 2022 was "@belangaxx." The user tweeted 8125 tweets. This user is followed by "@kartal_efe42" (7365), "@ubeydullaharsla" (6400), "@hhhhhhhhhhj9nvn" (5389) and "@85_birumut" (4600).

Figure 4: Number of Tweets-Users Name

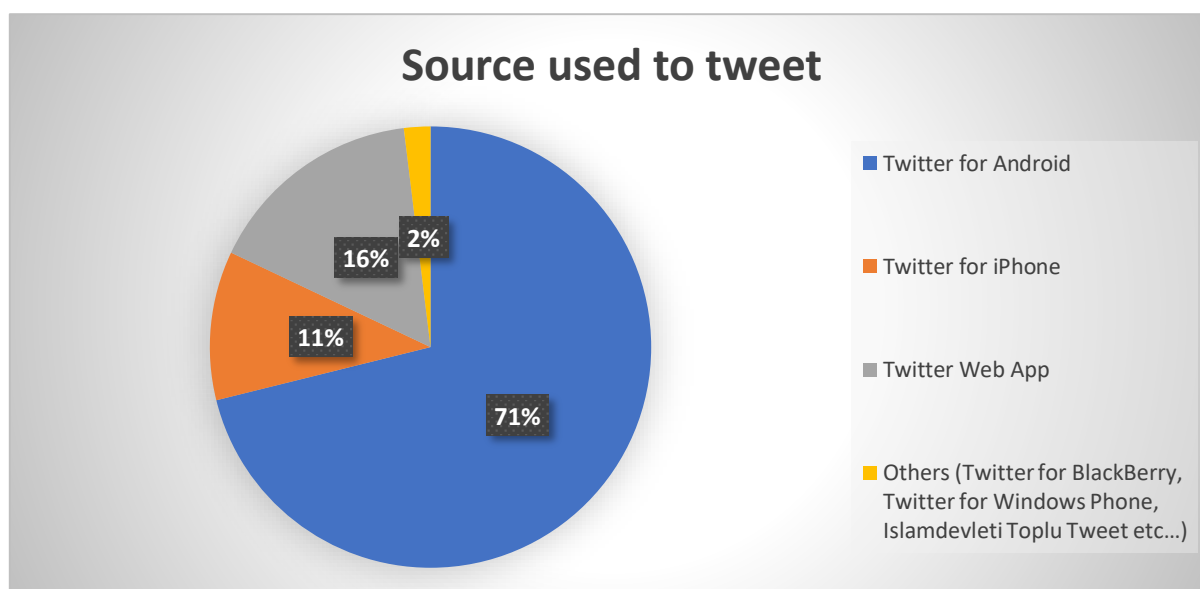
Users whose tweets are retweeted the most are "@hasemierol", "@josefislamcom", "@tevhidgundemi", "@saidseriyyeleri" and "@ibnisebil571". The users whose tweets are most favorited are "@hasemierol", "@josefislamcom", "@tevhidgundemi", "@ibnisebil571" and "@malcolm_islami".

Figure 5: Most Favorite and Retweet Accounts

In the light of the number of tweets, number of followers, number of retweets, and favorites, it has been found that "@hasemierol," "@ibnisebil571", "@josefislamcom," "@tevhidgundemi" and "@sukutu_vuslat" are the most influential users. As Fernandez, Asif, and Alani (2018) said, finding the most influential users is essential to discover in spreading propaganda. In other words, these five users play a crucial role in spreading the news, views, and thoughts about ISIS and Salafi thought to a particular part of society.

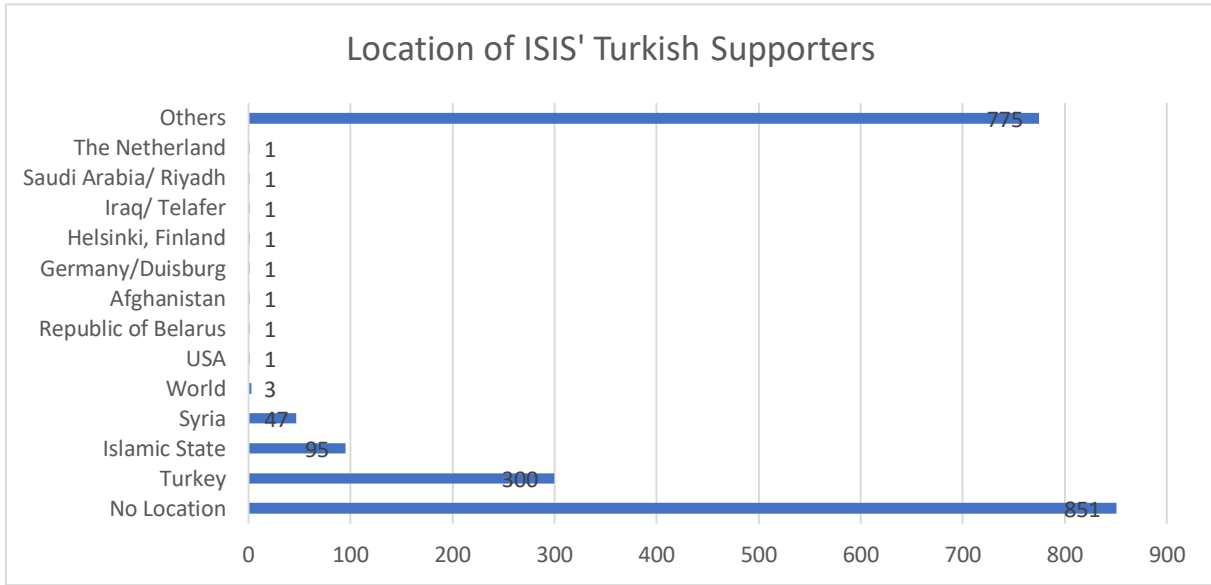
Examining the sources tweeted by the Turkish sympathizers of ISIS and the locations they specified is the second step of the research. When we look at the sources tweeted by the sympathizers, it is seen that the sympathizers tweeted mostly from android-supported devices. This is followed by tweets from computers and tweets from iPhones.

Figure 6: Sources of Tweets

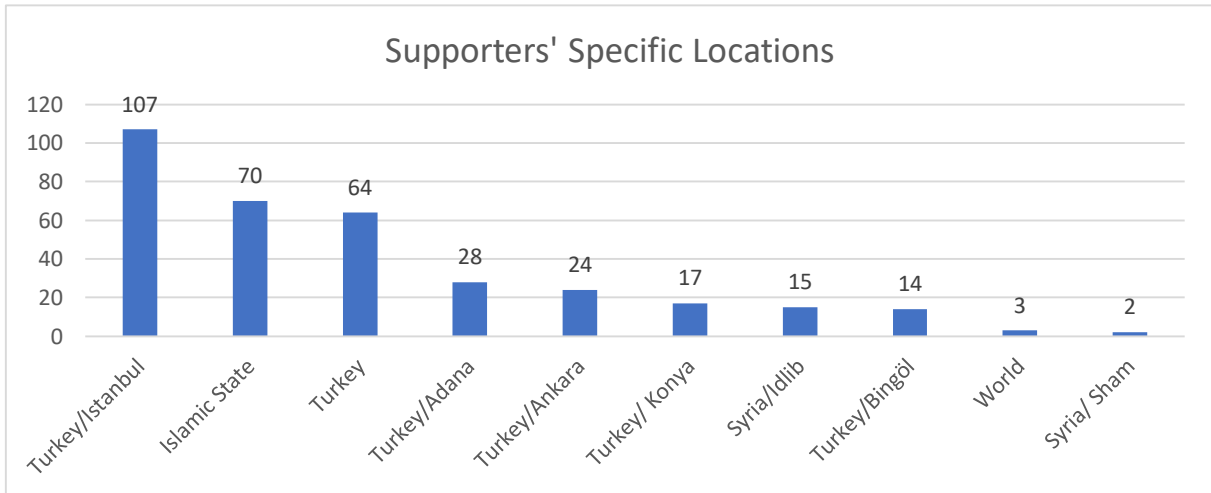
Finally, in the second step, the locations of the Turkish sympathizers of ISIS were examined. 40,93% or 851 users do not specify a location in their Twitter profile. 14,43% or 300 of the users defined Turkey as their location. Ninety-five users stated their location as Islamic State. Finally, 47 users chose Syria as

their location. In addition to these, some users stated non-specific locations such as "baqiyeeh! Inshaallah", "desert," or "mountains." Users specifying such a location are included in the other section. Users in the other group are 775 people, and their rate is 37.27%.

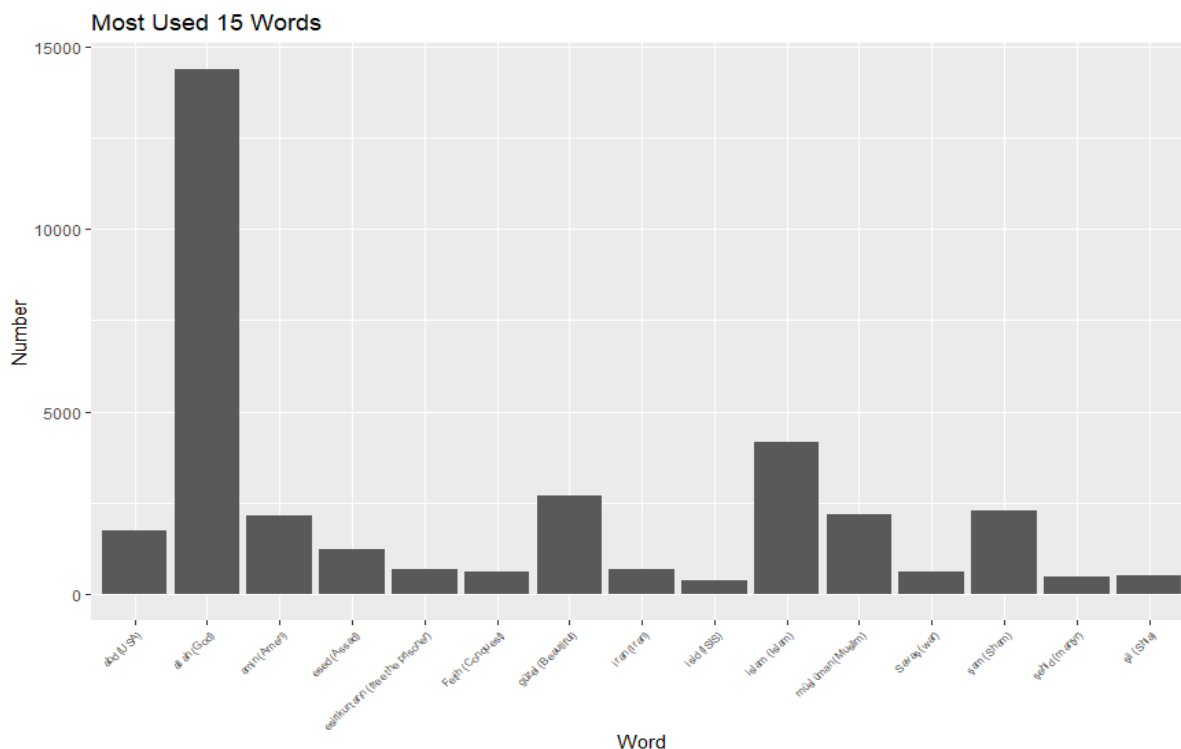
Figure 7: Location of ISIS' Turkish Supporters

Users who selected Turkey as their location among these 300 users, 107 chose Istanbul, 28 chose Adana, and 24 chose Ankara as their location. Seventeen users specified Konya, and 14 users selected Bingöl as their location.

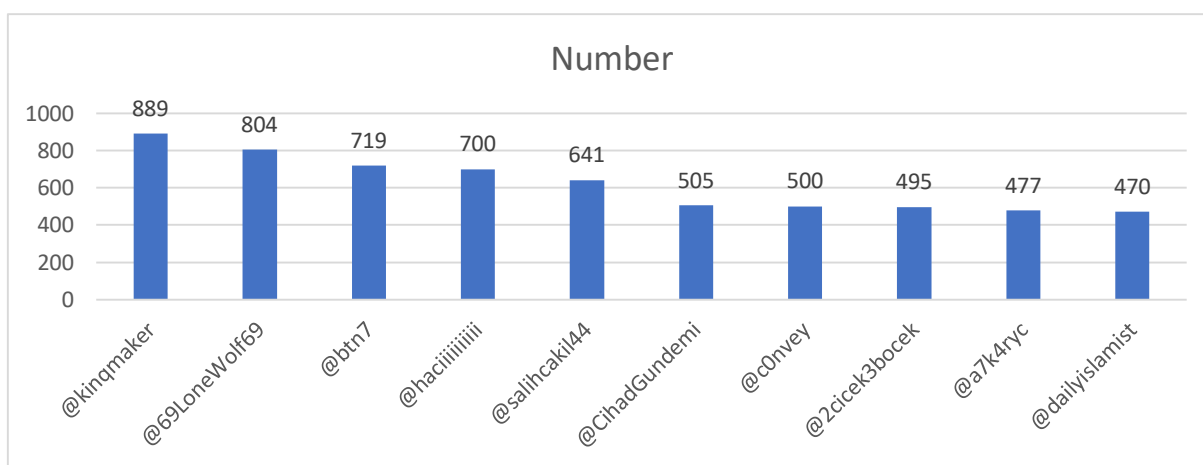
Figure 8: Location of ISIS' Turkish Supporters

In the third step of the study, the words most frequently used by Turkish sympathizers of ISIS in their tweets, mentions in tweets, hashtags, and URLs were examined. The most used words could give partial information about the topics that sympathizers focus on. It is seen that the most used words are "Allah," "Islam," and "Amen." It is seen that religious terms are in the majority among the most used words. Still, in addition to religious words, supporters used other words such as "conquest," "war," "Assad," and "Damascus."

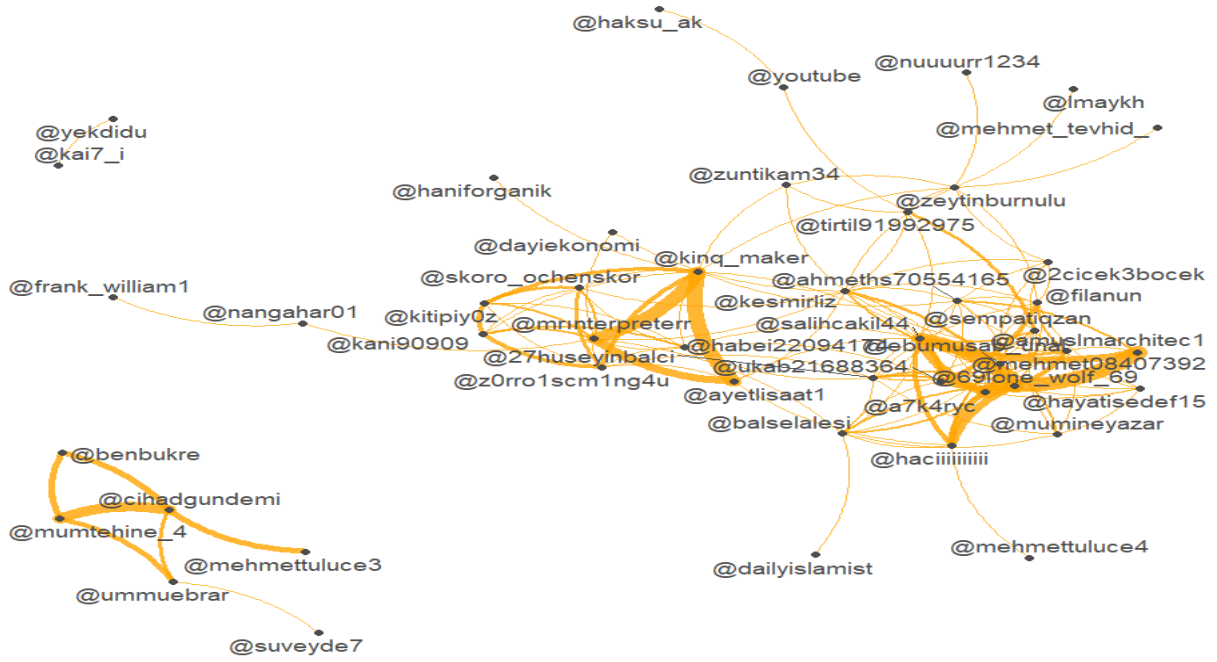
Figure 9: Most Used Words

When the most used mentions in the tweets were examined, it was found that "@kingmaker," "@69LoneWolf69", "@btn7", "@haciiiiiiiiiii," and "@salihcakil44" were the most mentioned users.

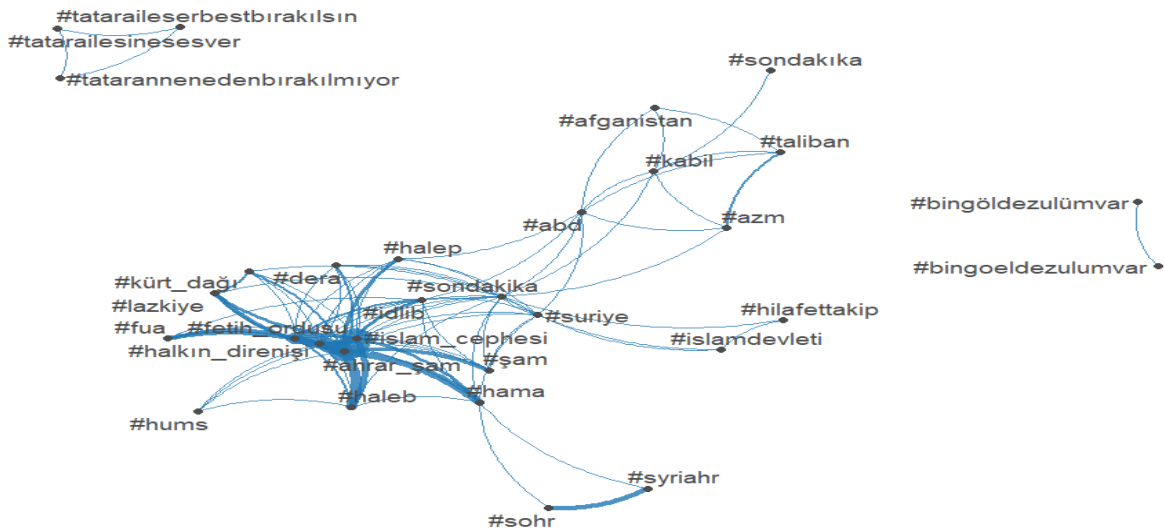
Figure 10: Most Mentioned Users

Examining the tweets' mentions will help us understand the communication and relationship networks of the Turkish sympathizers of ISIS. When we look at the network analysis of these mentions, it is seen that there is one leading communication network and two small interaction networks in addition to this main communication network. It is seen that ISIS's supporters on Twitter do not have a homogenous structure. Other groups and individuals are included in the communication network between ISIS sympathizers from time to time.

Figure 11: Mentions Network

A result supporting this finding was also reached from the network analysis of the hashtags used in the tweets. As a result of the hashtag network analysis, it is seen that there is the main hashtag network, and there are two smaller hashtag networks. "#ThereispersecutioninBingöl" hashtag, one of the two small relationship groups reached as a consequence of the hashtag network analysis, supports this argument. In 2021, the Turkish police launched an operation against the Bingöl branch of "Tawhid magazine" (Anadolu Agency, 2021), a Salafist group whose members were arrested for supporting organizations such as ISIS and Al-Qaeda (Eroğlu, 2018). After the group members resisted the security forces, the police detained some group members (Veryansıntv, 2021). As a result of these detentions, the group members started the "#There is persecution in Bingöl" hashtag on Twitter. The "Tawhid magazine" supports Salafist ideas like ISIS, and some members of the group joined ISIS, but the group does not fully support ISIS. Many members of the group also support ISIS on Twitter. For this reason, this hashtag is included in the network analysis, and this hashtag shows that ISIS sympathizers do not have a homogeneous structure.

Figure 12: Hashtag Network

When we examine the most used hashtags, it is seen that hashtags related to ISIS are in the majority. Still, hashtags are also used for groups that support Salafist ideas. Aside from these, it is seen in hashtags such as "# hifayanesol" and "# breakingnews," which are unrelated to ISIS or other Salafist groups.

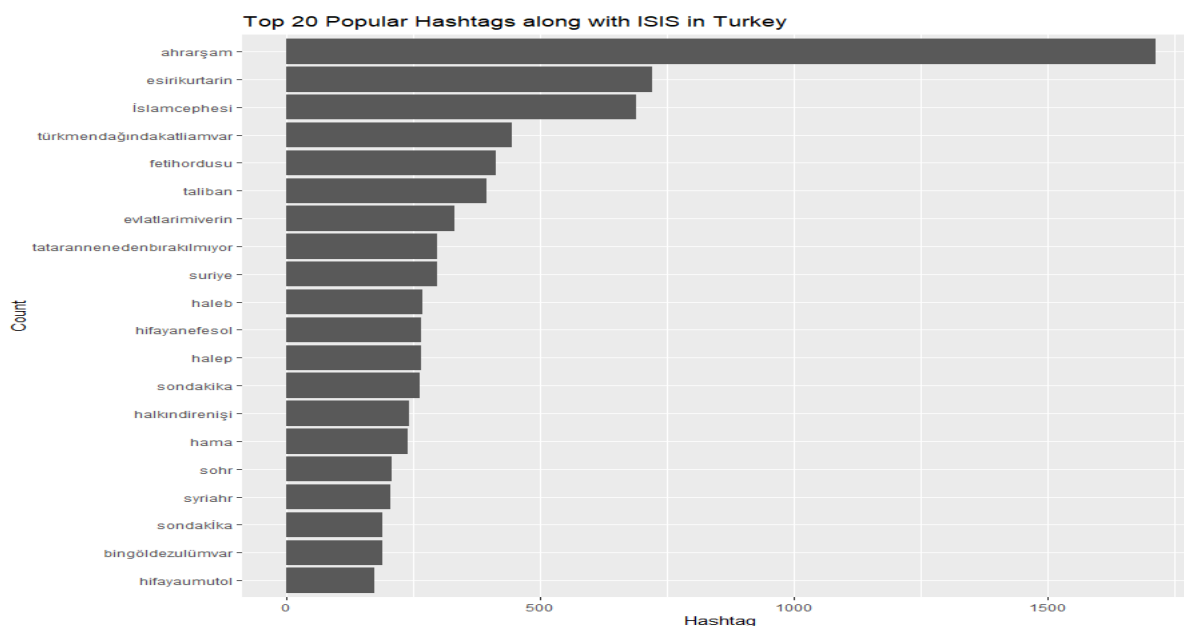

Figure 13: Most Used Hashtags

The third step concludes with analyzing the URLs used in the tweets. Based on the URL analysis, it is seen that the most used URLs belong to Twitter. There are two reasons behind this. First, the shared URLs are the URLs of another ISIS sympathizer's Twitter address and are intended for other sympathizers to follow these users. The second reason is that sympathizers aim to spread the news contained within these tweets by sharing the URLs of specific tweets or news items.

The most tweeted URLs after the Twitter URL are news content. News URLs belong to news sites such as "enfalmedya", "incanews", "islamdevleti.net", and "yonelishaber". It has been seen that 90% of these news are related to ISIS and the attacks of ISIS.

The YouTube-related URL is the third most used URL. There are six YouTube-related URLs. One of the URLs is a link to a YouTube channel called "ahid" magazine. The other two YouTube URLs are links to news about ISIS. The other two URLs were removed due to violent content. The rest of the URLs belong to sites such as Facebook, justpaste, Google Drive, and "tevhidgundemi.com."

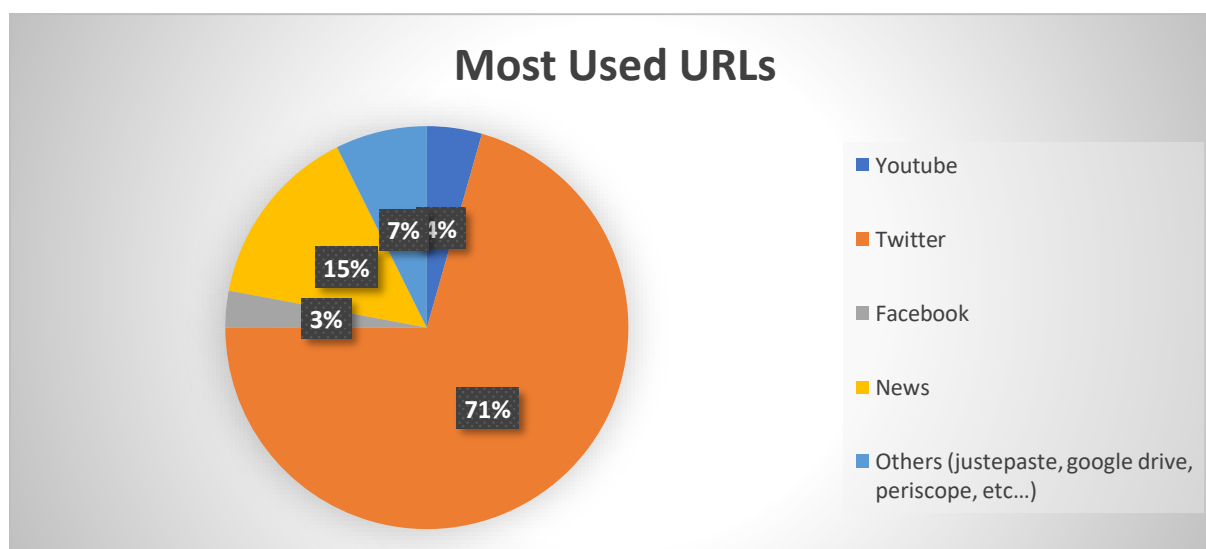
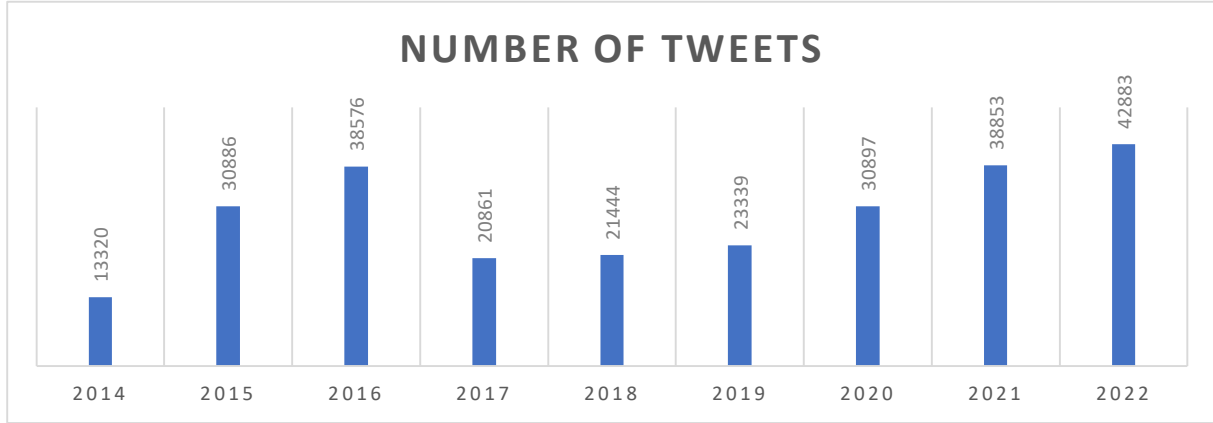

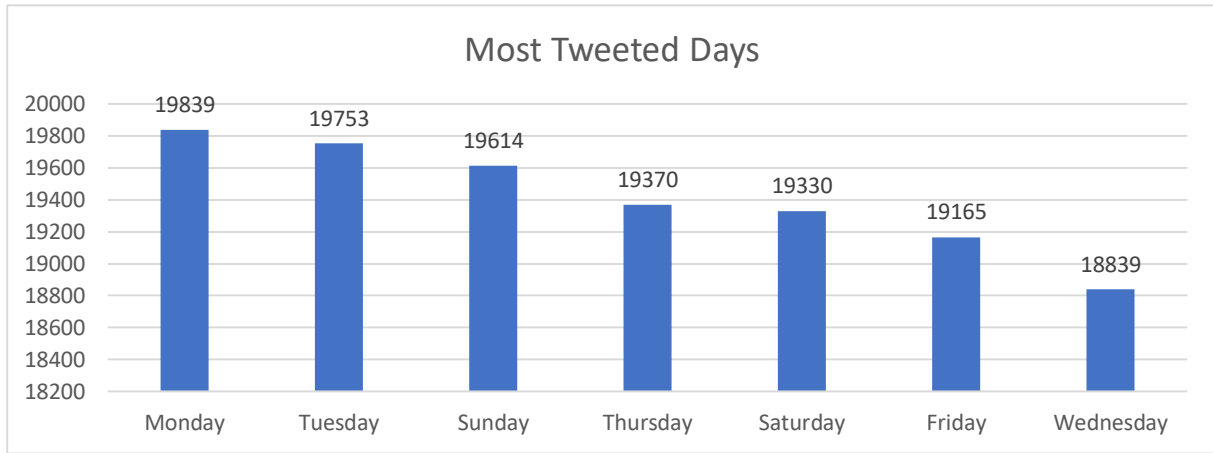
Figure 14: Most Used URLs

In the fourth step, which is the last stage of the study, the date of tweets by the Turkish sympathizers of ISIS were examined. In this direction, the correlation between the days when Turkish sympathizers of ISIS tweeted and the terrorist attacks by ISIS in Turkey and worldwide was also analyzed. In this context, the years when sympathizers tweeted most were explored first. It was seen that the year in which sympathizers tweeted the most was 2022. It was seen that 2022 was followed by 2016 and 2021. The most important reason there are the most tweets in 2022 and 2021 is that the collection of tweets started in 2021, and the tweets of some users could not be reached due to the deactivation of some of the supporters' Twitter accounts.

Figure 15: Date of Tweets

When the most tweeted day was analyzed, it was found that the most tweeted days were Monday, Tuesday, and Sunday. The most tweeted month is January 2022. January is followed by December 2021 and February 2022.

Figure 16: Day of Tweets

Some studies reveal a statistical relationship between the sympathizers' tweets and ISIS attacks (i.e., Yalçınkaya, 2016: 27-44). For this reason, I focused on the statistical relationship between the tweets of ISIS's Turkish sympathizers and ISIS's attacks in the world and Turkey. I used the Pearson correlation method in this correlation analysis.

$$r = \frac{Cov(X, Y)}{\sqrt{Sx^2 Sy^2}}$$

As a result of Pearson correlation analysis, I found a positive but relatively low correlation of 0.16 between attacks in Turkey and tweets. With a similar method, I found a positive and moderate correlation of 0.36 between the ISIS attacks in the world and the tweets. However, the correlation between worldwide attacks and tweets is statistically significant because the p-value is less than 0,0001. In other words, although there is a moderate correlation, there is a positive association between ISIS terrorist attacks around the world and tweets by sympathizers.

As a result of these findings, a general framework was drawn about the Turkish sympathizers of ISIS on Twitter. In this direction, firstly, general information about sympathizers is given. The most influential users were found within my dataset. In addition, information was provided about the sympathizers' behaviors, relationships, and communication directions. Finally, the correlations between the tweets of the sympathizers and the ISIS attacks were analyzed.

DISCUSSION

I found many essential and valuable findings about the Turkish sympathizers of ISIS on Twitter. Although the study differs from many studies in terms of the analysis steps it follows in general, the results show consistency or differences from some studies. Although the literature on the Turkish sympathizers of ISIS is limited, similar or different findings have been reached with studies focusing on Turkey. However, many additional analyses were added to these studies, which differed from other studies.

The first finding is that most Turkish sympathizers of ISIS are followed by 0 to 99 users. This finding differs from the results of Berger and Perez's (2016) research. The authors found that ISIS sympathizers were followed by an average of 327 to 480 users (Berger & Perez, 2016). However, as a result of my study, I found that only 31.09% of Turkish sympathizers are followed by 100 to 999 users.

Similarly, Berger and Perez (2016) found that ISIS sympathizers tweeted an average of 200 tweets. Likewise, Yalçınkaya (2016: 32) found that the Turkish sympathizers of ISIS tweeted an average of 5.3 per day and more than 150 per month (see also Dede, 2018: 121). However, my analysis shows that 61.48% of Turkish sympathizers of ISIS have between 0 and 99 tweets. Although this result is not consistent with the study of Berger and Perez (2016) and Yalçınkaya (2016: 32), it is compatible with the research of Bruno Guilherme Gomes and colleagues (2017: 457-460). The authors found that most of the ISIS sympathizers have fewer than 100 tweets (Gomes et al., 2017: 457-460).

One of the study's critical results was finding the most influential users among the sympathizers in my dataset. Accordingly, the five most influential users in my dataset were found. The number of tweets, followers, retweets, and favorites of these most influential users is consistent with the literature. Berger and Perez (2016) found that the most influential users are more active than other sympathizers in many respects. Similarly, my analysis found that the most influential users are more active than others regarding the number of tweets, followers, retweets, and favorites.

I found that most Turkish sympathizers of ISIS tweeted from Android-supported devices. In addition, another critical finding emerged as a result of the location analysis of the users. It was found that most users did not specify any location. This result is consistent with the literature. Yalçınkaya (2016: 27-44) found that most sympathizers did not select the location. However, compared to Yalçınkaya (2016: 27-44), I reached a more detailed finding about the location. A study by Aaron Stein (2016: 20), based on official documents, finds that ISIS has well-established networks in Turkey in cities such as Istanbul, Ankara, Konya, and Adana. My location analysis findings support this argument. The cities with the most users specifying their location are Istanbul, Ankara, and Adana.

As a result of the analysis of the most frequently used words by ISIS sympathizers, I found one of the study's significant findings. When the most used words in tweets are examined, it is seen that religious words such as "Allah," "Islam," and "Amen" are among the most used words. In addition to such religious words, terms such as "USA (United States of America)," "Assad," "ISIS," and "Fatah/conquest" are frequently used in tweets. This finding is relatively different from some studies in the literature. Yalçınkaya (2016: 27-44) finds that the most frequently used words in the tweets of the Turkish sympathizers of ISIS were words such as bomb, Partiya Karkeren Kurdistane (PKK), and Yekineyen Parastina Gel (YPG), and religious terms were not used often. Similarly, ORSAM (2017: 34) found that Turkish supporters of ISIS frequently use words related to violence or war, such as Jihad, martyrdom, and Kuffar, on Twitter (see also, Dede, 2018: 121; Dede & Tansü, 2020: 106-124). Likewise, Narin and Ayaz (2016: 12-13) analyzed the 509 tweets of ISIS sympathizers and found that the USA (United States of America) was not used much in the tweets.

However, there are similarities between the findings of some studies in the literature and my results. Ashcroft and colleagues (2015: 161-164) analyzed the tweets of ISIS sympathizers in English and found that the words "Allah" and "Islam" were frequently used among the most common words in the tweets. Similarly, Gomes and colleagues (2017) found that ISIS sympathizers frequently use the word "Allah" in relation to religion. My findings are consistent with their results.

Another of the study's most important findings emerged from mention and hashtag network analysis. As a result of mention and hashtag Network analysis, it was found that the Turkish sympathizers of ISIS do not have a homogeneous structure, and sometimes other groups support ISIS. As a result of hashtag and mention network analysis, I found that there are one main and two small networks. This result is consistent with the literature. Barceló and Labzina (2020: 1539-1559) found that ISIS sympathizers on Twitter were not homogeneous and consisted of different statuses and groups.

Similarly, Yalçınkaya (2016: 27-44) analyzed the tweets of ISIS sympathizers in Turkey and found that Turkish sympathizers acted under different groups. Likewise, ORSAM (2017: 34) discovered that ISIS Turkish sympathizers do not have a homogeneous structure on Twitter. According to ORSAM's report (2017: 32), there are 21 core ISIS sympathizer accounts, and other users not related to ISIS also support ISIS from time to time (see also Dede, 2018: 121).

When the URLs inside tweets are examined, the most frequently used link is the Twitter URL. These URLs are divided into either the URL of a Twitter user or the URL of a specific tweet. Turkish sympathizers of ISIS use Twitter to communicate with supporters and for other purposes, such as recruitment. For this purpose, posting the newly opened sympathizer accounts creates supporter networking between old and new sympathizers (i.e., Tulga, 2022: 109; Narin & Ayaz, 2016: 12-13). My URL analysis results are relatively different from some studies in the literature. Conway et al. (2019: 145) found that the most popular URL shared was YouTube among tweets of ISIS supporters. However, I reveal that YouTube links are the third most shared link in Turkish tweets. On the other hand, I find that Facebook links were shared very little, consistent with the results of Conway et al. (2019: 147).

Finally, in the analysis focusing on the date of the tweets, significant results were obtained. The most tweeted years were 2022, 2016, and 2021. I reached a relatively different finding from the studies in which English tweets were analyzed. Conway et al. (2019: 148) found that 2014 was the most tweeted year among English tweets, and they named 2014 the "golden year" of ISIS sympathizers on Twitter. On the other hand, I find that the most-tweeted day is Monday. My findings on the most tweeted day reach different results from studies examining English tweets. Ashcroft and colleagues (2015: 161-164) found that Friday is the most tweeted day. Finally, I analyze the correlation between the tweets' date and ISIS's terrorist attacks in Turkey and the world. As a result of the correlation analysis, while there is no statistically significant correlation between the tweet dates and the attacks in Turkey by ISIS, I found a moderate and positive correlation between the attacks in the world and the tweet dates. This result shows that ISIS's attacks worldwide affect tweets, but the most significant effect is not the attacks worldwide. Other variables are more effective in mobilizing ISIS sympathizers.

As a result of these analyses, general, detailed, and meaningful results were obtained regarding the Twitter activities of the Turkish sympathizers of ISIS. While some marks are consistent with the literature, others are inconsistent.

However, despite all these results, the study has some limitations. The most important of these limitations is that Twitter deactivated the accounts of many ISIS sympathizers, and these deactivated accounts cannot be accessed. Another limitation of the study is that the tweets and information of users whose accounts are private cannot be accessed. For this reason, some of the accounts reached could not be included in the analysis because they are private accounts. Besides, the inability to access the private messages of ISIS sympathizers on Twitter and the inability to follow these private messages are among the study's limitations. Considering these two critical limitations, future studies may examine the Twitter behavior of Turkish sympathizers of ISIS in more detail. In addition, analyzing the content of the tweets of Turkish sympathizers of ISIS in future studies can make significant contributions to the literature.

CONCLUSION

Dramatic developments in the internet and social media technologies have caused people to use these technologies more frequently and effectively. These technologies allow people to discuss many topics and share their views on many issues. Millions of people living in many parts of the world exchange view on various issues daily and express their feelings about many different issues or topics. However, these technologies are frequently used not only by people but also by terrorist organizations. Many terrorist organizations have used social media and the internet to spread violent propaganda videos and support their religious ideology and state-building efforts. They also establish one-on-one connections with prospective members via social media (Bodine-Baron et al., 2016: 15).

In particular, ISIS is the terrorist organization that uses social media most effectively. It uses Twitter effectively and actively rather than specific social media platforms such as Facebook or Instagram. ISIS' official media outlets, fighters, and sympathizers act as ambassadors of the organization on Twitter (Chan, 2015: 4-9). Its active use of Twitter was further encouraged by a "Twitter Guide" posted on the "Shumukh al-Islam" forum for ISIS supporters to use Twitter effectively (Ashcroft & General, 2015: 38; Shehabat, Mitew & Alzoubi, 2017: 27-53). Videos and images of violent mass murders, beheadings, and torture by ISIS on Twitter are used to intimidate its enemies, recruit sympathizers or members, and train recruits from around the World (Harbi & Kamsin, 2021: 19-29). Besides, ISIS effectively uses Twitter in Turkey to recruit and create fear among the public. The reason for this is that the relatively widespread use of Twitter among the general population of Turkey causes ISIS to use it effectively in Turkey (Tulga, 2022: 109-132).

However, although many academic studies have demonstrated that ISIS uses Twitter quite effectively and actively, studies focusing on the behaviors, relationships, and communication networks of ISIS sympathizers on Twitter are limited (i.e., Windsor, 2020: 506-538; Vergani & Bliuc, 2015: 7-20; Tulga, 2020). Studies focusing on the behavior, relationships, and communications of Turkish sympathizers of ISIS on Twitter are even more limited. Therefore, this study focuses on the Twitter behavior of ISIS's Turkish sympathizers and their communication relations.

As a result of this study, essential and contributing findings to the literature were reached. Firstly, it was found that the Turkish sympathizers of ISIS were mostly followed by 0 to 99 users, while most tweeted from 0 to 99. Secondly, as a result of the mention and hashtag network analysis, which show the communication and interaction between users, it has been concluded that the Turkish sympathizers of ISIS do not have a homogeneous structure on Twitter, and some small groups support ISIS on Twitter. Third, users connect new and old users with the Twitter URLs they share, and in addition, they share news about ISIS. Finally, ISIS Turkish sympathizers take action as a result of ISIS attacks in the world rather than in Turkey. However, the correlation between ISIS attacks worldwide and tweet dates shows that attacks worldwide are not the only factors motivating sympathizers.

Despite all these critical findings, accounts that could not be reached and deactivated accounts are the most important limitations of this study. In addition, the inability to reach the private messages of Turkish sympathizers of ISIS due to company policy is one of the limitations of this study. Eliminating these limitations in future studies will help add more detailed and comprehensive studies to the literature. Also, future studies focusing on the content of tweets of Turkish sympathizers of ISIS can make an essential contribution to the literature related to ISIS.

REFERENCES

- Abd-Elaal, A. I., Badr, A. Z., & Mahdi, H. M. (2020), "Detecting violent radical accounts on Twitter", *International Journal of Advanced Computer Science and Applications*, Volume: 11, Issue: 8, p. 516-522.
- Ahram, A. I. (2015), "Sexual Violence and the Making of ISIS", *Survival*, Volume: 57, Issue: 3, p. 57-78.
- Al-Rawi, A., & Groshek, J. (2018), "Jihadist propaganda on social media: An examination of isis related content on Twitter", *International Journal of Cyber Warfare and Terrorism (IJCWT)*, Volume: 8, Issue: 4, p. 1-15.
- Al-Khateeb, S., & Agarwal, N. (2015), "Examining botnet behaviors for propaganda dissemination: A case study of ISIL's beheading videos-based propaganda", *IEEE*, Volume: 10, Issue: 5, p. 51-57.
- Alfifi, M., Kaghazgaran, P., Caverlee, J., & Morstatter, F. (2018), *Measuring the impact of ISIS social media strategy*. MIS2. Marina Del Ray, California.
- Anadolu Agency (AA). (8 Şub 2021). 'Ebu Hanzala' kod adlı Halis Bayancuk'a 12 yıl 6 ay hapis cezası. Anadolu Agency.
- Ashcroft, J., & General, F. U. A. (2015), *News Frames and National Security*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Ashcroft, M., Fisher, A., Kaati, L., Omer, E., & Prucha, N. (2015), "Detecting jihadist messages on Twitter", *IEEE*, Volume: 8, Issue: 1, p. 161-164.

- Barceló, J., & Labzina, E. (2020), "Do Islamic state's deadly attacks disengage, deter, or mobilize supporters?", *British Journal of Political Science*, Volume: 50, Issue: 4, p. 1539-1559.
- Batra, V., & Kumar, S. (2022), "Identifying Radical Activity on Social Digital Platform: A Machine Learning Approach", *Trends in Sciences*, Volume: 19, Issue: 15, p. 5611-5611.
- Berger, J. M. (2014), "How ISIS Games Twitter", *The Atlantic*, Volume: 16, Issue: 6, p. 1-10.
- Berger, J. M., & Morgan, J. (2015), *The ISIS Twitter census: defining and describing the population of ISIS supporters on Twitter*: Brookings Institution, Washington DC.
- Berger, J. M., & Perez, H. (2016), *The Islamic State's Diminishing Returns on Twitter: How suspensions are limiting the social networks of English-speaking ISIS supporters*, George Washington University, Washington DC.
- Blaker, L. (2015), "The Islamic State's use of online social media", *Military Cyber Affairs*, Volume: 1, Issue: 1, p. 4.
- Bodine-Baron, E., Helmus, T. C., Magnuson, M., & Winkelman, Z. (2016), *Examining ISIS support and opposition networks on Twitter*, RAND Corporation, Santa Monica/United States.
- Byman, D. (2016), "ISIS goes global: Fight the Islamic state by targeting its affiliates", *Foreign Affairs*, Volume: 95, Issue: 2, p. 76-85.
- Carter, J. A., Maher, S., & Neumann, P. R. (2014), *Greenbirds: Measuring importance and influence in Syrian foreign fighter networks*. The International Centre for the Study of Radicalisation and Political Violence. King's College, London.
- Ceron, A., Curini, L., & Iacus, S. M. (2019). "Isis at its apogee: The Arabic discourse on Twitter and what we can learn from that about isis support and foreign fighters", *Sage*, Volume: 9, Issue: 1, p. 1-14.
- Chan, A. (2015), "The call of ISIS: The medium and the message attracting Southeast Asians", *Counter Terrorist Trends and Analyses*, Volume: 7, Issue: 4, p. 4-9.
- Chatfield, A. T., Reddick, C. G., & Brajawidagda, U. (2016), "Open government process and government transparency in crisis communication: The case of AirAsia QZ8501 crash", *Information Polity*, Volume: 21, Issue: 3, p. 255-271.
- Cohen, K., & Kaati, L. (2018), *Digital Jihad Propaganda from the Islamic State*, Swedish Defence Research Agency (FOI), Stockholm/ Sweden.
- Conway, M., Khawaja, M., Lakhani, S., Reffin, J., Robertson, A., & Weir, D. (2019), "Disrupting Daesh: Measuring takedown of online terrorist material and its impacts", *Studies in Conflict & Terrorism*, Volume: 42, Issue: 1-2, p. 141-160.
- Dede, Ö. (2018), *İŞİD Terör Örgütü'nün Türkiye'ye Yönelik Propaganda Faaliyetleri ve Yabancı Teröristler*, (Unpublished Master Thesis), Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep/ Turkey.
- Dede, Ö., & Tansü, Y. E., (2020), "İŞİD Terörü Örgütü'nün Türkiye'deki Dijital Propagandası: Konstantiniyye Dergisi", *ASSAM*, Volume: 7, Issue: 16, p. 106-124.
- Dillon, L., Neo, L. S., & Freilich, J. D. (2020), "A comparison of ISIS foreign fighters and supporters social media posts: An exploratory mixed-method content analysis", *Behavioral sciences of terrorism and political aggression*, Volume: 12, Issue: 4, p. 268-291.
- El-Badawy, E., Comerford, M., & Welby, P. (2015), *Inside the Jihadi mind: Understanding ideology and propaganda*. Tony Blair Institute for Global Change, Tech. Rep., London.
- Eroğlu, D. (24/04/2018). Ebu Hanzala'nın Tevhid Dergisi kadrosu anlatıyor (1): Demokrasiyi istemiyoruz. Diken. Retrieved from <https://www.diken.com.tr/ebu-hanzalanin-tevhid-dergisi-kadrosu-anlatiyor-1-demokrasiyi-istemiyoruz-uzlasma-niyetimiz-yok/>
- Fernandez, M., Asif, M., & Alani, H. (2018, May), *Understanding the roots of radicalization on Twitter*, In Proceedings of the 10th ACM conference on web science, p. 1-10.
- Ficamos, P., & Liu, Y. (2016), "A topic-based approach for sentiment analysis on Twitter data", *International Journal of Advanced Computer Science and Applications*, Volume: 7, Issue: 12, p. 201-205.
- Gentry, J. (2016). *R-Based Twitter Client*. CRAN.
- Grandjean, M. (2016), "A social network analysis of Twitter: Mapping the digital humanities community", *Cogent Arts & Humanities*, Volume: 3, Issue: 1, p. 117-145.
- Gomes, B. G., Holanda, P. H., Couto da Silva, A. P., & Goussevskaia, O. (2017, October), *Profiling isis supporters on Twitter*, In Proceedings of the 23rd Brazillian symposium on multimedia and the web, p. 457-460.

- Harbi, A., & Kamsin, A. B. (2021), "An Effective Text Classifier using Machine Learning for Identifying Tweets' Polarity Concerning Terrorist Connotation", *Information Technology and Computer Science*, Volume: 5, Issue: 1, p. 19-29.
- Karakaş, C. K. (2017), "DAEŞ Propagandasında Yeni Medya Kullanımı", *Marmara İletişim Dergisi*, Volume: 28, p. 33-46.
- Kearney, M., Sancho, L., Wickham, H., Heiss, A. (July 2022). rtweet: Collecting Twitter Data: CRAN.
- Khelghat-Doost, H. (2017), "Women of the Caliphate: the Mechanism for Women's Incorporation into the Islamic State (IS)", *Perspectives on terrorism*, Volume: 11, Issue: 1, p. 17-25.
- Klausen, J. (2015), "Tweeting the Jihad: Social media networks of Western foreign fighters in Syria and Iraq", *Studies in Conflict & Terrorism*, Volume: 38, Issue: 1, p. 1-22.
- Lee, C. S., & Colautti, J. D. (2022), "ISIS's COVID-19 Messaging on Twitter: An Analysis of Tweet Sentiment and Emotions", *Crime & Delinquency*, Volume: 10, Issue: 5, p. 1347-1370.
- Leite, Â., Ramires, A., Dinis, M. A. P., & Sousa, H. F. P. (2019), "Who is concerned about terrorist attacks? A religious profile", *Social Sciences*, Volume: 8, Issue: 11, p. 316.
- Magdy, W., Darwish, K., & Weber, I. (2015, August), "I like ISIS, but I want to watch Chris Nolan's new movie" Exploring ISIS Supporters on Twitter, In *Proceedings of the 26th ACM Conference on Hypertext & Social Media*, p. 321-322.
- Mitts, T., Phillips, G., & Walter, B. F. (2022), "Studying the impact of ISIS propaganda campaigns", *The Journal of Politics*, Volume: 84, Issue: 2, p. 100-116.
- Narin, B., & Ayaz, B. (2016, April), "Tweeting for Jihad: ISIS supporters on Twitter", In *The 5th International Conference On Conflict, Terrorism, and Society*, Kadir Has University, Istanbul, p. 12-13.
- Newman, K., Wang, A. H., Wang, A. Z. Y., & Hanna, D. (2022), "The role of internet-based digital tools in reducing social isolation and addressing support needs among informal caregivers: a scoping review", *BMC Public Health*, Volume: 19, Issue: 1, p. 1-12.
- Newton, J. (2022), "Indonesian Pro-IS supporters on social media in 2022", *Counter Terrorist Trends and Analyses*, Volume: 14, Issue: 3, p. 1-8.
- ORSAM. (2017), *Twitter'da Türkçe Konuşan DAEŞ Destekçileri, Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi, Rapor No: 211, Ankara/ Turkey, p. 7-37.*
- Omer, E. (2015), *Using machine learning to identify jihadist messages on Twitter*, Unpublished Dissertation, Uppsala University, Sweden, Retrieved from <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:uu:diva-260099>
- Özeren, S., Hekim, H., Elmas, M. S., & Canbegi, H. I. (2016), *ISIS in Cyberspace: Findings from Social Media Research*, Global Policy and Strategy Institute, Ankara/Turkey, p. 5-75.
- Özeren, S., Hekim, H., Elmas, M. S., & Canbegi, H. I. (2018), "An analysis of ISIS propaganda and recruitment activities targeting the Turkish-speaking population," *International Annals of Criminology*, Volume: 56, Issue: 1-2, p. 105-121.
- Özeren, S., Çubukcu, S., & Cash, G. (2021), "Exposure to Extremist Content and Public Sympathy for ISIS", *Studies in Conflict & Terrorism*, Volume: 5, Issue: 1, p. 1-21.
- Parkin, W. S., & Green, D. A. (2016), "Terrorism in the news: The efficiency and impact of sampling methods on data collection and content analysis", *Studies in Conflict & Terrorism*, Volume: 39, Issue: 7-8, p. 668-686.
- Rehman, A. U., Iqbal, J., Shakeel, A., Qamar, Z. U., & Rana, P. (2021), "Hardy-Weinberg equilibrium study of six morphogenetic characters in a population of Punjab, Pakistan", *All Life*, Volume: 13, Issue: 1, p. 213-222.
- Republic of Turkey Ministry of Internat Affairs. (2017), *Türkiye'nin Deaş ile Mücadelesi*, Ankara. Retrieved from: <https://www.icisleri.gov.tr/strateji/yeni-yayinlar>
- Shehabat, A., Mitew, T., & Alzoubi, Y. (2017), "Encrypted Jihad: Investigating the role of Telegram App in lone wolf attacks in the West", *Journal of strategic security*, Volume: 10, Issue: 3, p. 27-53.
- Sputnik. (23.09.2016), *IŞİD sempatanları en çok hangi konuda tweet atıyor?* Sputnik.
- Sriram, B., Fuhry, D., Demir, E., Ferhatosmanoglu, H., & Demirbas, M. (2010, July), *Short text classification in Twitter to improve information filtering*, In *Proceedings of the 33rd*

- international ACM SIGIR conference on Research and development in information retrieval, p. 841-842.
- Stein, A. (2016), Reconciling US-Turkish Interests in Northern Syria, Council on Foreign Relations.
- Stein, A. (2016), Turkey's new foreign policy: Davutoglu, the AKP and the pursuit of regional order, Routledge.
- Teltik, M. (2019), Irak-Şam İslam Devleti Işid/Deaş: İdeolojisi, Yapısı, Propaganda Araçları ve Eylemleri, Unpublished Master Degree Thesis, Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep/ Türkiye.
- Tulga, A. Y. (2020), ISIS Religious and Extremist Propaganda on Social Media: Dictionary-Based Study of Twitter, Small Wars Insurgencies, Retrieved from <https://smallwarsjournal.com/jrnl/art/isis-religious-and-extremist-propaganda-socialmedia-dictionary-based-study-twitter>.
- Tulga, A. Y. (2020), "The Role of Mass Media in Terrorism and Its Effect on Individuals", İnsan ve İnsan, Volume: 7, Issue: 25, p. 47-64.
- Tulga, A. Y. (2022), "Are Taiwanese Afraid of Terrorism? The Impacts of Hard and Soft Terrorism on Taiwanese", Global: Jurnal Politik Internasional, Volume: 24, Issue: 1, p. 85-108. DOI: <https://doi.org/10.7454/global.v24i1.715>
- Tulga, A. Y. (2022), "Hard and Soft Terrorism Concepts: The Case of ISIS", Pakistan Journal of Terrorism Research, Volume: 3, Issue: 2, p. 109-132.
- Tulga, A. Y. (2022), New Page in Terrorism: An Explanation of the "Soft" Terrorism Concept With Isis Case In Turkey, Unpublished Doctorate Dissertation, National Sun Yat-sen University, Taiwan/Kaohsiung.
- Tulga, A. Y. (2022), "The Impact of the Soft Terrorism Concept on Koreans and Japanese", Journal of Global and Area Studies (JGA), Volume: 6, Issue: 1, p. 175-192.
- VanDam, C., & Tan, P. N. (2016, May), "Detecting hashtag hijacking from Twitter", In Proceedings of the 8th ACM Conference on Web Science, London, p. 370-371.
- Vergani, M., & Bliuc, A. M. (2015), "The evolution of the ISIS' language: a quantitative analysis of the language of the first year of Dabiq magazine", Sicurezza, Terrorismo e societa, Volume: 2, p. 7-20.
- Veryansıntv. (31.12.2021), IŞİD'le bağlantılı 'Yamaçlı Grubu'na operasyon, Veryansıntv. Retrieved from <https://www.veryansıntv.com/isidle-baglantili-yamacli-grubuna-operasyon/>
- Welbers, K., Van Atteveldt, W., & Benoit, K. (2017), "Text analysis in R", Communication Methods and Measures, Volume: 11, Issue: 4, p. 245-265.
- Windsor, L. (2020), "The language of radicalization: Female Internet recruitment to participation in ISIS activities", Terrorism and Political Violence, Volume: 32, Issue: 3, p. 506-538.
- Winter, C. (2015), The Virtual'Caliphate': Understanding Islamic State's Propaganda Strategy (Vol. 25), London: Quilliam.
- Winter, C. (2017), "Apocalypse, later: a longitudinal study of the Islamic State brand", Critical Studies in Media Communication, Volume: 35, Issue: 1, p. 103-121.
- Yalçınkaya, H. (2016), "Turkey's Struggle Against the Foreign Terrorist Fighters of DAESH", Perceptions: Journal of International Affairs, Volume: 21, Issue: 1, p. 27-44.
- Yalçınkaya, H. (2017), "Foreign fighters of ISIS and their security threat: Turkey's experience (2014-2016)/ISİD'in yabancı savascıları ve yarattığı tehdit: Türkiye'nin tecrubesi (2014-2016)", Uluslararası İlişkiler/International Relations, Volume: 14, Issue: 53, p. 23-44.
- Yalçınkaya, H. (2017), IŞİD'in Yabancı Savaşçıları ve Yarattığı Tehdit: Türkiye'nin Tecrübesi (2014-2016), Retrieved from https://www.academia.edu/40261542/ORSAM_Analiz_210_Haldun_Yal%C3%A7%C4%B1n_kaya_I%C5%9E%C4%B0D_in_Yabanc%C4%B1_Sava%C5%9F%C3%A7%C4%B1lar%C4%B1_ve_Yaratt%C4%B1%C4%9F%C4%B1_Tehdit_T%C3%BCrkiye_nin_Tecr%C3%BCbesi_2014_2016
- Zahrah, F., Nurse, J. R., & Goldsmith, M. (2020), "# ISIS vs# ActionCountersTerrorism: A Computational Analysis of Extremist and Counter-extremist Twitter Narratives", IEEE, Volume: 15, p. 438-447.

Rusya Federasyonu Merkez Bankası'na ve MİR Ödeme Sistemine Uygulanan Müeyyideler

Ali BAŞARAN¹

Özet

Araştırmanın konusu Rusya Federasyonu'nun (RF) 2022'de Ukrayna'yı işgaline mukabil RF Merkez Bankası ve MİR ödeme sistemine yönelik müeyyide kararlarıdır. Veriler ağırlıklı olarak ABD Hazine Bakanlığı'ndan, Rusya Federasyonu Merkez Bankasından (RFMB), Rusya Federasyonu İstatistik Komitesinden, SWIFT'ten elde edilmiştir. Araştırma yöntemi olarak siyasi ve iktisadi ilişkiler etkileşimi tercih edilmiştir. İktisadi ve siyasi ilişkilerin etkileşimi kapsamında RFMB'ye müeyyideler uygulandığı sonucuna erişilmiştir. SSCB sonrası RF yönetimi ve Batı RF'nin dünya ticaretine, dünya ödeme sistemine dahil olması yönünde hareket etmiştir. Yeltsin döneminde RF'de yoksulluk artmış, Batı'dan beklentiler gerçekleşmemiştir. RF yönetimi ABD'nin küresel hakimiyet politikasına Putin döneminde açıkça itiraz etmiştir. RF uluslararası politikada Batı ile eşitlik seviyesinde ilişkiler talep etmiştir. RF'nin 2008'de Gürcistan'ı, 2014'te Kırım'ı işgalinin ardından Batı'nın Şubat 2022'de Ukrayna'yı işgal eden RF'ye RFMB'yi de içeren müeyyidelerle mukabelede bulunduğu görülmüştür. RFMB müeyyidelerin RF ekonomisine olumsuz tesirini azaltma, yurtiçi ve yurtdışı para akışını düzenleme yönünde adımlar atmıştır. Özellikle RFMB'nin bazı verileri yayınlamayı durdurmasının ardından RFMB'ye ve ödeme sistemine uygulanan müeyyidelerin hem tesirini hem de sonuçlarını doğru ölçmenin pek mümkün olmadığı sonucuna erişilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Müeyyideler, Rusya Federasyonu Merkez Bankası, MİR ödeme sistemi

Sanctions Applied to the Central Bank of the Russian Federation and the MIR Payment System

Ali BAŞARAN¹

Abstract

The subject of the research is the sanction decisions to the RF Central Bank and the MIR payment system in response to the Russian Federation's (RF) invasion of Ukraine in 2022. The data were mainly obtained from the US Department of the Treasury, the Central Bank of the Russian Federation, the Statistical Committee of the Russian Federation, and SWIFT. The interaction of political and economic relations was preferred as the research method. It has been concluded that sanctions are applied to the RFMB within the scope of the interaction of economic and political relations. After the USSR, RF government and the West moved to include RF in world trade and the world payment system. During Yeltsin's period, poverty increased in RF and expectations from the West were not realized. The RF government openly objected to the US's global dominance policy during the Putin period. RF demanded the relations with the West at the level of equality in international politics. After invaded Georgia in 2008 and the Crimea in 2014, it was seen that the West responded to the RF, which invaded Ukraine in February 2022, with sanctions, including the RFMB. The RFMB has taken steps to reduce the negative impact of sanctions on the RF economy and to regulate domestic and international money flows. It has been concluded that it is not possible to accurately measure both the effect and the results of the sanctions applied to the RFMB and the payment system, especially after the RFMB stopped publishing some data.

Keywords: Sanctions, The Central Bank of Russian Federation, MIR payment system

GİRİŞ

Ülke ekonomileri dışa açık ve dışa kapalı olarak ikiye ayrılabilir (Şahin, 2015). Ülkeleri Milletlerarası Ticaret Odası (MTO) dışa açıklığa göre sıralamıştır. MTO'nun "Açık Piyasalar İndeksi 2017"ye göre 75 ülke arasında Rusya Federasyonu 3,13 puanla 58'inci, Türkiye 3,28 puanla 53'üncü, Ukrayna 3,18 puanla 57'nci sıraya yerleşmiştir (Graugnard ve Willcocks, 2017: 6). MTO'nun ülkelerin dışa açıklığı ile ilgisinin sebebi uluslararası ticaret artarsa dünyada refahın da artacağına olan inanç olmalıdır (Şahbaz, Buluş ve Kaleci, 2016: 1115). Genelde dünya ülkeleri ekonomileri arasında dışa kapalı ülke vatandaşlarının refah düzeyleri düşüktür. MTO uluslararası ticaretin milletlerin refahını arttıracığı önyargısıyla hareket etmektedir. MTO'nun kendini tanımladığı ifadeye göre MTO, herkes için barış, refah ve fırsatları temine çabalayan dünya iş organizasyonudur ("About us", 2022).

Ülkeler arasında dış siyasi ilişkiler ile dış iktisadi ilişkiler etkileşim halindedir. İki ülke arasında dış ticaret genelde siyasi meseleler yoksa ya da azsa gerçekleşir. Soğuk Savaş dünya ekonomilerini Batı Bloğu, Doğu Bloğu ve Bağlantısızlar olarak üçe bölmüş, Batı Bloğu ülkeleri dışa açık ekonomi politikalarını teşvik etmiş, Doğu Bloğu ülkeleri genel olarak kendi aralarında dış ticarete yönelmiştir (Başaran, 2010). Bloklar arası dış ticaret düşük seviyede kalmış, bloklar arası yatırımlar ve krediler genelde yok denecek seviyede seyretmiştir. Gorbaçov döneminde Batı Bloğu ile Doğu Bloğu arasında hasmane tutum gerilerken iktisadi ilişkiler artmıştır. Soğuk Savaş sonrası Doğu Bloğu ülkeleri dışa açık ekonomiye geçiş daha doğrusu Batı'nın (ABD-Avrupa Birliği) önderliğinde düzenlenen ve denetlenen uluslararası iktisadi sisteme geçiş süreci yaşamıştır. Eski Doğu Bloğu ülkeleri gibi RF de Yeltsin döneminde dışa açık ekonomi olma, Batı iktisadi sistemine eklemleme yönünde ilerlemiştir.

Soğuk Savaş yıllarında bloklar arası dış ticaret, dış yatırımlar, işgücü, turizm, kredi hareketliliği düşük seviyede kaldığından SSCB ile Batı arasında bankalara ve ödeme sistemlerine ihtiyaç düşük seviyede kalmıştır. Gorbaçov açıklık, yeniden yapılanma ve demokratikleşme ile SSCB'nin siyasi ve iktisadi sorunlarını çözmeyi denemiştir. Dışa açılmanın bir gereği olarak Gorbaçov ile Bush 2-3 Aralık 1989'da Soğuk Savaşın sona erdiğini bildirmiştir. Boris Yeltsin'in teşebbüsüyle Aralık 1991'de SSCB'nin dağıtılmasıyla bağımsız kalan RF Batı'nın düzenleyip denetlediği dünya iktisadi sistemine katılma yönünde çok hızlı düzenlemelere girişmiş, RF'nin Batı banka, ödeme, kredi sistemine katılım hızı ivme kazanmıştır. RF'de özel banka ve kredi kuruluşu sayısı hızla artmıştır.

Yeltsin döneminde Batı iktisadi sistemine katılma yönündeki çabalar RF vatandaşlarının refah ve güvenliğini olumsuz etkilemiştir. Yeltsin döneminden sonra Putin 2007'de açıkça küreselleşme karşıtlığını bildirmiş ve 2008'de Gürcistan'a saldırmıştır. RF'nin 2014'te Kırım'ı ilhakı sonrası RF'ye müeyyideler uygulanmıştır. Şubat 2022'de RF'nin Ukrayna'yı işgali sonrası RF'nin Batı'nın düzenleyip denetlediği iktisadi sistemden, uluslararası ticaretten, yatırımlardan, bankacılık, kredi, ödeme sisteminden tecrit edilmesi süreci başlatılmıştır.

Çalışmanın amacı RFMB ve MİR ödeme sistemine neden müeyyideler uygulandığını, MİR ödeme sistemine uygulanan müeyyidelerin Türkiye'ye yansımalarını belirlemektir. Veriler ağırlıklı olarak ABD Hazine Bakanlığı'ndan, Rusya Federasyonu Merkez Bankasından (RFMB), Rusya Federasyonu İstatistik Komitesinden, SWIFT'ten, Rusça kaynaklardan elde edilmiştir. Araştırma yöntemi olarak siyasi ve iktisadi ilişkiler etkileşimi tercih edilmiştir. Mevcut çalışmalar ABD ve AB ülkelerinin uyguladığı müeyyide kararları metinlerini, müeyyidelerin uluslararası hukuka göre durumu, müeyyidelerin iktisadi tesirlerini ele almaktadır (Halhall, 2022; Aras, 2017; Çokiler, 2021). Bu makale ABD ve AB ülkelerinin genelde RF'ye özelde RFMB ve MİR sistemine yönelik müeyyide kararlarının siyasi-iktisadi etkileşim sonucu oluştuğunun tespiti açısından literatüre katkı sunmaktadır.

RF'yi Dünya Ekonomisine Eklemleme Çabaları, 1992-2014

SSCB sonrası hem RF hem Batı, RF'nin Batı sistemine hızla dahil olmasına çabalamıştır. SSCB'nin 1991'de feshedilmesi sonrası RF dünya ekonomisine, ticaretine, bankacılık sistemine hızla eklemleme yönünde adımlar atmıştır. Aslında Soğuk Savaş yıllarında SSCB kendini Batı dünyası ile ticaret ve Batı bankacılık sisteminden tamamen tecrit etmemiştir. SSCB'nin dış ticaretinde ödemelerden sorumlu bankası Vneshtorgbank'ın 1960'tan 1980'e kadar 20 yılı aşkın bir sürede varlıklarının 1,5 milyar USD'den 90 milyar USD'ye yükselmesi SSCB'nin dünya ticaretine katılımının bir göstergesi sayılabilir. Vneshtorgbank'ın muhabir ağına dünyanın önde gelen 1.800'den fazla finans kuruluşu dahildi. Vneshtorgbank hemen hemen tüm finansal araçları kullanarak, kısa sürede yüz milyonlarca

USD temin edebiliyordu (Смирнова, 2009: 25). SSCB dış ticareti devlet tekelinde olduğundan Soğuk Savaş yıllarında SSCB vatandaşlarının dövize ve kredi kartına erişim çok kısıtlıydı.

Kredi kartları Sovyetler Birliği'nin çöküşünden çok önce SSCB'ye gelen Batılı turistlerce kullanılıyordu. American Express, 1958'de SSCB'de bir ofis açmış, ardından Diner's Club SSCB'ye gelmiştir. Temel olarak, SSCB'ye gelen yabancı turistlerin ihtiyaçları karşılanmış ve SSCB dışında verilen plastik kartlar kullanılarak SSCB'de ödeme yapılmasına izin verilmiştir. VISA, Eurocard ve Japon JCB International 1970'lerde SSCB'ye gelmiştir. Bazı otellerde, barlarda, restoranlarda, kıt ve lüks malları satan "Beryozka" mağazalarında kredi kartlarıyla ödeme kabul edilmiştir. İlginç bir şekilde, Eurocard SSCB'ye gelen son şirket iken, SSCB içinde ilk plastik kartı hazırlayıp sunan şirket olmuştur. 1986'da, döviz işlemlerini gerçekleştirme konusunda münhasır haklara sahip Vneshtorgbank (1988'de "SSCB'nin Vneshekonombank" olarak yeniden adlandırıldı) hükümet yetkilileri için ilk Sovyet ödeme kartlarını ve iki yıl sonra ilk VISA kartlarını temin etmiştir. Kredobank, 1990'da özel bankalar arasında döviz lisansı alan ilk banka, ertesi yıl VISA kartlarını ilk arz eden ilk ticari banka olmuştur. 21 Eylül 1991'de Kredobank'ın müdürü Igor Lipanov, Moskova'daki "Kalinka-Stockmann" mağazasında VISA ile ilk ödemeyi yapmıştır (Zubacheva, 2020).

SSCB'de yurtdışına erişim ve yurtdışından SSCB'ye erişim 1980'li yılların ikinci yarısında kolaylaştırılmıştır. Gorbaçov ve Yeltsin dönemlerinde dışı açılımla birlikte yabancı bankalara, ödeme sistemlerine, kredi kartına ihtiyaç artmıştır. Yeltsin dönemi sonunda 1 Ocak 2000 itibariyle, RF'de 333'ü banka kartı hazırlayan, 319'u temin ettiği banka kartını müşterilerine sunan toplamda 371 kredi kurumu bulunmaktaydı. 1999'da uluslararası kartlar da dahil olmak üzere her türlü banka kartı sayısı 5 milyonu aşmıştır. Ücret ve maaşları banka hesaplarına aktarılan işçi ve memurlara kart verildikçe bu sayı yükselmiştir (The Central Bank of the Russian Federation Annual 1999 Report, 2000: 70).

Resim 1: İlk SSCB Kredi ve Borç Kartları, 1988

Kaynak: Смирнова, 2009: 27

RF Bretton Woods'da şekillendirilen iktisadi sistemin teşkilatlarına 1990'lı yıllarda katılmıştır. RF, Uluslararası Para Fonu'na (IMF) 1 Haziran 1992'de, Dünya Bankası'na (IBRD) 16 Haziran 1992'de, Dünya Ticaret Örgütü'ne (WTO) 22 Ağustos 2012'de üye kabul edilmiştir. RF 1993'te resmen GATT anlaşmalarına katılım için müracaat etmiştir (United States Trade Representative, "Report on Russia's Implementation of the WTO Agreement", 2014: 1). Dünya ticaretiyle ilgili diğer kurumlara örneğin 6 Mayıs 2000'de ICC Dünya Konseyi, RF'yi Milletlerarası Ticaret Odasına resmen kabul edip

oybirliğiyle Milletlerarası Ticaret Odası RF Ulusal Komitesi'nin kurulmasını onaylamıştır ("Международная торговая палата в России – Всемирная организация бизнеса", 2022).

RF uluslararası ticareti düzenleyen, denetleyen kuruluşların yanı sıra uluslararası ödeme, kredi, bankacılık, sigortacılık kuruluşlarına da katılmıştır. Örneğin 1990'da kurulan Rusya Federasyonu Merkez Bankası (RFMB) Kasım 1996'da 3.000 hisse ile Uluslararası Ödemeler Bankası'na (The Bank for International Settlements) iştirak etmiştir. 31 Mayıs 2005'te 211 hisse daha alarak toplam hisse sayısını 3.211'e yükseltmiştir. 19 Mart 2021 itibariyle RFMB toplam nominal değeri 16.055.000 SDR olan 3.211 BIS hissesine sahip olmuştur. Bu hisseler kayıtlı sermayede %0,57'ye tekabül ederken sonradan alınan 211 hissenin oy hakkı ABD'de kaldığından oy hakkında %0,53'e tekabül etmektedir. BIS'in toplam sermayesi 3 milyar SDR eşit nominal değerde 600.000 hisse (hisse başına 5.000 SDR) şeklinde sunulmuştur. Toplamda 565.125 adet hisse ihraç edilmiştir (Банк международных расчетов БМР, 2022). BIS işbirliğiyle II. Dünya Savaşı'nın hemen ardından ve 1970'lerin başına kadar, Bretton Woods sistemini para politikası alanında uygulamaya ve savunmaya odaklanmıştır (BIS History – Overview, 2022).

Resim 2: Rusya Federasyonu Merkez Bankası'nın 2019 Yılı İtibariyle Uluslararası İşbirliği

Kaynak: Bank of Russia Russian Financial Sector Investor Presentation February 2019: 9

RFMB'nin yatırımcı sunumunun 9'uncu sayfasından alınan görüntüye göre RFMB 2019 yılı itibariyle dünya ticareti ve finansmanına yön veren uluslararası kurumlar, düzenleyiciler ve derneklerle işbirliği halindeydi. RFMB için öncelikli bir işbirliği alanı, BIS'deki merkez bankası başkanlarının toplantılarına ve ayrıca özel komitelerin etkinliklerine katılım olarak sayılmıştır. İşbirliğinin ana konuları şunlardı: para politikası ve gelişmekte olan ülkelerde uygulanması, merkez bankalarının likidite sağlama faaliyetleri, enflasyonist ve deflasyonist baskılarla mücadele, bankacılık denetimi, ödeme altyapısının geliştirilmesi, finansal teknolojiler ve siber güvenlik. BIS ve RFMB arasındaki uzman diyalogu da önemliydi. RFMB geçici olarak (proje çalışması, staj, eğitim) doğrudan uzman değişimi alanında işbirliğini geliştirmek ve RF projelerine ve programlarına katılmak için BIS uzmanlarını çekmekle

ilgilenmekteydi (“Банк международных расчетов (БМР)”, 2022). RFMB ve BIS arasındaki işbirliği esas olarak şu formatlarda gerçekleştirilmiştir: BIS tüm yöneticiler toplantısı; Başlıca yükselen piyasa ekonomilerinden (EME) başkanlar BIS toplantısı; Merkez bankası başkanları ve denetim başkanları toplantısı / BIS merkez bankası başkanları ve denetim başkanları grubu (GHOS); Dünya ekonomisi merkez bankaları başkanları toplantısı / BIS küresel ekonomi toplantısı (GEM). RFMB ayrıca BIS’in aşağıdaki ihtisas komitelerinin ve çalışma gruplarının faaliyetlerinde aktif rol almaktaydı: Basel Bankacılık Denetim Komitesi (BCBS), BIS Irving Fisher Merkez Bankası İstatistikleri Komitesi (IFC), Ödemeler ve Piyasa Altyapıları Komitesi (CPMI), Küresel Finansal Sistem Komitesi (CGFS), Piyasa Komitesi (MC), Merkez Bankalarında Yönetişim Çalışma Grubu Çalışmaları (CBGN) (Банк международных расчетов (БМР), 2022). RFMB istatistiklerini BIS standartlarına göre de hazırlamıştır (Изменилась методология формирования показателей структуры оборота внутреннего валютного рынка и рынка производных финансовых инструментов по методологии Банка международных расчетов, 2022). RFMB ile BIS arasındaki yakın işbirliğine rağmen BIS’in 2021/22 yıllık raporuna göre RFMB’nin tüm BIS hizmetlerine, toplantılarına ve diğer BIS faaliyetlerine girişi Şubat 2022 sonu itibarıyla askıya alınmıştır (BIS Annual Report 2021/22: 44).

RF’nin uluslararası iktisadi sisteme eklenmesi 2000’li yılların ortasında epeyce ileri seviyeye erişmiştir. RF’nin Dünya Ticaret Örgütü’ne katılım tarihi olan 22 Ağustos 2012’yi RF’nin Bretton Woods sistemi temelinde Batı’nın kurduğu uluslararası iktisadi sisteme tam olarak eklenildiği tarih olarak kabul edebiliriz. RF’nin Batı’nın kurduğu uluslararası sisteme eklenmesi süreci RF toplumu epeyce acı vermiştir. Yeltsin döneminde SSCB’den devir alınan iktisadi ve siyasi sistemin ilgasıyla birlikte RF’de Batı standartlarında yeni bir iktisadi ve siyasi sistem oluşturulması keşmekeşe yol açmıştır. SSCB sonrası RF’de Yeltsin döneminde genelde mal ve hizmet üretimi düşmüş, refah azalmış, enflasyon artmış, iç ve dış borçlar artmıştır. Yeltsin sonrası Putin döneminde RF’de mal ve hizmet üretimi ve refah artmıştır. Enflasyon kontrol altına alınmış, dış borçlar sorun olmaktan çıkmış, dış ticaret fazlası artmış, RF bütçe gelirleri artmıştır. RF ihracatı bütçe gelirlerine önemli oranda katkı sağlar (Russian Federation, 2022). Dünya Ticaret Örgütü’nde toplanan istatistiklere göre RF’nin Batı iktisadi sistemine eklenmesinin perçinlenmesiyle mal ithalatı ve ihracatı artmıştır. 1992’de 40.737 milyon USD olan ithalat 10 yıl sonra, 2002’de 60.966 milyon USD’ye 20 yıl sonra 335.446 milyon USD’ye çıkmıştır. RF ihracatı 1992’de 42.039 milyon USD iken 10 yıl sonra 2002’de 107.301 milyon USD’ye 20 yıl sonra, 2012’de ise 529.256 milyon USD’ye çıkmıştır. RF’nin ihracatında daima tabii kaynaklar özellikle de yakacaklar ve maden çok büyük pay almıştır. Örneğin 2012’de yakıtlar ve maden ihracatı 395.823 milyon USD’dir (WTO Stats, 2022a; WTO Stats, 2022b).

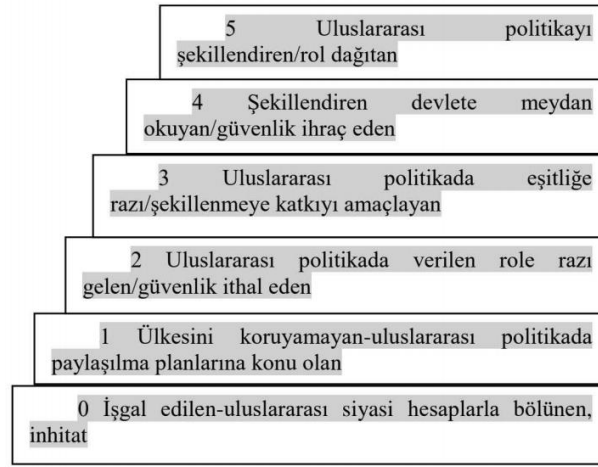
Dışa açık ekonomilerde yurtiçinde dövizle yapılan işlemler artar, yabancı sermayeli banka sayısı artar, döviz mevduatı artar. Dışa açıklığın en önemli göstergesi, ölçüsü dış iktisadi ilişkiler yekûnunun (dış ticaret, yatırımlar, krediler, vd.) gayri safi yurtiçi hasılaya oranıdır. Ülkeler arasında mal ve insan hareketliliği dövizle ödemeleri gerekli kılar. Genelde bankalar ödemelere aracılık ettiğinden yabancı ülkelerde banka kurmak ya da muhabir bankacılık anlaşmaları imzalamak gerekir. SSCB’de Vneşekonbank-Vneştorbank dış ticaretin dış ödemeleri ile görevlendirilmiştir. SSCB tarihinde Vneşekonbank-Vneştorbank epeyce karışıktır. RF Yüksek Sovyeti’nin 24 Ocak 1992 kararıyla Vneşekonbank tasfiye edilmeyip RFMB kontrolüne verilmiştir (Başaran, 2010: 6), (Başaran, 2013). RF dışa açık ekonomi olma yolunda ilerlerken yabancı sermayeli bankaların faaliyetleri Moskova’da artmıştır. Örneğin Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.’nin 1988’de Moskova’da bir temsilcilik açmasıyla Türk bankalarının SSCB’de faaliyetleri başlamıştır (Организация: АКБ Япы Креди Банк Москва, 2022) (Yapı Kredi Moskova’nın ismi değişti, 2018). Yapı Kredi Bank Moskova’ya 01 Kasım 1993’te 2555 numaralı genel faaliyet türünde (5) 478 272,0 Ruble sermaye ile anonim hisseli ticari bir banka olarak ruhsat verilmiştir (Япы Креди Банк Москва, 2022), (Registration of Credit Institutions and the Licensing of Banking Activities, 2022), (АО «Банк на Гончарной», 2022). Bankanın açılış tarihi Türkiye ile SSCB arasında ticari faaliyetlerin, müteahhitlik hizmetlerinin, seyahatlerin, bavul ticaretinin artmaya başladığı zamana tekabül etmiştir. Bir Türk bankasından temsilcilik açmasından 15 yıl önce SSCB-ABD ticari ilişkilerinin arttığı 1970’li yıllarda ilk kez bir ABD bankası (Chase Bank) Mayıs 1973’te Karl Marks meydanı 1 numarada temsilcilik açmıştır (Первый американский банк в советском союзе, 2022). 1987-1988’den itibaren ortak (yabancı sermayenin katılımıyla) girişimciliğin başlamasıyla dış iktisadi faaliyete katılanların sayısı önemli ölçüde artmıştır. Artan dış iktisadi temas karşın bu yıllarda SSCB’de yurtdışı teması olan bankaların sayısı hala sınırlı olduğundan yeni kurulan

hemen hemen tüm şirketler, cari hesaplarını Vnesheconombank'ta açmıştır (Смирнова, 2009: 24). 1988'de bankacılık sistemi değiştirilmiş, Vneshtorgbank adı Vnesheconombank olarak değiştirilmiştir.

RF'yi Dünya Ekonomisinden Soyutlama Çabaları, 2014-2022

Batı (ABD ve AB) SSCB'nin dağıtılması sonrası bağımsız kalan SSCB cumhuriyetlerinin ve eski COMECON üyelerinin Batı merkezli iktisadi ve siyasi kurumlara katılımını teşvik etmiştir. SSCB'nin feshi sonrası ABD uluslararası politikayı yönlendiren, düzen kuran tek güç olarak belirmiştir. SSCB uluslararası politikayı şekillendiren/rol dağıtan basamakta iken SSCB'nin feshi sonrası RF üçüncü sıraya gerilemiştir. RF'nin alelade bir devlet statüsüne gerilemesine RF içinde Yeltsin yönetimi sırasında tepkiler oluşsa da Yeltsin Batı'ya rağmen, Batı'ya karşı değil Batı ile mümkün olduğunca uyumlu politikalar izlemiştir.

SSCB uluslararası politikada Şekil 1'de gösterilen devletlerin uluslararası politikadaki statüsü sıralamasında 5'inci sırada iken SSCB sonrası Yeltsin döneminde RF'nin sıralaması 3'ncü basamağa gerilemiştir.

Şekil 1: Devletlerin Uluslararası Politikadaki Statüsü ve Rolü

Kaynak: Başaran, 2018: 17

Yeltsin sonrası Putin, Batı ile uyumlu politikalar yerine Batı'ya rağmen politikalar uygulayacağını en güçlü işaretini 10 Şubat 2007'de Münih Güvenlik Konferansı'nda vermiştir. Putin ABD'nin tek kutuplu dünya kurma politikasına itiraz etmiştir.

"... Ancak, tek kutuplu dünya nedir? Bunu ne kadar süslerseniz süsleyin, netice itibariyle tek tip durum, tek erk, tek güç merkezi, tek efendi anlamına gelir.

Tek egemenin, tek efendinin olduğu bir dünya demektir. Sonuç olarak, bu durum sadece sistemin içindekiler için değil, aynı zamanda egemenliği elinde bulunduran için de ölümcüldür, çünkü onu içeriden yıkar.

Ve bunun demokrasiyle kesinlikle hiçbir ortak noktası yoktur. Çünkü, bildiğiniz gibi, demokrasi azınlığın menfaat ve fikirleri ışığında, çoğunluğun iktidarı demektir. ..." (Putin'e Genelkurmay'dan ilgi, 15 Şubat 2007).

Putin RF'nin Yeltsin dönemindeki uluslararası politikadaki yeri ve rolünü değil, dördüncü basamaktaki yeri ve rolü tercih etmiştir. Putin'in tercihi ABD'nin Breetton Woods'da şekillendirdiği dünya ekonomik düzenine, ödeme sistemine meydan okumayı gerektirirken Putin Batı ile iktisadi ilişkilerini Batı kurum ve kurallarına göre sürdürme yönünde ilerletmek istemiştir. Putin'in 2007'de Münih Güvenlik Konferansı'ndaki meydan okuması sonrası RF 2008'de Gürcistan'ı işgal etmiştir. RF'nin 2014'te Kırım'ı işgali ve ilhakı sonrası RF'ye Batı (ABD ve AB) müeyyideleri uygulanmaya başlanmıştır. Batı'nın uyguladığı iktisadi müeyyidelerin RF'yi Kırım'dan vazgeçirmeyeceği tahmini doğru çıkmıştır (Başaran, 2020). 2014'te uygulanmaya başlayan müeyyideler RF ekonomisinde, bütçesinde, dış

ticaretinde, ödemeler dengesinde büyük bir soruna yol açmamıştır. RF'nin 24 Şubat 2022'de Ukrayna'yı işgal harekâtı sonrası uygulanan müeyyideler RFMB dahil bankacılık ve ödeme sisteminin yurtdışı ile bağlantısını kesmeye yöneliktir. Küresel bankacılık ve ödeme sisteminin tamamına yakını Batı kontrolünde olduğundan RF'nin dış dünya ile bankacılık ve ödeme sistemi bağlantısı büyük ölçüde kesilmiştir. RF'nin Ukrayna'yı işgali sonrası uygulanan müeyyidelerin uzun vadede RF ekonomisine, bütçesine, dış ticaretine, ödemeler dengesine büyük zarar vereceği beklenmektedir. RF vatandaşlarının kıtlık ve yokluğa duçarlı belki Putin yönetiminin sonunu getirecek belki RF'de Yeltsin döneminde olduğu gibi dağılma tehlikesi oluşacaktır. Çünkü iktisadi başarısızlıklar siyasi başarısızlıklara yol açar. Yeltsin döneminde RF'nin iç ve dış politikalarında belirleyici unsur, SSCB'nin akıbetine uğrama korkusuydu. RF'de yaşanan yokluk ve kıtlıklar, RF çevresinde ve içinde cereyan eden millî, dinî kökenli gerilimler ve sınır çatışmaları RF'de dağılma endişesini pekiştirip, karabasana dönüşmüştür. RF için, sınırların korunması ve ülke bütünlüğünün muhafazası birinci öncelik olup ülkenin varlığı ve istikbali ile eş anlamlı görülmüştür. Ülkenin iç ve dış politikasını katılaştırarak dağılma karabasanı RF'de Yeni Avrasyacı söylemi beslemiştir. RF'nin "Balkanlaşması" endişesi RF'nin yakın çevre, yeni cumhuriyetlerde kalan Rus azınlık, Rusça'nın korunması, AKKA, NATO'nun genişlemesi, RF birimleri arasındaki ilişkilere yönelik politikaların arkasında belirleyici olmuştur (Başaran, 2019: 25). Bu şartlarda RF'nin güvenliğini Yeni Batıcılar ve Yeni Avrasyacılar farklı algılamış, farklı tedbirler önermişlerdir. SSCB'nin Batı'nın çabaları sonucu dağıtıldığını iddia eden Yeni Avrasyacıların söyleminde dağılma/dağıtılma karabasanı önemli yer tutmuştur. Çeçenistan sorunu federal yapıdaki iç sınırları ve iç tehditleri sorgulanır hale getirmiştir. 1996'da ordunun yenilgisi iç ve dış politika yöneliminin değişikliğinde etkili olmuştur (Başaran, 2019: 209).

Yeltsin döneminde Batı ile iktisadi eklenmeye yönelik çabalar toplumun geneline enflasyon, kıtlık, yokluk, sefalet olarak aksetmiştir. 1992'de yıllık enflasyon %2608,8'e ulaşmıştır (Başaran, 2013: 13). Toplumdaki beklentilerin karşılanmaması üzerine zamanla Batı'ya şüphe duyulmaya başlanmıştır. Yeltsin ikinci kez başlığa aday olduğunda eski düzen, SSCB taraftarlarına karşın Batı ve oligarhlar Yeltsin'i desteklemiştir. Yeltsin'e rakip Komünist Parti adayı Gennadi Züganov'un oldukça yüksek oy alması RF'de Batı'ya duyulan şüphenin yansıması olarak görülebilir. Ağustos 1998 mali krizi RF'de iç borç piyasasının dondurulması ve rublenin hızlı çöküşüne yol açmıştır. 17 Ağustos 1998'de başlayan mali buhran sonrası Batı'ya, serbest piyasaya güven düşmüştür. 1 Ocak 1998 itibarıyla kamu kesiminin 149 milyar USD, özel kesimin 30 milyar USD borcu birikmiştir. Kamu ve özel kesimin dış borç ödemeleri aksamıştır (Başaran, 2001: 185, 187). RFMB Ağustos 1998'de rubleyi serbest dalgalanmaya terk etmiştir. 1 USD 6,2 ruble iken Eylül 1998 sonunda 1 USD 16,1 rubleye çıkmıştır. Bankacılık ve ödemeler sistemi çökmüş, RF uluslararası finans piyasalarında belirsiz bir döneme girmiştir. RFMB verilerine göre Aralık 1998 itibarıyla banka zararları 37-40 milyar ruble civarına erişmiştir. RF'nin büyük beş bankası, Incombank, SBS Agrobank, Uneximbank, Menatep, Rossiisky Kredit, teknik olarak iflas etmiştir (Başaran, 2001: 135). Bu şartlar altında toplumda Yeltsin döneminin başındaki Batı'dan beklentilerin gerçekleşmemesi Putin döneminde Batı'ya öfkeye dönüşmüştür. Yeltsin sonrası Putin Batı ile bağlantılı oligarhları itaat ettirip RF doğal kaynaklarının gelirlerini devlete, devlet eliyle halka akıtmaya çabalamıştır. Putin'in politikalarına RF toplumunun desteğinin nedeni kısaca Yeltsin dönemindeki iktisadi ve siyasi sorunlarla Putin'in belli ölçüde de olsa başa çıkabilmesidir.

Putin önce Batı ile eşitlik ilişkisi kurmaya çabalamış olmayınca Batı'yı tehdit etmiştir. Putin 10 Şubat 2007'de Münih Güvenlik Konferansı'nda NATO'nun kime karşı genişlediğini sormuş, NATO'nun genişlemeyeceğine dair garantileri hatırlatmıştır (Putin's famous Munich Speech 2007, 2015). Putin'in 2008'de Gürcistan'a saldırısı sonrası Batı kendine yakın yönetimi koruyamamıştır. 2014'te Kırım'ın işgal ve ilhakı sonrası ABD ve Batı RF'ye seçici müeyyideler uygulamıştır. Şubat 2022'de RF güçlerinin Ukrayna'yı işgali üzerine ABD ve AB müeyyide uygulanan kişi, kurum, mal ve hizmetleri genişletmiştir. Uluslararası ortamda ihtilafların diplomatik yollarla çözülememesi durumunda iktisadi müeyyidelerin uygulandığı sıkça görülür. İktisadi müeyyidelerin Uluslararası Hukuka göre durumunu Hüseyin Pazarıcı "Uluslararası Hukuka Uyulmasının Sağlanması" başlığı altında "Uluslararası Önlemler ve Zorlama Yolları" içinde "Baskı ve Vazgeçirme Önlemleri" arasında "v. Ekonomik ve teknik yardımın kesilmesi" olarak sayar (Pazarıcı, 2003: 429). ABD Hazine Bakanlığı Yabancı Varlıklar Kontrol Ofisi bir dizi farklı müeyyide sürecini yönetmektedir. Müeyyideler, dış politika ve ulusal güvenlik hedeflerini gerçekleştirmek için varlıkların ve ticaret kısıtlamalarının engellenmesini kullanarak kapsamlı veya seçici olabilmektedir (Sanctions Programs and Country Information, 2022).

RF'nin 2014'te Kırım'ı işgal ve ilhakı sonrası Visa ve MasterCard bazı RF bankalarına hizmet sunmayı durdurmuşsa da RF'nin BIS'e erişimi durdurulmamıştır. RF'nin Ukrayna'yı işgalinden önce RF bankalarına uygulanacak müeyyidelerin planlandığına dair işaretler vardır. Bu işaretler Beata Fojcik ve Rehan Ahmad'ın 14 Şubat 2022 tarihli yazısında açıkça görülmektedir (Fojcik ve Ahmad, 2022). RF'nin Ukrayna'ya saldırısı sonrası 10 Mart 2022'de BIS sözcüsü, RF'nin bütün BIS hizmetlerine erişiminin askıya alındığını söylemiştir (Şeker, 2022) ve (Onğun, 2022). 21 Nisan 2022'de Avrupa Merkez Bankası Başkanı Christine Lagarde Uluslararası Para ve Finansal Komitesi'nin kırk beşinci toplantısında "Rusya'nın Ukrayna'yı işgali göz önüne alındığında, uluslararası işbirliğine "her zamanki gibi" bakılamaz." demiştir (Lagarde, 2022: 3). RF'nin BIS'e, SWIFT'e ve diğer ödeme sistemlerine erişiminin kısıtlanmasının tesiri 2022'nin yaz ve güzünde iyice belirginleşmiştir. 16 Eylül 2022'de RFMB'nin düzenlediği basın toplantısında RFMB başkanı Elvira Nabiullina Sahipzadovna yurtdışındaki USD ve Avro hesaplarının dondurulma ihtimali nedeniyle zehirli hale geldiğini, bankaların USD ve Avro risklerini azaltmaya çalıştığını, USD ve Avro'yu tedavüle süren ülkelerin RF'nin bu paraları kullanmasını istemediklerini, tüm bunların birbiriyle bağlantılı olduğunu belirtmiştir. RFMB başkanı Elvira Nabiullina Sahipzadovna dijital rublenin 15 banka ile denemelerinin sürdürüldüğünü hesapların nasıl açılacağı, nasıl el değiştireceği, dijital ruble ile nasıl mal ve hizmet bedellerinin ödeneceğinin belirlenmeye çalışıldığını açıklamıştır. 1 Nisan 2023'ten itibaren kademeli olarak gerçek müşterilerle deneme aşamasına geçmeyi arzuladıklarını söylemiştir. Ancak güvenlik ve kolaylığa dair yapılması gerekenler olduğunu bildirmiştir (Заявление Председателя Банка России Эльвиры Набиуллиной по итогам заседания Совета директоров Банка России 16 сентября 2022 года, 2022). RFMB başkanın açıklamaları RF'nin ciddi yurtdışı ödeme ve tahsilat sorunları yaşadığı ve bu sorunlara çözüm aradığını göstermektedir.

RF'yi 2002 yaz ve güzünde zorlayan müeyyide kararları RF'nin Ukrayna'yı işgalinden birkaç gün sonra alınmıştır. ABD Hazine Bakanlığı Yabancı Varlıkların Kontrolü Ofisi yöneticisi Adrea M. Gacki imzalı 28 Şubat 2022 tarihli RFMB'yi de içeren "Rusya Federasyonu Hükümetinin Belirli Zararlı Yabancı Faaliyetleri İle İlgili Olarak Mülkiyetin Engellenmesine İlişkin Yürütme Kararı" başlıklı müeyyide kararı 15 Nisan 2021 tarihli 14024 sayılı ABD Başkanının İcra Emrine istinaden alınmıştır (Directive 4 Under Executive Order 14024, 2022). Kararda RFMB, RF Milli Varlık Fonu veya RF Maliye Bakanlığı ile ilgili bütün işlemler, varlık aktarımı veya döviz işlemi yapılmasının yasaklandığı belirtilmiştir. Mart 2022'de, Bank Otkritie, Novikombank, Promsvyazbank, Bank Rossiya, Sovcombank, Vnesheconombank (VEB) ve VTB Bank dahil olmak üzere yedi RF bankası SWIFT'ten çıkarılmıştır. RF'nin 2014'te de SWIFT'e bağlantısı kesilebilecekti. RF'nin 2014'te Kırım'ı işgal ve ilhakı nedeniyle RF'nin SWIFT'te erişiminin kesilmesi ihtimali ortaya çıkınca RF SWIFT'e alternatif olarak Mali Mesajların Transferi Sistemi (SPFS) olarak adlandırılan kendi elektronik ödeme ileti sistemini kurmaya yönelmiştir. Almanya, Fransa ve İtalya gibi bazı ülkeler başlangıçta RF'nin SWIFT'e erişiminin engellenmesine karşı harekete geçmeye isteksizdi. RF'nin alacaklarını tahsil için başka yollar bulacağı, küresel bankacılık sistemini etkileyebileceğine dair endişeler vardı. RF'nin eski maliye bakanı Alexei Kudrin, SWIFT'e erişememesinin RF ekonomisini %5 küçültbileceğini öne sürmüştür (Hotten, 2022).

Tablo 1: Rusya Bankacılık Sisteminin Önemli Bankaları

Kredi kurumunun adı	Esas ortağı	2021 3'üncü çeyreğine göre toplam varlıklar (trilyon ruble)
Sberbank Rusya	RF Maliye Bakanlığı	39,6
VTB Bank	Rusya Mal Müdürlüğü Federal Ajansı	20,6
Gazprombank	Rusya Mal Müdürlüğü Federal Ajansı (dolaylı denetim)	8,1
Alfa-Bank ¹	ABH Holding	5,0
Rusya Ziraat Bankası	Rusya Mal Müdürlüğü Federal Ajansı	3,9
Açık Finans Şirketi Bankası	Rusya Federasyonu Merkez Bankası	3,8
Promsvyazbank	Rusya Mal Müdürlüğü Federal Ajansı	3,7
Moskova Kredi Bankası	Concern Rossium	3,3
Raiffeisenbank	Raiffeisenbank Bank International	1,5
Rosbank	Societe Generale	1,4
UniCredit Bank	UniCredit	1,2
Tinkoff Bank	TCS Group Holding	1,1

Kaynak: Fojcik ve Ahmad, 2022. Veriler 31 Ocak 2022'de derlenmiştir.

Tablodan görüldüğü üzere RF devlet bankaları RF bankacılık sisteminde büyük paya sahiptir. Bu pay SSCB sonrası Yeltsin döneminden itibaren RF ekonomisinin özel kesime ve serbest piyasaya yönelişinden 30 yıl sonra bile RF'de özel kesim ve serbest piyasanın durumunun işareti olarak görülebilir.

Batı'nın Şubat 2022'de başlayıp zaman geçtikçe artan müeyyidelerinin RF ekonomisine genel tesirini Eylül 2022 itibariyle RF bankacılık sektörünün gerçek durumunu doğru bir şekilde değerlendirmek mümkün değildir. Çünkü "demir perde" yaptırımlarına yanıt olarak RFMB açıklanan bilgileri azaltmış, sektör ve bankalarla ilgili hassas bilgileri, verileri yayınlamamıştır. Nisan 2022 ortasında, RFMB kredi kuruluşları tarafından sağlanan neredeyse tüm hassas bilgilerin, özellikle sermaye, kâr ve zorunlu oranlara uygunluk verilerinin yayınlanmasının durdurulması kararını vermiştir. RFMB bir bütün olarak bankacılık sistemine dair kâr, sermaye, vadesi geçmiş borçlar, varlık ve yükümlülüklerin para birimi yapısı, kredi portföyünün yapısını, vb. toparlayan verileri yayınlamamaktadır (Пушайло, 2022).

RF bankacılık sistemi müeyyidelerin ilk darbesine dayansa da buhrandan geçtiği kabul edilmektedir. 2023'ün ilk yarısının iç ekonomi için en zor dönem olması beklenmektedir. Igor Dodonov, RF finans sisteminin, Batı müeyyidelerinin ana hedeflerinden biri haline geldiğini ancak, hükümetin daha önce biriken güvenlik marjı ve destek önlemleri sayesinde RFMB'nin ve bankacılık sektörünün en zor dönemi güvenle atlattığını belirtmiştir. Natalia Milchakova, RF'nin büyük kredi kuruluşlarının SWIFT'te erişiminin engellenmesinin RF'ye ödemelere ve RF'nin ödemelerine zorluk çıkarttığını belirtmiştir. Natalia Milchakova RFMB Mali Mesaj Transfer Sistemine (SPFS) halihazırda bağlı olan ülkelerle (özellikle Avrasya Ekonomik Birliği ülkeleri) ödemelerin gerçekleştiğini, ancak SPFS'ye bağlı olmayan ülkeler ile ödeme ve tahsilatların birkaç günde gerçekleşmesinin ithalat ve ihracatçıların zaman kaybına ek olarak bankaların kârının da düşeceğini belirtmiştir. Natalia Milchakova ek olarak bankaların para nakli dışında esas olarak kredi faizlerinden, komisyonlardan kazandıklarını, bu nedenle SWIFT'te erişimin engellenmesinin banka kârlarını olumsuz etkilediğini söylemiştir (Пушайло, 2022).

RF bankalarının zararı Eylül 2022 itibariyle önemli rakamlara erişmiştir. 2022 Eylül ayı başlarında, RFMB Birinci Yardımcısı Dmitry Tulin, 2022'nin ilk yarısında RF bankacılık sisteminin toplam kaybının 1,5 trilyon ruble olduğunu söylemiştir. Igor Dodonov buhranın ilk aylarında RFMB uzmanlarının yaptığı ön hesaplamalara atfen RF bankalarının 2022 yılındaki kaybının 3.5-5.8 trilyon ruble olabileceğine dair haberler çıktığı göz önüne alındığında bankacılık sektör sermayesinin yarısını

¹ Alfa-Bank'a dair veriler 2021 2'nci çeyreğine aittir.

kaybetmesinin korkutucu görüldüğünü belirtmiştir. Igor Dodonov, RF ekonomisi ve bankacılık sektörü için risklerin hala yüksek olduğuna inanmaktaydı. RFMB'ye göre, 2022'nin ikinci yarısında ülkedeki ekonomik gerilemenin hızlanması ve ekonominin 2023'ün ilk yarısında en düşük noktasına ulaşması bekleniyor. Ve bu arka plana karşı, RF bankalarının işleri önemli bir baskı altında kalmaya devam edeceği tahmin edilmektedir. Buna ek olarak bankacılık sektörüne yönelik yeni müeyyidelerin yer alacağı sekizinci RF'ye yönelik müeyyide paketi hazırlığı beklenmektedir. Özellikle, daha fazla RF bankasının SWIFT bağlantısının kesilebileceği düşünülmektedir (Пушайло, 2022).

Mir ödeme sistemi ve Türkiye

MİR kartları RF'nin Kırım'ı 2014'te işgal ve ilhakı sonrası Aralık 2015'te piyasaya sürülmüştür (Главная — Платежная система Мир — История). Mart 2014'te Visa ve MasterCard birkaç RF bankasına hizmet vermeyi durdurmuş, sisteme erişimi kesilen RF bankaların yüz binlerce müşterisi kartlarını kullanamamıştır (Visa and MasterCard block Russian bank customers, 2014). RFMB bu gibi yeni oluşabilecek sakıncalardan korunmak için Ulusal Ödeme Kartı Sisteminin (NSPK) oluşturulmasına ve tüm yerli kart işlemlerinin işlenmesinin NSPK'ya aktarılmasına karar vermiş, RF ödeme sistemi MİR oluşturulup aynı adı taşıyan kartlar piyasaya sunulmuştur. MİR sistemi bir dış etkenden, dış işbirliklerinden müstesna RF'de nakit harici ödemelerin kolaylığını, kullanılabilirliğini ve güvenliğini sağlamak için oluşturulmuştur. İlk MİR kartları Aralık 2015'te piyasaya sürülmüştür (Карта «Мир», 1 Зачем нужна карта «Мир», если уже есть карты международных платежных систем?, 2022). Ekim 2022 itibariyle 129 milyondan fazla kart sunulmuştur (Факты о картах «Мир», 2022). Ekim 2022 itibariyle MİR sistemi Kırım dahil 85 RF idari bölgesinde kullanılıyor (Пользуйтесь картой «Мир» в любой точке России, 2022) ve 100'den fazla banka MİR kartlarıyla işlem yapıyordu (Интересные предложения банков, 2022).

RF iç piyasa için hazırladığı MİR kartlarını uluslararası piyasada da yaygınlaştırmaya çabalamıştır. 2015'te iç piyasaya sunulmasının ardından 20 Eylül 2022 itibariyle MİR kartları Türkiye'nin de aralarında bulunduğu 11 ülke ve bölgede kabul ediliyordu. Bu ülkeler Türkiye, Vietnam, Güney Kore, Ermenistan, Özbekistan, Beyaz Rusya, Kırgızistan, Tacikistan, Kazakistan, Güney Osetya ve Abhazy'a'ydı (Mir ödeme sistemi nedir? Türkiye'de hangi bankalar Mir kartları kabul ediyor?, 2022). İş Bankası Türkiye'de MİR kartlarını tüm ATM'lerinde ve üye işyerlerinde kabul eden ilk banka olmuştur. İş Bankası 18 Nisan 2019 itibariyle MİR kartlarıyla işlem yapmaya başlamıştır (Birinci, 2019). Türkiye'de MİR sisteminin kullanılmasının nedeni RF'den gelen milyonlarca MİR kartlı ziyaretçiye ödeme hizmeti sunulmasının yararıydı. MİR ödeme sistemi operatörü NSPK (National Payment Card System) Genel Müdürü Vladimir Komlev 2018'de 5,8 milyondan fazla RF vatandaşının Türkiye'yi ziyaret ettiğini belirtmiştir. Vladimir Komlev'in "İş Bankası, bu tatil sezonu başladığında tüm ağı ile MİR kartlarını kabul etmeye hazır olacak ve böylece Rus kart sahiplerinin tüm işlemleri yapabilmelerini sağlayacak" (Birinci, 2019) ifadesi iki ülke arasındaki ticaret ve ziyaretler ile bankacılık, ödeme hizmetleri arasındaki ilişkiye işaret etmektedir. Ters durumda iki ülke arasında ticaret, ziyaretler azalırsa bankacılık ve ödeme hizmetlerinin de azalacağı aşikârdır.

RF'nin Ukrayna'yı işgali sonrası ABD Ukrayna'ya uyguladığı müeyyideleri arttırdığı gibi kendi uyguladığı müeyyidelerle yetinmeyip başka ülkelere de RF'ye müeyyide uygulamasını talep etmiştir. Ekim 2022 itibariyle ABD-RF iktisadi ilişkilerinin Siyasi ve İktisadi İlişki Türlerinin Kartezyen Koordinat Sistemindeki Yeri "-7 Başka ülkelere de iktisadi yaptırım uygulama talebi" seviyesine kadar gerilemiştir. ABD Hazinesi Yabancı Varlıklar Kontrol Dairesi'nin (OFAC) 15 Eylül 2022'de RF ödeme sistemi MİR'in kullanımının RF dışında yayılmasına yardım edenlere yaptırım uygulamaya hazır olduğunu açıklamasının ardından İş Bankası ve Denizbank 19 Eylül 2022'de MİR sisteminden çıkmıştır (Tuncer, 2022). İki özel kesim bankasının MİR sisteminden çıkışını müteakip MİR'e dahil üç kamu bankası Ziraat Bankası, Halkbank ve Vakıfbank da MİR sistemini terk etmek zorunda kalmıştır. Terkten birkaç gün önce 23 Eylül 2022'de bir gazetede "Rus turistler ABD'yi ilgilendirmez" (Acar, 2022) başlığı atılsa da kamu bankaları ve hükümet uluslararası finansal sisteme direnmenin kârını ve zararını hesap etmiştir. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın 22 Eylül 2022 tarihli beyanatı dikkate değerdir:

"Bu kartlarla ilgili konuda en önemli nokta Mir Kart denilen olaydır. Bu Rusya ile bizim aramızda bir adımdı. Bu konu hakkında atacağımız adımların değerlendirmelerini ilgili arkadaşlarımızla yapıyoruz. Ona göre adımlarımızı inşallah yine atacağız. Alternatifimiz var tabii, o ayrı. Ama bütün dert, işte bu

yaptırımların farklı versiyonları. Bunlar tabii gerçekten dostluğa falan yakışmıyor, ekonomik ilişkilerimizin düzenlenmesine yakışmıyor. Biz şimdi ister istemez ne yapacağız? Alternatifleri ne olabilir; bu alternatifler üzerinde ilgili bakan arkadaşlarımız görüşmelerini yapıyorlar. Bu görüşmelerden sonra da İstanbul'da cuma günü (yarın) inşallah bütün ilgili arkadaşlarımı toplayacağım. Onlarla bir toplantı yapıp, burada da nihai kararımızı vereceğiz.” (Erdoğan, dostu Putin'i üzer mi? Mir Kart kararını yarın verecek, 2022).

Türkiye'nin milli Troy kartları olsa da Visa ve MasterCard yaygın kullanılmaktadır. Visa ve MasterCard'a erişimin kesilmesinin Türkiye'de olağan üstü iktisadi karmaşaya yol açacağı aşikârdır. Neticede 29 Ekim 2022'de kamu bankalarının MİR sisteminden ayrıldığı bildirilmiştir (İş Bankası ve Denizbank'ın ardından kamu bankaları da Rus ödeme sistemi Mir'i askıya alıyor, 2022). Anlaşılabacağı üzere ABD, Türkiye'nin özel kesim ve kamu kesimi bankalarını MİR sisteminden ayrılmaya zorlamıştır. Batı SSCB sonrası RF'yi dünya ekonomisine, ticaretine, ödeme sistemine katmak için uzun süre çabalamışken RF'nin Kırım'ı işgal ve ilhaki sonrası seçici müeyyideler uygulanmıştır. Bilhassa RF'nin Ukrayna'ya işgali sonrası Batı RF'nin dünya ekonomisi, ticareti ve ödeme sistemiyle bağlantısını tamamen koparmak için çabalamaktadır. Batı müeyyidelerinin tesirini arttırmak için Türkiye gibi RF'ye müeyyide uygulamayan ülkeleri RF ile iktisadi ilişkilerini kesmeye zorlamaktadır. İş Bankası ve Ziraat Bankası MİR sisteminden çıksa da Karabük Üniversitesi ATM'lerinden 18 Ekim 2022 itibarıyla MİR logosunun halen durduğu tespit edilmiştir.

Resim 3: Karabük Üniversitesi İşletme Fakültesi'nde Ziraat Bankası ve İş Bankası ATM makinesinde MİR logosu, 18 Ekim 2022

Kaynak: Ali Başaran, 18 Ekim 2022 tarihli fotoğraf.

Türkiye-RF iktisadi ilişkilerinin kartezyen koordinat sistemindeki yerinin belirlenmesi faydalıdır. Batı ile RF arasındaki iktisadi ilişkiler Ekim 2022 itibarıyla kartezyen koordinat sisteminde “-7 Başka ülkelerden de iktisadi yaptırım uygulama talebi” seviyesinde iken ABD'nin Türkiye bankalarının MİR sisteminden çıkması talebi Türkiye-RF iktisadi ilişkilerinin -2 Kara liste, kotalar seviyesinde olduğunu göstermez. İki devlet arasında iktisadi ilişkilerin kartezyen koordinat sistemindeki seviyesinin belirlenmesi enflasyonun hesaplanmasına benzer. Bir malın ya da hizmetin fiyatının düşmesinin ya da artmasının enflasyona tesiri enflasyonun hesaplandığı sepetindeki ağırlığı kadardır. Benzer şekilde Türkiye bankalarının MİR sisteminden ayrılmasının etkisinin RF-Türkiye arasındaki iktisadi ilişkileri eksi yöne sevk edecek kadar ağırlığı yoktur. ABD-RF iktisadi ilişkileri Ekim 2022 itibarıyla -7 seviyesinde iken Türkiye-RF iktisadi ilişkileri MİR kartları sisteminden çıkılmasına rağmen +3 seviyesindedir. Çünkü RF-Türkiye dış ticaret, krediler ve yatırım ilişkilerinde olağanüstü bir kesinti yaşanmamaktadır. Türkiye'den RF'ye 2021 yılı Ocak-Eylül döneminde 4,003 milyar USD'lik ihracat

gerçekleşmişken 2022 yılı Ocak-Eylül döneminde 5,737 milyar USD'lik ihracat gerçekleşmiştir (En Fazla İhracat Yapılan 20 Ülke (Milyon Dolar), 2022). RF'den 2021 yılı Ocak-Eylül döneminde 20,173 milyar USD'lik ithalat gerçekleşmişken, 2022 yılı Ocak-Eylül döneminde 45,340 milyar USD'lik ithalat gerçekleşmiştir (En Fazla İthalat Yapılan 20 Ülke (Milyon Dolar), 2022). RF'den Türkiye'ye ziyaretçi sayısı Ağustos 2021'de 906 060 iken, 2022 Ağustos ayında 806 505'e düşse de rakam oldukça yüksektir (Ağustos 2022 Sınır İstatistikleri Aylık Bülteni, 2022). Bunlar haricinde Akkuyu Nükleer A.Ş. yatırımı sürmektedir. Bu verilere göre Türkiye-RF iktisadi ilişkileri Ekim 2022 itibarıyla +3 seviyesindedir.

Şekil 2: Siyasi ve İktisadi İlişki Türlerinin Kartezyen Koordinat Sistemindeki Yeri

Kaynak: Başaran, 2015: 142.

SONUÇ

SSCB sonrası RF'yi Batı iktisadi ve siyasi sistemine katma çabasının RF'nin 2014'te Kırım'ı işgal ve ilhakına kadar devam ettiği görülür. RF'nin 2008'de Gürcistan'ı işgali, 2014'te Kırım'ı işgal ve ilhakı RF-Batı siyasi ilişkilerinin yönünü negatife döndürmüştür. RF'nin 2014'te Kırım'ı işgal ve ilhakı Batı'nın RF'den doğal kaynaklar, özellikle doğalgaz, petrol, renkli madenler, gübre, kereste vb. ithalatı ve RF'ye sanayi ürünleri ihracatının Batı bakımından kârlılığı nedeniyle siyasi ilişkilerin negatif ekseninde daha fazla gerilemesine mâni olmuştur. RF'nin 2022'de Ukrayna'yı işgali Batı'yı kârlılık uğruna RF ile siyasi ilişkilerinin negatif yönde gerilemesini dizginleme politikasından vazgeçmeye zorlamıştır.

RF'ye 2014'te Kırım'ı işgali sonrası Batı seçici müeyyidelerinin uygulanmaya başlamasıyla RF'nin Batı sisteminden kısmi yalıtılması süreci başlamıştır. RF'nin 2022'de Ukrayna'yı işgali ile RF'nin Batı sisteminden tamamen çıkarılması, Batı ödeme, kredi, bankacılık sistemine erişiminin engellemesi süreci başlamıştır. Bu süreçte Batı diğer devletleri de RF'ye müeyyide uygulamaya zorlamış, Türkiye RF'ye müeyyide uygulama niyetinde olmasa da ABD'nin baskısıyla MİR kartları sisteminden çıkmak zorunda kalmıştır. MİR kartlarının Türkiye'de kullanımı hem bankaların kârına hem de MİR kartları ile Türkiye'ye gelen RF vatandaşlarının Türkiye'de kolayca daha çok harcama yapmasına imkân verdiğinden Türkiye'nin yararına iken ABD'nin baskısına Türkiye bankaları ve hükümeti karşı koyamamıştır. RFMB ve MİR sistemine yönelik müeyyideler ülkeler arasında iktisadi ilişkilerin sadece kârlılığa bağlı olmadığını göstermiştir. RF-Batı örneğinde görüldüğü üzere siyasi ilişkiler negatif yönde seyrediyorsa iktisadi ilişkilere olumsuz yansiyabilmektedir.

Sonuç olarak RF'nin dünya ekonomisine eklenmesi çabaları 2014'e kadar hem Batı hem de RF tarafında sürdürülmüşken 2014'te RF'nin Kırım'ı işgal ve ilhakı sonrası RF'nin Batı sisteminden soyutlanması süreci başlamış, 2022'de RF'nin Ukrayna'ya saldırısıyla RF'nin soyutlanma süreci ivmelenmiştir. Türkiye Batı'nın RF'ye uyguladığı müeyyidelere katılmasa da MİR sisteminden çıkmak zorunda kalarak adeta müeyyide uygulamıştır.

KAYNAKÇA

- Acar, İ. (2022), "Rus turistler ABD'yi ilgilendirmez", *Yeni Şafak*, 23 Eylül 2022. <https://www.yenisafak.com/ekonomi/rus-turistler-abdyi-igilendirmez-3860063> (Erişim Tarihi: 19 Ekim 2022).
- Aras, İ. (2017), Avrupa Birliği'nin Kırım'ın İlhakına Bakışı: Rusya'ya Yönelik Yaptırımlar, *Karadeniz Araştırmaları*, 53, s. 29-50.
- "Ağustos 2022 Sınır İstatistikleri Aylık Bülteni", (2022), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü <https://yigm.ktb.gov.tr/Eklenti/103821.agustos-2022-sinir-bultenixls.xls?0> (Erişim Tarihi: 21 Ekim 2022).
- Başaran, A. (2020), "Annexation of Crimea by Russian Federation, United States and European Union's Economic Sanctions Against Russian Federation, 2014-2018." *Asya Studies*, Vol. 4, Sayı: 11, s. 91-106.
- . (2019), *Dış Siyasi İktisadi İlişkiler Etkileşimi Çerçevesinde Yeltsin Dönemi Rusya Federasyonu-Türkiye İlişkileri, 1992-2000*. Ankara: İmaj Yayınevi.
- . (2013), "Rusya Federasyonu'nda Hiper Enflasyon, Bankacılık ve Ruble Alanında Para Politikaları, 1992-1995." *Bankacılık ve Sigortacılık Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 5-6, s. 4-28.
- . (2001), *Rusya Federasyonu'nda Dış Ticaret, Para ve Maliye Politikaları, 1992-2000*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi SBE Uluslararası İktisat Bilim Dalı. Gazi Üniversitesi.
- . (2010), "Rusya İmparatorluğu Devlet Bankasından Rusya Federasyonu Merkez Bankasına, İmparatorluk Rublelerinden Rusya Federasyonu Rublelerine", 1860-1991, *Bankacılık ve Sigortacılık Araştırmaları Dergisi* Sayı: 1, s. 4-18.
- . (2015), "Siyasi İlişkiler-Kültürel İlişkiler Etkileşimi: Türk-Rus İlişkileri Örneği." *Avrasya Etüdüleri*, Sayı: 48, s. 101-42.
- . (2010), "SSCB Dış Ticaret Rejiminden Rusya Federasyonu Dış Ticaret Rejimine Geçiş, Dış Ticaret Rejiminin Yapılandırılması, 1992-1996", *Avrasya Etüdüleri*, 37, Sayı: 1, s. 101-134.
- "About us", (2022), International Chamber of Commerce, <https://iccwbo.org/about-us/> (Erişim Tarihi: 30 Eylül 2022).
- "BIS History – Overview", (2022), The Bank for International Settlements, https://www.bis.org/about/history_newarrow.htm (Erişim Tarihi: 08 Ekim 2022).
- Çoşışler, E. (2021), "Uluslararası Hukukta İkincil Yaptırımlar Açısından Amerika'nın Hasımlarıyla Mücadele Yasası", *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 18 (69), s.71-86.
- "Directive 4 Under Executive Order 14024", (2022), Department Of The Treasury Washington, D.C. https://home-treasury.gov.translate.google/system/files/126/eo14024_directive_4_02282022.pdf?x_tr_sl=en&x_tr_tl=ru&x_tr_hl=ru&x_tr_pto=sc (Erişim Tarihi: 26 Ekim 2022).
- "En Fazla İhracat Yapılan 20 Ülke (Milyon Dolar)", (2022), T.C. Ticaret Bakanlığı, https://ticaret.gov.tr/data/61fb9b4d13b8767498265b05/05_%C3%9Cİke_%C4%B0hr.XLSX (Erişim Tarihi: 21 Ekim 2022).
- "En Fazla İthalat Yapılan 20 Ülke (Milyon Dolar)", (2022), T.C. Ticaret Bakanlığı, https://ticaret.gov.tr/data/61fb9b4d13b8767498265b05/06_%C3%9Cİke_%C4%B0th.XLSX (Erişim Tarihi: 21 Ekim 2022).
- "Erdoğan, dostu Putin'i üzer mi? Mir Kart kararını yarın verecek", *Millî Gazete*, 22 Eylül 2022. <https://www.milligazete.com.tr/haber/12151727/erdogan-dostu-putini-uzer-mi-mir-kart-kararini-yarin-verecek> (Erişim Tarihi: 19 Ekim 2022).
- "İş Bankası ve Denizbank'ın ardından kamu bankaları da Rus ödeme sistemi Mir'i askıya alıyor", <https://tr.euronews.com/2022/09/28/is-bankasi-ve-denizbankin-ardindan-kamu-bankalari-da-rus-odeme-sistemi-miri-askiya-aliyor>, (Erişim Tarihi: 19 Ekim 2022).

- “Kuruluşu ve yapısı”, (2022), International Chamber of Commerce, <http://www.icc.tobb.org.tr/icct-kurulusyapi.php> (Erişim Tarihi: 30 Eylül 2022).
- “Mir ödeme sistemi nedir? Türkiye’de hangi bankalar Mir kartları kabul ediyor?” <https://www.bbc.com/turkce>, 20 Eylül 2022 Güncelleme 29 Eylül 2022. <https://www.bbc.com/turkce/articles/c04zj8ndegdo> (Erişim Tarihi: 19 Ekim 2022).
- “Putin’e Genelkurmay’dan ilgi”, <http://arsiv.sabah.com.tr>, 15 Şubat 2007, <http://arsiv.sabah.com.tr/2007/02/15/gnd97.html>, (Erişim Tarihi: 05 Ekim 2022).
- “Putin’s famous Munich Speech 2007”, <https://youtu.be/hQ58Yv6kP44?t=1158> 20 Kas 2015. (Erişim Tarihi: 04 Ekim 2022).
- “Registration of Credit Institutions and the Licensing of Banking Activities”, Центральный банк Российской Федерации (2022), https://cbr.ru/Content/Document/File/51152/registr_licensing_e.pdf (Erişim Tarihi: 09 Ekim 2022).
- “Rus MİR kartın Türkiye çıkarması: İş Bankası’ndan sonra Ziraat Bankası”, <https://www.turkrus.com>, 08 Eylül 2019. <https://www.turkrus.com/841473-rus-mir-kartin-turkiye-cikarmasi-is-bankasindan-sonra-ziraat-bankasi--xh.aspx>, (Erişim Tarihi: 19 Ekim 2022).
- “Russian Federation”, (2022), International Monetary Fund, <https://www.imf.org/en/Countries/RUS#countrydata> (Erişim Tarihi: 09 Ekim 2022).
- “Sanctions Programs and Country Information”, U.S. Department of the Treasury, <https://home.treasury.gov/policy-issues/financial-sanctions/sanctions-programs-and-country-information> (Erişim Tarihi: 30 Eylül 2022).
- “Visa and MasterCard block Russian bank customers Published”, <https://www.bbc.com>, 21 Mart 2014. <https://www.bbc.com/news/business-26678145> (Erişim Tarihi: 18 Ekim 2022).
- “WTO Stats”, (2022a), World Trade Organization, <https://stats.wto.org/?idSavedQuery=81aa3cb8-b92f-48ef-8493-7d38368e7051> (Erişim Tarihi: 09 Ekim 2022).
- “WTO Stats”, (2022b), World Trade Organization, <https://stats.wto.org/?idSavedQuery=a720ed6a-06cc-4239-85ad-08713b4309bd> (Erişim Tarihi: 09 Ekim 2022).
- “Yapı Kredi Moskova’nın ismi değişti”, <https://www.turkrus.com>, 05 Şubat 2018. <https://www.turkrus.com/574610-yapi-kredi-moskova%E2%80%99nin-ismi-degisti-xh.aspx>, (Erişim Tarihi: 26 Ekim 2022).
- BIS Annual Report 2021/22, Bank for International Settlements, <https://www.bis.org/about/areport/areport2022.pdf> (Erişim Tarihi: 29 Ekim 2022).
- Birinci, M. (2019), “İş Bankası, Rusya’nın ulusal ödeme sistemi MİR’i kabule başladı”, *Anadolu Ajansı*, 18 Nisan 2022. <https://www.aa.com.tr/tr/sirkethaberleri/finans/is-bankasi-rusyanin-ulusal-odeme-sistemi-miri-kabule-basladi/649782> (Erişim Tarihi: 19 Ekim 2022).
- Fojcik, Beata ve Ahmad R. (2022), S&P Global Market Intelligence, “What is in store for banks if West hits Moscow with new sanctions?”, 14 Şubat 2022. <https://www.spglobal.com/marketintelligence/en/news-insights/latest-news-headlines/what-is-in-store-for-banks-if-west-hits-moscow-with-new-sanctions-68660707>, (Erişim Tarihi: 15 Ekim 2022).
- Graugnard, N. ve Willcocks A. (2017), ICC Open Markets Index (2017), 4th Edition 2017 ICC Open Markets Index Commissioned By The Icc World Trade Agenda, Ed. K. Michael Finger, Paris, France.
- Halhallı, O. E. (2022), Rusya Federasyonu ve Ukrayna Çatışmasının Uluslararası Hukuk Açısından Kısa Bir Analizi. *Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 5 (2), s. 442-464.
- Hotten, R. (2022), “Ukraine conflict: What is Swift and why is banning Russia so significant?”, <https://www.bbc.com>, 04 Mayıs 2022. <https://www.bbc.com/news/business-60521822> (Erişim Tarihi: 15 Ekim 2022).
- Lagarde, C. (2022), Bank for International Settlements, “Christine Lagarde: International Monetary and Financial Committee statement”, 21 Nisan 2022. <https://www.bis.org/review/r220422e.pdf> (Erişim Tarihi: 01 Ekim 2022).
- Onğun, T. (2022), “Bank for International Settlements following international sanctions against Bank of Russia, says spokesperson”, *Anadolu Ajansı*, 10 Mart 2022. <https://www.aa.com.tr/en/economy/russian-banks-access-to-bis-services-suspended/2531133> (Erişim Tarihi: 01 Ekim 2022).
- Pazarıcı, H. (2003), *Uluslararası Hukuk*, Turhan Kitapevi Yayınları, Ankara.

- Şahbaz, A., Buluş, A. ve Kaleci, F. (2016), “Dışa Açıklık, Doğrudan Yabancı Yatırımlar ve Yoksulluk İlişkisi: Türkiye Örneği.” Gaziantep University Journal of Social Sciences 15, Sayı: 4, s. 1106–17.
- Şeker, A. U. (2022), “Rusya, Uluslararası Ödemeler Bankası’na erişemeyecek”, 10 Mart 2022. <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/rusya-uluslararası-odemeler-bankasına-erisemeyecek/2530790> (Erişim Tarihi: 01 Ekim 2022).
- Russian Financial Sector Investor presentation February 2019, Центральный банк Российской Федерации, https://www.cbr.ru/Collection/Collection/File/15746/cbr_ir_0219.pdf (Erişim Tarihi: 29 Ekim 2022).
- The Central Bank of the Russian Federation Annual 1999 Report. The Central Bank of the Russian Federation, https://www.cbr.ru/Collection/Collection/File/8331/ar_1999_e.pdf Moscow, 2000.
- Tuncer, G. (2022), “Rus ödeme sistemi MIR kartın kullanımı Türkiye’de tamamen durursa Ruslar ödemelerini nasıl gerçekleştirecek?” <https://www.indyturk.com>, 27 Eylül 2022, <https://www.indyturk.com/node/557016/ekonomi%CC%87/rus-%C3%B6deme-sistemi-mir-kart%C4%B1n-kullan%C4%B1m%C4%B1-t%C3%BCrkiyede-tamamen-durursa-ruslar> (Erişim Tarihi: 19 Ekim 2022).
- United States Trade Representative, “Report on Russia’s Implementation of the WTO Agreement December 2014” Office of the United States Trade Representative <https://ustr.gov/sites/default/files/Russia-2014-WTO-Implementation-Report-FINAL.12.15.14.pdf> (Erişim Tarihi 29 Ekim 2022).
- Şahin, B. Y. (2015), “Dışa Açıklığın Ölçüm Yöntemleri.” The Journal of Academic Social Science Studies, Sayı: 33, s. 455–63.
- Zubacheva, K. (2020), “How credit cards took over post-Soviet Russia”, <https://www.rbth.com>, 27 Ocak 2020 <https://www.rbth.com/business/331600-first-credit-cards> (Erişim Tarihi: 26 Ekim 2022).
- “АО «Банк на Гончарной»”, (2022), <https://www.banki.ru>, <https://www.banki.ru/banks/memory/bank/?id=10361512> (Erişim Tarihi: 26 Ekim 2022).
- “Банк международных расчетов (БМР)”, Центральный банк Российской Федерации, http://www.cbr.ru/today/ms/smo/bmr_n/ (Erişim Tarihi: 09 Ekim 2022).
- “Банк международных расчетов (БМР)”, Центральный банк Российской Федерации, www.cbr.ru/today/ms/smo/bmr_n/ (Erişim Tarihi: 09 Ekim 2022).
- “Главная — Платежная система Мир — История, “Наша история”, Мир, 15 декабря 2015, <https://mironline.ru/payment-system/history/> (Erişim Tarihi: 15 Ekim 2022).
- “Заявление Председателя Банка России Эльвиры Набиуллиной по итогам заседания Совета директоров Банка России”, 16 сентября 2022 года, Центральный банк Российской Федерации, <https://cbr.ru/press/event/?id=14171> (Erişim Tarihi: 15 Eylül 2022).
- “Изменилась методология формирования показателей структуры оборота внутреннего валютного рынка и рынка производных финансовых инструментов по методологии Банка международных расчетов”, Центральный банк Российской Федерации, http://www.cbr.ru/press/pr/?file=26022020_175548if2020-02-26t17_40_43.htm (Erişim Tarihi: 09 Ekim 2022).
- “Интересные предложения банков”, Мир, <https://mironline.ru/about-card/receiving-and-maintaining/> (Erişim Tarihi: 15 Ekim 2022).
- “Карта «Мир», 1 Зачем нужна карта «Мир», если уже есть карты международных платежных систем?”, Центральный банк Российской Федерации, <https://cbr.ru/faq/nps/> (Erişim Tarihi: 15 Ekim 2022).
- “Международная торговая палата в России – Всемирная организация бизнеса”, ICC Russia, <https://iccwbo.ru/ob-icc/missiya/> (Erişim Tarihi: 08 Ekim 2022).
- “Национальная платежная система”, Центральный банк Российской Федерации, <https://cbr.ru/faq/nps/> (Erişim Tarihi: 15 Ekim 2022).
- “Организация: АКБ Япы Креди Банк Москва”, <https://cbonds.ru/company/1098/> (Erişim Tarihi: 09 Ekim 2022).
- “Первый американский банк в советском союзе”, Мир <https://biography.wikireading.ru/184152?ysclid=191dal9vjj85417808> (Erişim Tarihi: 09 Ekim 2022).

- “Пользуйтесь картой «Мир» в любой точке России”, Мир, <https://mironline.ru/payment-system/geo/> (Erişim Tarihi: 15 Ekim 2022).
- “Факты о картах «Мир»”, Мир, <https://mironline.ru/> (Erişim Tarihi: 15 Ekim 2022).
- “Япы Креди Банк Москва”, <https://www.bankodrom.ru/bank/yapy-kredi-bank-moskva/> (Erişim Tarihi: 26 Ekim 2022).
- Рушайло, П. (2022), “Игра в черный ящик”, 21 Eylöl 2022, <https://www.kommersant.ru/doc/5560502> (Erişim Tarihi: 15 Ekim 2022).
- Смирнова, А. (2009), “Валютная монополия банк уникальных решений.” Ed. Надежда Померанцева. Банк Развития No: 5 2009 Внешэкономбанк 85 Лет: История Банка. Развитие Страны. Москва.

The EU-Turkey Relations under the Shadow of the Contested Politics of Migration

Elif ÇETİN¹

Abstract

Migration has turned into a pressing matter (re-)shaping the dynamics of the EU-Turkey relations for the past couple of decades. The sudden increase in the numbers of migrant and refugee arriving to the EU during the summer of 2015, or as referred to by some scholars, the 2015 Mediterranean migrant and refugee crisis, certainly had important repercussions for the EU-Turkey relations and it eventually led to the conclusion of the so-called EU-Turkey Statement in 2016. While the Statement triggered a number of different responses, some observers suspected that the presence of an increasingly politicised environment in Turkey around migration related questions would act as a potential limitation over the prospects for the sustainability and smooth implementation of the EU-Turkey Statement that would comply with the EU priorities.

This study analyses how and why Turkey as a country in Europe's periphery has been contesting the EU's key migration policy priorities. The paper methodologically adopts a qualitative approach drawing on the examination and analysis of selected primary and secondary written materials. It argues that migration has been instrumentalised in the EU-Turkey relations and Turkish authorities seek to challenge the hierarchical power asymmetry, which has long characterised the EU-Turkey relations, by referring to migration issues while negotiating with the EU.

Keywords: Migration, Foreign Policy, Refugees, European Union, Turkey

Çekişmeli Göç Siyasetinin Gölgesinde AB-Türkiye İlişkileri

Elif ÇETİN¹

Özet

Göç, AB-Türkiye ilişkilerini son birkaç on yıldır (yeniden) şekillendiren en önemli meselelerden biri haline gelmiştir. 2015 yazında göçmen ve sığınmacı sayılarındaki beklenmedik artışın, veya bazı uzmanların tabir ettiği şekliyle 2015 Akdeniz göçmen ve sığınmacı krizinin, AB-Türkiye ilişkileri üzerinde önemli yansımaları olmuştur ve nihayetinde 2016 yılındaki AB-Türkiye Mutabakatı'nın kabulüne yol açmıştır. Mutabakat, çok farklı tepkileri tetikleyerek bazı gözlemcilerin, Türkiye'de göç meselelerinin artan şekilde politize edilmesinin AB-Türkiye anlaşmasının AB'nin önceliklerine hizmet edecek şekilde sürdürülebilir ve sorunsuz uygulanmasının önünde potansiyel bir kısıt oluşturacağını vurgulamışlardır.

Bu çalışma, AB'nin dış sınırlarında yer alan bir ülke olarak Türkiye'nin nasıl ve ne şekilde AB'nin göç politikası önceliklerine itiraz ettiğini analiz etmektedir. Makale, yöntemsel olarak kalitatif nitelikte olup seçilmiş birincil ve ikincil yazılı kaynakların incelemesine ve analizine dayanmaktadır. Makalenin temel argümanı, göç olgusunun AB-Türkiye ilişkilerinde araçsallaştırıldığı ve Türk otoritelerinin, AB-Türkiye ilişkilerini geleneksel olarak karakterize eden güç hiyerarşisi asimetrisini değiştirme çabası içinde göç konusuna AB ile yaptıkları görüşmelerde değindikleri şeklindedir.

Anahtar Kelimeler: Göç, Dış Politika, Mülteciler, Avrupa Birliği, Türkiye

INTRODUCTION

The Syrian civil war that started in 2011 triggered refugee flows both in the direction of those countries located in the imminent neighbourhood of Syria and the EU. Attempts to arrive the EU territory via the Aegean reached to its peak during the summer of 2015, by also putting Turkey under spotlights once again as a key country due to its geographical proximity to the EU and the mixed migratory flows that had been crossing through its territory in the direction of Europe (İçduygu, 2015). Both the EU and Turkey experienced the challenge of unprecedented arrival of displaced people on their borders and migration regimes (Müftüler-Baç 2022: 291). Turkey, adopting a political discourse which emphasised “Turkey’s historical responsibility towards the territories of the wider Ottoman heritage” (Maritato, 2021: 90), followed an open-door policy towards Syrians, at least initially¹, turning it into a key country hosting Syrians in the world by providing *Temporary Protection to around 3.5 million Syrians* (Migration Management Presidency, 2022).

In the face of unexpected surge of arrivals, both the EU and Turkey were motivated to adopt new legal and political instruments in order to have an improved control and management of irregular migration. While Turkey’s introduction of the Temporary Protection Regulation in 2014 was a significant legal response to increasing pressure of arrivals from Syria, the so-called EU migrant and refugee crisis also had important repercussions for the EU-Turkey relations where on 18th March 2016 political leaders of both sides agreed to return irregular migrants to Turkey, who arrived to Greek islands via the Aegean Sea by transiting through Turkish territories (European Council, 2016). The EU-Turkey Statement, which sought to put an end to irregular migration (European Council, 2016), was one of the landmark examples of the EU’s efforts to externalize its border controls to Turkey (Üstübcü, 2019) and it clearly indicated the evolution of the EU-Turkey relations in a transactional direction marked by functional cooperation as opposed to “accession-oriented – relationship resting on mutual interdependence and Turkey’s integration in the relevant policy areas of the EU’s *acquis communautaire*” (Saatçioğlu, 2020: 170).

Even though the Turkish Ministry of Foreign Affairs referred to the 2016 Statement as a “game changer agreement” and “the most stunning example of burden and responsibility sharing that Turkey has been advocating since the eruption of the Syrian crisis in 2011” (Ministry of Foreign Affairs of Turkey, 2016), on 24 November 2016, the European Parliament voted to suspend accession talks with Turkey, to which Turkish President Erdoğan responded on 25 November 2016 by stating that Turkey would open its borders, if the EU took any steps to officially suspend accession negotiations with Turkey (BBC, 2016). President Erdoğan continued making similar threats even after the EU-Turkey Statement, which eventually took a more concrete form in February 2020, when he announced that Turkey opened its borders to Europe (The New York Times, 2020) and argued that millions of migrants and refugees would arrive at European borders (BBC, 2020). These events indicate that Turkey has been seeking to instrumentalise the EU’s asymmetric dependence on itself over migration issues, in particular regarding the control of irregular migration. It should also be noted that the EU also approached migration as an instrument in its foreign policy as well. To give an example, even though Turkey has been a candidate country, it was only offered the prospects for visa facilitation, instead of visa liberalization, until the conclusion of the EU-Turkey Statement of 18th March 2016. The Statement “put issues of border management, visa liberalization, EU-Turkey readmission agreement, terrorism, and the accession negotiations as a package that have all become explicitly linked and conditional to each other”, marking the shift from “membership conditionality” to “policy conditionality” (Yıldız, 2016: 122).

Furthermore, the EU has also been approaching migration as an instrument for its economic development. While the European Community signed migrant labour recruitment agreements, in the 2000s, the focus shifted more towards attracting skilled and high skilled workers to the EU job market. For instance, in 2007, the European Commission acknowledged the EU economies’ growing need for highly skilled workers, which cannot be met solely by the EU labour force (European Commission, 2007). In order to recruit high skilled immigrants and the establish common rules, the Blue Card Directive was launched in 2007 (European Commission, 2007). The intervention made in 2015 by the former German Chancellor Angela Merkel when she said “we can do this” and declared Germany would

¹ From mid-2012 onwards, Turkey’s open-door policy underwent a change, where, with the exception of urgent cases of humanitarian need, Syrians are required to present their passports at the border (AI, 2014: 10).

be open to refugees, this led to mixed reactions. While the far-right in Germany blamed Merkel for making a catastrophic mistake by outing both Germany's and the EU's security at risk (Trilling, 2021), this is actually a clear example of how the EU and its Member States seek to instrumentalize migration as an economic force for themselves since Germany, a country with aging population, has been benefitting from the labour of refugees (Dowling, 2019).

This paper investigates how migration has been shaping the EU-Turkey dialogue. In particular, it analyses the implications of the management of the humanitarian crisis on the EU-Turkey diplomatic relations by focusing on the post-2015 period. The paper proceeds as follows. It, first, reviews the literature on the connections between migration and foreign policy. Later, it outlines how migration, and specifically, irregular migration, has risen up in the EU's political agenda. Afterwards, the paper discusses how the EU's predominant framing of migration as a matter of border security has been galvanising its efforts to externalize its border controls that involves increased cooperation with the key source and transit countries, such as Turkey. In the fourth section, the paper examines the changing dynamics of the EU-Turkey relations under the impact of migration. Then, the paper analyses the developments of 2015 and their aftermath. It concludes with some projections on how migration might continue to put its mark on the EU-Turkey relations.

The linkages between migration and foreign policy

Studies that focus on the linkages between migration and foreign policy, highlight that migration receiving countries have been designing their migration management policies with a particular concern over their homeland security (Greenhill, 2010; Teitelbaum, 1984; Mitchell, 1989).

Following the end of the Cold War, refugee regimes and approaches to international protection have started to rank higher in the political agendas of many of the refugee receiving countries, including those members of the European Union. This development is due to the fact that both the scale and scope of migration have increased following the collapse of the bipolar international system (Graham and Poku 2000: 2). In many cases these increased population movements generated political volatility and posed certain challenges to the receiving countries by turning human migration into, as Breunig and Luedtke note (2008: 123), "perhaps the most pressing political *problematique* of the twenty-first century". Europe also became subject to the rising migratory inflows as well. The upsurge of international population movements created pressures, in relation to the protection of the external borders, welfare state, cultural and ethnic identity particularly in the Western part of the continent. The sources of threat got multiplied with the emergence of certain non-state actors, such as organised crime networks and terrorist organisations. During the Cold War era, the source of threat to a country would be posed directly by another country. It was relatively easy to identify the enemy. Nevertheless, in a multipolar system, state actors started to become worried about non-state source of threat and started approaching the matter of migration with increased suspicion, since it became increasingly difficult to identify the exact purpose of migratory arrivals. Even though the security dimension of immigration had already been recognised following the end of the Cold War, the 9/11 terrorist attacks provided further visibility to the security aspect involved in immigration. Increased emphasis on the potential security implications of immigration paved the way for a legislative framework which approaches migration as a phenomenon that poses risks (Karamanidou, 2015: 38).

Furthermore, immigration has gained further salience as a political issue also due to the way domestic political elites, which sections of popular media also join from time to time, portray immigration as a threat to citizens' security, socio-economic and cultural well-being to mobilise voters (Ceyhan and Tsoukala 2002; Bigo 2002; Karyotis 2011; Perlmutter 2002; Huysmans 1995, 2000; Messina 2007). Karyotis (2011: 20), for instance, argues that political elites in Europe "who often see themselves as defenders of national purity and societal security may feel that their role demands they deal with immigrants and asylum seekers as a threat to communal harmony and cultural homogeneity". Immigration's potential to influence "traditional patterns or language, culture, association, and religious and national identity and custom" (Waever 1993: 23) have moved political elites to approach immigration and also asylum-seekers as threats. Negative migration discourses adopted especially by the extreme-right wing, portrays arrivals of immigrants and asylum-seekers as an invasion threatening European citizens' safety, welfare and way of life (Cento-Bull 2010; Betz 1993, 2001; Zaslove 2004). Against this background, national migration legislation of the receiving countries became control-oriented, and the state security and sovereignty are approached as more vital than the security of those

who need support and protection. Such security-oriented discourses and policy preferences are clearly visible also when we take a look at to the EU's and its Member States' migration priorities. The EU has been engaging with cooperation with the key source and transit countries of migration, such as Turkey, Morocco, Lebanon and Nigeria. These co-operations particular seek to contain and control irregular migration, which is approached as unwanted migration by the EU.

It should be noted that the international refugee regime, which "is based on the norms" of the Convention Relating to the Status of Refugees, also known as the Geneva Convention of 1951 (Kosłowski, 1998), is decisive for states' responses to migration movements. The Geneva Convention defines the term "refugee" by clearly stating the rights of the displaced and puts forward the legal obligations of states to protect refugees. It also includes the principle of nonrefoulement which states that refugees cannot be returned to a country where their lives or freedom would be under serious threat². Nonetheless, "the international refugee regime only provides a modest framework for facilitating state management of refugees issues" (Kosłowski, 1998: 159) and foreign policy of individual states influences the direction and characteristic of migration. Naturally, the creation of more efficient border regimes, stricter asylum procedures, the reduction of irregular immigrants or repatriation of them and denying granting asylum status are part of foreign policy making. Foreign policy orientations, decisions and actions influence migration policies, and generate multidirectional forms (Teitelbaum, 1984; Castles et al., 2014).

The connections between migration movements and foreign policy mainly emerge on four dimensions (Teitelbaum, 1984: 433). First, foreign policies often served (sometimes unintentionally) to stimulate international migrations (Teitelbaum, 1984: 433). For instance, military or political interventions, or internal and/or external responses to intervention frequently cause mass migration. Apart from stimulating refugee flows, foreign policy may be employed to restrict existing refugee flows.

Second, mass migration can be instrumentalised by sending and receiving countries in order to destabilize or put pressure on foreign-policy adversaries (Teitelbaum, 1984: 438). For instance, there were claims that during the Cold War, the Eastern German authorities were facilitating the illegal entries of different migrant groups into West Berlin, who would claim asylum in West Germany, by knowing that the West German political and judicial systems were not capable to deal with such high numbers of asylum claims (Teitelbaum, 1984: 438). Receiving countries may accept refugees from adversarial neighbouring regime to be able to maintain a reservoir of opposition that often express itself by engaging with cross-border guerrilla activities.

Third, the presence of significant numbers of immigrants, refugees, and diaspora communities can also affect foreign policy since these migrant communities can influence the receiving country's policies towards the sending country, and also the sending country often seeks to instrumentalize its emigrant population in support of its own foreign policy priorities, such as joining regional organizations (Teitelbaum, 1984: 442).

Last but not the least, concerns related to national security and border controls may also define the shape of immigration/asylum policies. Therefore, various dimensions of foreign-policy of both sending and receiving country may lead to differential treatment for similar categories of migrants from different countries (e.g. EU countries treatment of Syrian refugees vs. how they responded to the Ukrainian forced migrants) and same migrant groups across time (e.g. the EC countries relatively liberal approach towards labour migrants during the 1960s and 1970s vs their security based approached to such labour migrants from 1990s onwards).

Against this background, the EU-Turkey relations emerge as a highly rich and relevant case to reflect on the role of migration in shaping and re-shaping dynamics between different political actors. When we examine the role played by migration in the EU-Turkey relations, we can clearly some empirical evidence backing up some of Teitelbaum's assertions. While some of this evidence emanates from the EU, such as the way security concerns have been shaping its immigration and asylum policies, which eventually got translated into how it approached Turkey as a key partner in its efforts to halt irregular migration, some of the empirical support comes also from Turkey's side. For instance, Turkish diaspora living in different EU Member States has grown to the extent that Turkish policy-makers have actively started to seek mobilizing these groups as part of their foreign and domestic policy goals.

---

² The guardian of the 1951 Convention is the United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR Turkey, 2021).

The next section examines the EU's predominant approach towards migration and discusses how it has been seeking to control irregularity in the Mediterranean.

Migration, irregularity and the EU

Migration as an issue has gradually come to figure so prominently on the EU policy agenda. In accordance with the growing socio-economic and political significance of migration as an issue, the EU has been introducing policies that either seek to halt migrants from reaching to their territorial borders or deter them from settling in their preferred destinations (Gibney, 2004). The EU member states approached international migration predominantly as a challenge to their "territorial, organizational and conceptual boundaries; to their ways of thinking about themselves and other" (Geddes 2006: 17).

Especially, attempts to arrive the EU irregularly via the Mediterranean have high visibility, triggering further public and political debates and discussions (Steinhilper and Gruijters, 2018). The dramatic images of migrants, including asylum-seekers crammed in overcrowded dingy boats, screaming and calling for help lead to stark divisions of opinion among members of the public and also political circles. While certain sectors of European societies see these events as the EU's border crisis and worry about the security implications of irregular migration, some others argue these scenes are the result of the EU's and its Member States' migration control policies, which prioritize border security at the expense of the protection of migrants' human rights, and also sometimes at the expense of these Member States' and the EU's responsibilities emanating from international legal framework (Den Heijer et al., 2016; Mainwaring, 2016; Steinhilper and Gruijters, 2018).

The EU policies to control irregular migration in the Mediterranean has turned the Sea into a highly militarized space. Military means are deployed "to control, stop or deter migration flows" (Pacciardi, 2020: para.1), and in particular to disrupt the smugglers' business model. Militarization along the Mediterranean is evident both in terms of deployment and expansion of semi-military forces in the southern EU Member States, such as the mobilization of *Guardia di Finanza* in Italy to target irregular migration and human smuggling (Lutterbeck, 2006: 65), and also at the EU level, as was seen in the EUNAVFOR Med operation Sophia (2015-2020) (Pacciardi, 2020) and Frontex³ mission called Operation TRITON (2012-2017) (Frontex, 2014). Given that military would be normally deployed during emergency conditions to defeat a state against its enemies, militarization of the Mediterranean to curb irregular migration emerges as a political choice of the EU and its Member States where "migrants attempting at crossing the sea become enemies of the state, and any action against them becomes legitimate" (Pacciardi, 2020: para.1; Lutterbeck, 2006). Yet, irregular migration and human smuggling are actually not the causes of the problem but instead symptoms of the malfunctioning EU border control regime. While there are constant efforts to dismantle "criminal networks involved in organised migrant smuggling" and fight against "the business model of" smugglers" (Mogherini, 2017: para. 3), the EU appears to overlook the fact that its strict border control measures that tighten legal entry routes act as an important factor pushing those, who would like to reach Europe, to rely on human smugglers despite the risks involved (Achilli and Sanchez, 2017).

Social construction of migration as a source of risk and threat in Europe has been conditioning both national and supranational responses to migrant arrivals to the continent in general, and irregular arrivals in particular. The EU has been approaching migration issues through an increasing emphasis on border security where the primary goal is to tackle irregular migration. As Virginie Guiraudon (2000) highlights, the EU's priorities on migration and asylum, which were driven by security considerations, were set in the late 1990s and early 2000s by leading to path dependencies, meaning these policy choices proved to be highly resistant to change.

Since the end of the Cold War, worries about large-scale migration flows to the EU has become a normal component of the EU migration governance. The Justice and Home Affairs (JHA) pillar of the Maastricht Treaty took its form under the influence of those concerns related to a potential large-scale migration originating from the former Soviet bloc (Boswell, 2003b; Geddes, 2007). Similarly, the Dublin system, which defines the state responsible for determining an asylum application, was influenced by refugee flows from former Yugoslavia (Geddes, 2007).

It should be recognised that unlike settler societies, such as the United States and Australia, European countries had a certain tendency to approach international migration "rather nervously as challenging

---

³ Frontex, the European Border and Coast Guard Agency, is the EU's border control agency (Frontex, 2022).

their territorial, organisational and conceptual boundaries” (Geddes, 2006: 4), and also as a challenge against their ways of life and culture. With “the significant increase and widening of both the scale and the national origins of migrants, since the mid-1980s, European states’ sense of insecurity regarding the arrivals’ potential implications for their stability and welfare systems grew” (Çetin, 2018: 74-75), particularly in Western Europe.

In line with the growing significance of international migration in the EU Member States domestic policy contexts, there were increased efforts to exert control over this phenomenon at the EU-level. Given that the Mediterranean had already been a space from which a significant share of third country migration in the direction of the EU had been occurring, controlling migration emanating from the region was targeted by the EU and its Member States as a priority, resulting in the development of the Euro-Mediterranean Partnership (EMP) and the European Neighbourhood Policy (ENP) as the two key policy initiatives in the 1990s.

While potential security implications of migration had already been acknowledged by the EU Member States following the end of the so-called Cold War period (Faist, 2004), more explicit discursive links started to be established between security and the need to externalize border controls in the EU documents issued in the post-2011 era, which marks the aftermath of the Arab Spring revolutions (Heinitz, 2013).

The EU’s and its Member States’ growing interest in establishing co-operations with the key source and transit countries of migration, with a specific reference to the Mediterranean has been one of the key policy responses. As İçduygu and Demiryontar (2019: 5-6) also note, the EU adopted a strategy of border externalization in order to “shift its border control responsibilities to neighbouring countries, by obliging them to readmit migrants with irregular statuses, control borders to block their departure, and provide reception for asylum seekers, all in the peripheries outside of EU borders”.

The 2015 migrant crisis and its aftermath revealed once again that establishing close cooperation with the key source and transit countries had major value for the EU and the Member States, especially for the so-called front-line countries of migration, such as Italy and Greece, in order to better control and reduce the number of irregular arrivals.

Externalization of immigration policy as a key EU policy instrument to control unwanted migration

Externalization of immigration policy, which is also referred to “extra-territorialization of immigration policy” (Aubarell et al., 2009: 5), signifies the EU’s efforts to export its migration and asylum policies to surrounding states and regions (Paoletti, 2011). In other words, the EU has been carrying out political deals with third countries with the aim of off-loading some responsibility for the migratory pressure on Europe’s borders (Boswell, 2003a).

Externalization involves political dealings with third countries with the aim of off-loading some responsibility for the migratory pressure on Europe’s borders (Boswell, 2003a). This has quite often had an external security dimension, making it more than a regulatory issue to be handled by ministries of the interior and the Commission in the context of the Justice and Home Affairs pillar (from 1999 Freedom, Security and Justice), as was largely the case until the Seville European Council (2002). That was the first occasion on which there was talk of managing immigration “with the use of all appropriate instruments in the context of the European Union’s external relations” (European Council, 2002).

Both the Arab Spring and Syrian crisis revealed over and over again the EU lacked the political will to develop a rapid response capacity towards such surges in migrant and asylum-seeker arrivals, as revealed by the increased securitization of migration matters instead of “providing protection and facilitating displaced people’s access to asylum” (Yıldız, 2016: 13). The EU has come to a clear recognition that it needs to collaborate with third states in order to restrict numbers of unwanted migrants arriving irregularly at its borders. In line with that goal, it has been striking deals with the key countries of origin and transit located in various different regions, such as the southern Mediterranean, sub-Saharan Africa, the Sahel, and the Middle East. France, Greece, Italy and Spain have been playing a pioneering role in developing the initiatives for the conclusion of readmission agreements by using both carrots and sticks to exert considerable pressure on their non-European partners. Even though, the EU’s neighbourhood partners could not have been able to reject agreements on returns, they did not always cooperate fully with the EU due to the difficulties involved in locating returnees.

In addition to readmission agreements, the externalization of the EU's and the Member States' immigration control policies rely heavily on increased coastguard patrols, surveillance and the use of border control technologies in cooperation with the partnering countries. Databases, such as the European Visa Information System (VIS), are used to collect and share information in order to prevent the entry of "undesirable" migrants (FRA, 2014). New border security measures are transforming static physical frontiers and redefining the meaning to the borders of Europe. Nonetheless, such technologized and militarized means of external border controls used by the EU have debatable implications concerning human rights as the criteria used to categorize and differentiate between risky and trusted travellers are not clear which drive the risk of exacerbating prejudices based on "mere suspicion alone" (Vaughan-Williams, 2010: 1076) towards particular national, ethnic and religious groups.

In addition, there have also been considerable debates on unlawful or non-action of European actors, especially regarding the treatment of migrant-laden boats crossing the Mediterranean to reach Europe. Even though the EU has an abundance of policy tools at its disposal. The unlawfulness of certain practices has been confirmed "by a judgement of the European Court of Human Rights (Hirsi Jamaa and others v. Italy) which condemned Italy's push-back operations to Libya" (Trauner, 2014: 38).

Moreover, the prioritisation and expansion of security can hinder both the arrival of forced migrants to the EU territory and their access to protection safely (McNamara, 2013; Paoletti, 2011). Practices of interception at sea in international waters also risks lives of migrants while also violating the non-refoulement principle (Paoletti, 2011). Resorting to national and public security in order to justify return and detention policies insulates the debate from the tensions that might arise from an open discussion of the compatibility of the EU security agenda with its normative commitment to respect the human rights of migrants. In that sense, the EU's control-oriented migration policy agenda appear to be at stark contrast with its rhetoric emphasising protection capacities and addressing root causes.

Changing dynamics of the EU-Turkey relations under the impact of migration

Turkey has been an EU candidate country since 1999 and has been negotiating with the EU since 2005 for full membership. The country has land and sea borders with the EU and occupies a highly strategic position also in terms of migration cross-points. It has geographical proximity to conflict-prone areas in the world such as the Middle East, Caucasus, Balkans and North Africa, which are also areas where several key source and transit countries of migration are located. Due to its critical geographic position, as early as the 1990s, Turkey was recognized "as a crucial strategic partner" for managing migrant flows, including irregular ones (Dimitriadi, 2017).

The EU-Turkey dialogue in the field of migration was marked by both a power asymmetry and non-linearity. Within the frame of membership negotiations, the EU held a considerable amount of political power over Turkey to transform the country's "national policy discourses and the narratives" (Yıldız, 2016: 108). Even though the EU had some positive impact on improving Turkey's legislative and institutional framework for migration management and control, there have also been certain challenging issues emanating from the EU-Turkey cooperation in the field of migration policy, which are discussed in the next section. The bi-lateral dialogue has also been non-linear in the sense that until Arab Spring revolutions of 2011, it was marked by "occasional cooperation" (Dimitriadi et al, 2018: 10) due to the EU's limited interest towards the South-eastern migratory corridor⁴. Therefore, until 2011, migration related operational and political discussions happened within a bilateral framework, between Greek and Turkish authorities (Dimitriadi et al, 2018: 10). The emergence of the South-eastern migratory corridor brought about a series of changes both within the EU and in Turkey. In particular, the period covering 2014-2017 involved increased efforts among the EU and Turkey to cooperate in the face of rising numbers of mixed migratory arrivals (Adam, 2016). During this period, the media constantly circulated images of migrants, including asylum-seekers, seeking to reach the EU territory via Turkey which heightened the interest both in the EU and Turkey to cooperate with each other to alleviate migration pressures.

Even though, Turkey has been receiving different categories of migrants over the past couple of decades, the country did not have an all-encompassing migration and asylum policy for quite a while. With the start of the year 2000, Turkey entered into a new period in the field of migration under the impact of the

---

⁴ The South-eastern migratory corridor is a migratory route that "facilitates the passage of persons from the Middle East, Central Asia, South Asia and Sub-Saharan Africa to Southern Europe" (Dimitriadi et al, 2018: 10).

increasing importance of migration and asylum as well as the accession process with the EU, and felt the urge to increase its efforts “to institutionalize its migration management system” (Yıldız, 2016: 109). Even though the EU dimension officially started in Turkey with the Helsinki Summit of the European Council in December 1999, it was far from being a linear process and instead has been changing quite dynamically. The EU has been a key actor pushing Turkey to reform its immigration and asylum policy, which is actually quite comparable to how migration control policies started developing in some other Mediterranean countries, such as Italy. For instance, in order to meet the EU’s pre-accession requirements, Turkey has begun to “significantly harmonise its migration and asylum related legislation in areas identified in the EU accession partnership document” (İçduygu, 2015: 10). Turkey’s National Action Plan for the Adoption of EU *acquis* (NAP) in the Field of Asylum and Migration, which was adopted in March 2005, and its 2008 National Programme of Turkey for the Adoption of the EU *Acquis* are two crucially important policy instruments that were introduced during this period in order to harmonize Turkey’s national legislation with the EU *acquis*. While the NAP outlined the roadmap that Turkey had to follow in order to harmonize its migration and asylum policies with those of the EU, it did not specify when exactly Turkey would start implementing the *acquis* in this particular area (Yıldız, 2016: 110).

Furthermore, in addition to the pressures of experiencing diverse forms of migratory movements, Turkey’s EU membership bid has also significantly motivated Turkey to put some considerable effort in reorganising its immigration and asylum administration structure. The entry of the Law on Foreigners and International Protection (LFIP) (Law No. 6458) into force in 2014 was an important policy development that took place in Turkey under the influence of Turkey’s EU membership bid. Article 91 of LFIP has been of crucial importance regulating the conditions for the granting of Temporary Protection to Syrians who arrived to Turkey due to the outbreak of Syrian civil war. The promulgation of LFIP marked a significant break from the past practices since it enabled Turkey to finally have a legal protection framework that applied to both asylum seekers and refugees, which was accompanied by both physical and administrative infrastructure (Kirişçi, 2012: 63). It should be noted that Turkey’s EU membership negotiations have been turbulent and non-linear which has led to the erosion of enthusiasm in the country regarding its final membership status and the growth of Eurosceptical positions (Jorgensen, 2015: 121). The EU is viewed as pursuing double-standards and being unfair towards Turkey, which has been creating some challenges in the EU-Turkey relations also in the field of migration. For instance, even though the EU offered visa liberalization to Albania, Bosnia and Herzegovina, Montenegro, North Macedonia, and Serbia (European Commission, 2022), Turkey, until the conclusion of the EU-Turkey Statement, only provided a bleak prospect of visa facilitation (Yıldız, 2016: 121). Yet, the 2016 EU-Turkey Statement included a clause on “the acceleration of a visa liberalisation process with a view of lifting the visa requirements for Turkish citizens by the end of June 2016” (Soykan and Övünç-Öztürk, 2019: 2) which clearly marked the replacement of “membership conditionality” by “policy conditionality” and “migration pragmatically” (Yıldız, 2016: 122).

While Turkey’s migration history continues to develop today with mixed migratory flows and the diverse migration categories with a complex migration system composed of several different migrant groups, including asylum-seekers, refugees, irregular migrants, transit migrants, and regular migrants, the main issues in terms of migration and mobility in the EU-Turkey relations remains to be about halting/controlling irregular migration of third-country nationals transiting via Turkey and moving in the direction of Europe. The EU has been worried about Turkey’s ability to manage and control migration by implementing policies that would fall in line with the EU’s migration and asylum priorities, that tend to develop from a security-oriented perspective as discussed above.

For instance, when Turkey, at least initially, decided to follow a relatively liberal approach towards arrivals from Syria, the reactions from Europe were mixed. On the one hand, Turkey’s approach was assumed to pave the way for removing incentives for Syrians to look up to Europe as the final point of destination.

Nonetheless, there was also some criticism that Turkey’s adoption of a flexible border policy was creating an increased risk and threat for the EU as far as irregular migration was concerned. Moreover, Turkey was accused of weaponizing migrants and refugees to contest the power asymmetry that traditionally marked its bilateral relations with the EU, and to secure further financial aid from it. With the start of the migrant and refugee crisis in Europe in 2015, migration turned into a major issue

determining the course of the EU-Turkey relations. The next section discusses the context within which the EU-Turkey Statement on the readmission of refugees was concluded together with its repercussions.

The EU-Turkey Statement

Turkey had already been an important gate keeper of “Fortress Europe” (Benvenuti 2017: 1), yet, its significance for the EU increased following the start of the crisis in Syria, which led to the creation of new tools of bi-lateral cooperation in the field of migration, such as the so-called EU-Turkey Refugee Deal.

Here, it should be noted that the EU and Turkey had signed a Readmission Agreement (RA) in 2013 which came into force on 1 October 2014.⁵ Yet, “pursuant to Article 24(3) of the Agreement, provisions related to the obligations and procedures for readmission of third country nationals and stateless persons were to become effective three years after the date of entry into force” (Çetin, 2021: 5177); meaning on 1 October 2017. Therefore, RA was not actually functional for readmissions from the EU to Turkey during 2015 when high rates of irregular crossings were occurring. The conclusion of the EU-Turkey Statement of 18th March 2016 acted as a catalyst by accelerating this process and enabling the readmission of Third Country Nationals (TCNs) starting by the 4th April in 2016.

The Statement put forward the main objectives to be achieved as “to break the business model of the smugglers and to offer migrants an alternative to putting their lives at risk” (European Council, 2016: para. 4).

The way the Statement re-energised the EU-Turkey dialogue in the field of migration ironically revealed the weight of realpolitik in moulding and guiding the dialogue between the EU and Turkey, at the expense of the possibility of developing a more accession-oriented – relationship that would have been based upon “mutual interdependence and Turkey’s integration in the relevant policy areas of the EU’s *acquis communautaire*” (Saatçioğlu, 2020: 170). In addition, the document also triggered some serious criticism regarding its legality and also feasibility (Collett, 2016).

While the document emphasised the spirit of burden sharing and identified a certain set of actions to be implemented concomitantly by Turkey and the EU, readmission poses certain challenges since the EU’s and Turkey’s priorities and interests do not quite overlap. On the EU side, the priority remains as returning all irregular migrants, who have transited Turkey on their way to the EU, back to Turkey. For Turkey, the risk of not being able to return third-country nationals back to their countries of origin coupled with the lack of clear and credible EU incentives, especially concerning visa liberalisation is a major downside of its deal with the EU. In order to facilitate the re-admission of third country nationals by their countries of origin, Turkey has been signing bilateral agreements itself by several origin countries from its neighbourhood, such as Greece (2002)⁶, Kyrgyzstan (2004), Ukraine (2005), Russia (2011), Bosnia (2012) and Belarus (2013). Yet, these countries tend to hesitate to be part of such bilateral cooperations since they are worried that these will result in increasing their migration “burden”.

As for visa liberalisation for Turkish nationals, it does not appear to be happening in the foreseeable future. Putting aside the tumultuous nature of the EU-Turkey relations marked by political crisis, which has been lowering down the EU credibility and influence in Turkish politics, an important source of the EU resistance over visa liberalisation is directly related to Turkey’s need to further improve its border management and asylum system, and also its police and judicial cooperation with the EU in order to target irregular migration and organised crime more effectively.

Moreover, foreign and domestic policy priorities of Turkish political elites can generate a context in which Turkey may not act in line the EU’s migration policy priorities. For instance, Turkey launched Operation Euphrates Shield (*Fırat Kalkanı Harekati*) in August 2016, and Operation Olive Branch

⁵ On 22 July 2019, Minister of Foreign Affairs of Turkey, Mevlüt Çavuşoğlu, announced that the EU-Turkey Readmission Agreement was put on hold and would not be functional until the EU realises its promise of visa free travel for Turkish nationals (Deutsche Welle, 2019). Similarly, in the Turkish Ministry of Foreign Affairs’ web site, under the question of “What steps could be taken unless visa liberalisation cannot be realised?”, it has been clearly stated that Turkey can unilaterally cancel the RA agreement (Ministry of Foreign Affairs of Turkey, 2022: para. 15). During the writing of this paper, this step was not taken by the Turkish authorities yet.

⁶ Following a Greek court decision to release eight former Turkish soldiers, who fled to Greece a day after the 15 July 2016 coup attempt in Turkey, Turkish Minister of Foreign Affairs Mevlüt Çavuşoğlu commented that the release of these soldiers was unacceptable and he declared that Turkey suspended the bilateral readmission agreement it had with Greece (Çavuşoğlu, quoted in AA, 2018).

(*Zeytin Dalı Harekati*) in January 2018 in Northern Syria. President Erdogan linked both of these operations to the safe repatriation of Syrians back to their homes (TRT, 2016). In a similar vein, the president's wife, Emine Erdoğan, indicated that the operations in Afrin were conducted to establish safety and security in the area (Hürriyet Daily News, 2018). She stated that when "security and stability are established in the region with Operation Olive Branch, new flows will be stopped and those who are already here [Turkey] are expected to be able to go back to their country" (Hürriyet Daily News, 2018). The initiation of a "return policy" emerges as one of the key sources of motivation for the conduct of these military operations in Syria, which highlighted that Turkey had its own foreign policy priorities and concerns in the context of Syrian refugees, and these concerns could play a role in challenging those of the EU's since Turkey had already acquired a gate keeper role in the EU South East borders. Furthermore, migration, and specifically Syrian refugees, has become a salient issue in Turkish domestic politics. In addition to the arm's length distance that the main opposition parties, centre-left CHP (Republican People's Party) and ultra-nationalist MHP (Nationalist Movement Party), retained towards Syrian migrants by occasionally emphasising the need to return these refugees back to Syria (Daily Sabah, 2015; Bahçeli, quoted in Cumhuriyet, 2022), AKP has also been developing a political rhetoric with more nationalistic undertones (Şahin-Mencütek, 2019), which is a switch from its previous emphasis on common religious and cultural heritage between Syrians and Turkish people. Therefore, while seeking to win public support, AKP government might continue to instrumentalise migration issues as bargaining chips and provide further examples of a coercive engineered migration policy in its dialogue with the EU.

CONCLUSION

By focusing on the case of EU-Turkey relations post-2015, this paper has highlighted that migration and foreign policy decisions are closely inter-related. The analysis indicates that since the end of the Cold War era, the EU and its Member States have been approaching the phenomena of migration, especially via the sea routes, from an increasingly security-oriented perspective. Despite constant efforts to introduce new controls over sea arrivals in the Mediterranean, the migration challenge continues, which is not only made up of the intense, persistent flows and tragic deaths, but also created by a complex legal framework [often ignored by the states] and the multiplicity of diverse actors with different interests and goals. These challenges have led to the development of externalization as one of the EU's key policy instruments in order to control and minimise unwanted migration, mostly in the form of asylum-seeker arrivals from the countries of the Global South, who sometimes, also use irregular means of entry. Turkey, as country in the EU's imminent neighbourhood, has become one of the crucial gate-keepers. Once a major source country for labour migration and also for asylum-seekers, Turkey is nowadays a country of immigration and transit. The European migration and refugee crisis during the summer of 2015 revealed Turkey's strategic importance for the EU in the field of migration management and controls quite strikingly. Turkish officials, realising that migration has become such a soft under-belly of the EU and that it lacks the political ability to rise to a challenge of immediate concern to its citizens, has been instrumentalising this issue in order to contest the EU. As a result, Turkey has been seeking to challenge the traditional power asymmetry that has long characterised the EU-Turkey bilateral relations. Given that the EU priority of defending external borders remains at the expense of concerns related to basic human rights of migrants, including asylum-seekers, it appears that the EU attempts to externalize its border controls by signing deals with the key source and transit countries will remain at place. Therefore, it is hoped that the analysis in this paper provides a relevant ground for reflecting further on the defining elements of the EU's dialogue with other crucial source and transit countries. Examining the specific nature of migration-foreign policy nexus by comparing and contrasting additional examples of the EU-key third country relations in the field of migration controls will allow us to understand the specific tools and mechanisms these countries use in order to contest and challenge the EU better, which can have significant repercussions as far as international political dynamics are concerned.

REFERENCES

- AA. (2018), "Dışişleri Bakanı Çavuşoğlu: Yunanistan ile geri kabul anlaşması durduruldu [Minister of Foreign Affairs Çavuşoğlu: Bilateral readmission agreement with Greece is suspended]", <https://www.aa.com.tr/tr/politika/disisleri-bakani-cavusoglu-yunanistan-ile-geri-kabul-anlasmasi-durduruldu/1168426>, 10 December 2022.

- Achilli, L. and Sanchez, G. (2017), “What Does It Mean to Disrupt the Business Models of People Smugglers?”, Policy Briefs, 2017/09, Migration Policy Centre <https://cadmus.eui.eu/handle/1814/46165>, 21 December 2022.
- Adam B. L. (2016), *The refugee card in EU-Turkey Relations: a necessary but uncertain deal*. Global Turkey in Europe 14, Rome: Istituto Affari Internazionali.
- AI. (2014), “Struggling to Survive: Refugees from Syria in Turkey”, <https://www.amnesty.org/en/documents/eur44/017/2014/en/i>, 3 September 2022.
- Amnesty International. (2020), “What’s happening at Greece’s borders with Turkey?”, <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2020/03/greece-turkey-refugees-explainer/>, 5 December 2022.
- Andersson, R. (2012), “A game of risk: Boat migration and the business of bordering Europe”, *Anthropology Today*, 28(6), 7-11.
- Aubarell, G., Barrero, R. and Aragall, X. (2009), New directions of national immigration policies: The development of the external dimension and its relationship with the Euro-Mediterranean process, Euromesco paper no. 79, <https://www.euromesco.net/publication/new-directions-of-national-immigration-policies-the-development-of-the-external-dimension-and-its-relationship-with-the-euro-mediterranean-process/>, 15 November 2022.
- Baldwin- Edwards, M. (2006), “Migration between Greece and Turkey: From the Exchange of Populations’ to the Non-recognition of Borders”, *Journal for Labour and Social Affairs in Eastern Europe*, 9(3), 115-122.
- BBC. (2020), “Turkey says millions of migrants may head to EU”, www.bbc.com/news/world-europe-51707958, 8 July 2022.
- BBC. (2016), “Erdogan’dan AB’ye: Daha ileri giderseniz, sınır kapıları açılır”, <http://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-38103319>, 10 September 2022.
- Bentzen, N. (2020), “Protecting, promoting and projecting Europe’s values and interests in the world”, European Parliamentary Research Services (EPRS) Ideas Paper Towards a more resilient EU. PE 652.061, [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2020/652061/EPRS_BRI\(2020\)652061_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2020/652061/EPRS_BRI(2020)652061_EN.pdf), 12 September 2022.
- Benvenuti, B. (2017), “The Migration Paradox and EU–Turkey Relations”. IAI Working Papers 17. <http://www.iai.it/en/pubblicazioni/migration-paradox-and-eu-turkey-relations>, 8 October 2022.
- Betz, H.-G. (2001). “Exclusionary Populism in Austria, Italy and Switzerland”, *International Journal*, 56(3), 393-420.
- Betz, H.-G. (1993). “The new politics of resentment: radical right-wing populism in Western Europe”, *Comparative Politics*, 25(4), 413-427.
- Bigo, D. (2002). “Security and Immigration: Toward a Critique of the Governmentality of Unease”, *Alternatives*, 27, 63-92.
- Boswell, C. (2003a), *European Migration Policies in Flux: Changing Patterns of Inclusion and Exclusion*, London: Royal Institute of International Affairs.
- Boswell, C. (2003b), “The ‘external dimension’ of EU immigration and asylum policy”, *International Affairs*, 79(3), 619-638.
- Breunig, C. and Luedtke, A. (2008). “What Motivates the Gatekeepers? Explaining Governing Party Preferences on Immigration”, *Governance*, 21(1), 123-146.
- Cassarino, J.P. (2018), “Informalizing EU Readmission Policy”, *The Routledge Handbook of Justice and Home Affairs Research*, ed. A. Ripoll-Servent and F. Trauner, Routledge, London.
- Castles, S., de Haas, H. and Miller, M. J. (2014), *The Age of Migration*, 5th ed., Palgrave Macmillan, London.
- Cento-Bull, A. (2010). “Addressing contradictory needs: the Lega Nord and Italian immigration policy”, *Patterns of Prejudice*, 44(5), 411- 431.
- Ceyhan, A and Tsoukala, A. 2002. “The Securitisation of Migration in Western Societies: Ambivalent Discourses and Policies”, *Alternatives*, 27, 21-39.
- Coleman, N. (2009), *European Readmission Policy: Third Country Interests and Refugee Rights*, Martinus Nijhoff Publishers, Leiden.
- Collett, E. (2016), “The Paradox of the EU-Turkey Refugee Deal”, *Migration Policy Institute Op-Ed*. <http://www.migrationpolicy.org/news/paradox-eu-turkey-refugee-deal>, 20 July 2022.

- Cumhuriyet. (2022), “Bahçeli: Türkiye sığınmacı yükünden kurtulmalı”, <https://www.cumhuriyet.com.tr/siyaset/bahceli-turkiye-siginmaci-yukunden-kurtulmali-1979889>, 23 November 2022.
- Çetin, E. (2021), “Uncertainties Involved in Turkey’s Migration Management: The Case of Syrians under Temporary Protection”, *Diritto Pubblico Comparato ed Europeo Online*, 45(4), 5173-5189.
- Çetin, E. (2018), “Migration in the Euro-Mediterranean area: Lampedusa and beyond”. *Migration in the Western Mediterranean*, ed. L.-A. Bernes, H. Bousetta and C. Zickgraf, Routledge, London and New York.
- Çetin, E., N. Ö. Öztürk, N. E. Gökalp Aras, and Z. Şahin Mencütek. (2018), “Turkey Country Report: Legal and Policy Framework of Migration Governance”, The EU-funded Horizon2020 project RESPOND report. www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1248427/FULLTEXT02, 20 October 2022.
- Daily Sabah. (2015), “CHP’s latest election promise of sending back Syrian refugees in Turkey comes under criticism”, www.dailysabah.com/politics/2015/04/23/chps-latestelection-promise-of-sending-back-syrian-refugees-in-turkey-comes-under-criticism, 17 October 2022.
- de Marcilly, C. and Garde, A. (2016), “The EU-Turkey Agreement and its implications: An unavoidable but conditional agreement”, Fondation Robert Schuman. Policy Paper 396, <https://www.robert-schuman.eu/en/doc/questions-d-europe/qe-396-en.pdf>, 10 November 2022.
- Den Heijer M, Rijpma J and Spijkerboer T. (2016), “Coercion, prohibition, and great expectations: The continuing failure of the common European asylum system”, *Common Market Law Review*, 53, 607-642.
- Deutsche Welle. (2019), “Çavuşoğlu: Geri Kabul Anlaşması’nı askıya aldık [Çavuşoğlu: we put Readmission Agreement on hold], <https://www.dw.com/tr/%C3%A7avu%C5%9Fo%C4%9Flu-geri-kabul-anla%C5%9Fmas%C4%B1n%C4%B1-ask%C4%B1ya-ald%C4%B1k/a-49699277>, 18 May 2020.
- Dimitriadi, A., Kaya, A., Kale, B. and Zurabishvili, T. (2018), EU-Turkey relations and irregular migration: Transactional cooperation in the making, FEUTURE Online Paper No.16, https://feuture.unikoeln.de/sites/feuture/user_upload/FEUTURE_Online_Paper_No_16_D6.3.pdf, 2 December 2022.
- Dimitriadi, A. (2017), Irregular Afghan migration to Europe: at the margins looking in. *Migration, Diasporas and Citizenship Series*, Springer.
- Dowling, S. (2019). “Germany welcomed refugees. Now it’s reaping the economic benefits”, Aljazeera, <https://www.aljazeera.com/economy/2019/6/20/germany-welcomed-refugees-now-its-reaping-the-economic-benefits>, 1 October 2022.
- European Commission. (2007), Proposal for a Council Directive on the Conditions of Entry and Residence of Third-Country Nationals for the Purposes of Highly Qualified Employment, COM(2007)637 final, Brussels.
- European Council. (2016), “EU-Turkey statement”, 18 March 2016, Press Release, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/03/18/eu-turkey-statement/>, 11 June 2022.
- European Commission. (2022). Questions and Answers – Fifth report on the EU visa-free regime with Western Balkans and Eastern Partnership countries, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/e%20n/qanda_22_7412, 6 December 2022.
- European Council. (2002), Presidency Conclusions Seville European Council 21 and 22 June 2002, DOC/02/13. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/DOC_02_13, 27 July 2022.
- European Parliament. (2021), “EU-Turkey relations are at a historic low point, say MEPs”, Press Release, 19 May. <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20210517IPR04118/eu-turkey-relations-are-at-a-historic-low-point-say-meps>, 3 September 2022.
- EUMAGINE. (2010), Turkey Country and Research Areas Report, Final Version, <https://mirekoc.ku.edu.tr/wp-content/uploads/2017/01/Turkey-Country-and-Research-Areas-Report.pdf>, 5 October 2022.
- Faist, Thomas. 2004. "The Migration-Security Nexus: International Migration and Security Before and After 9/11." Willy Brandt Series of Working Papers in International Migration and Ethnic

- Relations, <http://dspace.mah.se/bitstream/2043/686/1/Willy%20Brandt%202003-4.pdf>, 5 December 2022.
- Ferreira, S. (2016), “Migratory Crisis in the Mediterranean: Managing Irregular Flows”, *Stability: International Journal of Security & Development*, 5(1), 1-6.
- FRA (European Union Agency for Fundamental Rights). (2014), Handbook on European Law relating to asylum borders and immigration. Luxemburg: Publications Office for the European Union, http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/handbook-law-asylum-migration-borders-2nd-ed_en.pdf, 1 December 2022.
- Frontex. (2022), “Who we are”, <https://frontex.europa.eu/about-frontex/who-we-are/origin-tasks/>, 4 December 2022.
- Frontex. (2014), “Frontex launches Joint Operation Triton”, <https://frontex.europa.eu/media-centre/news/news-release/frontex-launches-joint-operation-triton-JSYpL7>, 24 December 2022.
- Geddes, A. (2007), *Immigration and European Integration: Beyond Fortress Europe*. Manchester University Press, Manchester.
- Geddes, A. (2006), *The Politics of Migration and Immigration in Europe*. London, Thousand Oaks, CA and New Delhi: SAGE Publications.
- Ghezelbash, D., V. Moreno-Lax, N. Klein, and Opeskin, B. (2018), “Securitization of Search and Rescue at Sea: The Response to Boat Migration in the Mediterranean and Offshore Australia”, *British Institute of International and Comparative Law*, 67, 315-351.
- Gibney, M. (2004), “Interpreting asylum: key questions for an improved regime”, *Tidsskriftet Politik*, 7(3), 56-57.
- Graham, D. T and Poku, N. K. (2000), *Migration, Globalisation and Human Security*. Routledge, London.
- Greenhill, K. (2010), *Weapons of Mass Migration: Forced Displacement, Coercion, and Foreign Policy*, Cornell University Press, Ithaca, Ny.
- Gruszczak, A. (2017), “European borders in Turbulent Times: The Case of the Central Mediterranean ‘Extended Borderland’”, *Politeja*, 50(5), 23-46.
- Guiraudon, V. (2000), “European Integration and Migration Policy: Vertical Policy-making as Venue Shopping”, *Journal of Common Market Studies*, 38(2), 251-271.
- Haddad, E. (2008), “The external dimension of EU refugee policy: a new approach to asylum?”, *Government and Opposition*, 43(2), 190–205.
- Heinitz, A (2013), “Migration and Security in the Eastern Mediterranean”, *Migration and the Security Sector Paper Series*, DCAF Brussels, <https://www.files.ethz.ch/isn/170369/1309MSSHeinitz-Migration-EMed.pdf>, 2 December 2022.
- Human Rights Watch. (2019a). No Escape from Hell: EU Policies Contribute to Abuse of Migrants in Libya, <https://www.hrw.org/report/2019/01/21/no-escape-hell/eupolicies-contribute-abuse-migrants-libya>, 17 October 2022.
- Human Rights Watch. (2019b). Human Rights Watch and Amnesty International Submissions to the European Court of Human Rights, <https://www.hrw.org/news/2019/11/12/human-rights-watch-and-amnesty-international-submissions-european-court-human>, 5 November 2022.
- Huysmans, J. (2000). “The European Union and the Securitisation of Migration”, *Journal of Common Market Studies*, 38(5), 751-777.
- Huysmans, J. (1995). “Migrants as a security problem: dangers of ‘securitizing’ social issues”, *Migration and European Integration: the Dynamics of Inclusion and Exclusion*, eds. Miles and D. Thraenhardt, Pinter Publishers, London.
- Hürriyet Daily News. (2018). “500,000 expected to go back to Syria after Afrin operation: Turkey’s first lady”, <http://www.hurriyetdailynews.com/500-000-expected-to-go-back-to-syria-after-afrin-operation-turkeys-first-lady-127450>, 29 October 2022.
- İçduygu, A. and Demiryontar, B. (2019), “Mediterranean’s Migration Dilemma and the EU’s Readmission Agreements: Reinforcing a Centre-Periphery Relation”, *EuroMedMig Working Paper Series* 1, http://mirekoc.ku.edu.tr/wp-content/uploads/2019/12/EuroMedMig_WP_Series_Winter2019.pdf, 30 October 2022.
- İçduygu, A. (2015), “Turkey’s Evolving Migration Policies: A Mediterranean Transit Stop at the Doors of the EU”, *IAI Working Papers* 15/31, September 4. <http://www.iai.it/sites/default/files/iaiw1531.pdf>, 1 November 2022.

- İçduygu, A. (2010), “Türkiye’de Göçün Siyasal Arka Planı: Küreselleşen Dünyada Ulus-devleti İnşaa Etmek ve Korumak”, Türkiye’ye Uluslararası Göç, ed. B. Pusch and T. Wilkoszewski, Kitap Yayınevi, İstanbul.
- Jorgensen, K. E. (2015). “Foreign and security policy a case of the politics of alignment”, The Europeanization of Turkish public policies, eds. A. Güney and A. Tekin, Routledge, Oxon.
- Karamanidou, L. (2015), “The Securitisation of European Migration Policies: Perceptions of Threat and Management of Risk”, The Securitisation of Migration in the EU- Debates since 9/11, eds. G. Lazaridis and K. Wadia, Palgrave Macmillan, London.
- Karyotis, G. (2011). “The Fallacy of Securitizing Migration: Elite Rationality and Unintended Consequences”, Security, Insecurity and Migration in Europe, ed. G. Lazaridis, Ashgate, Surrey.
- Kaynak, M. (1992), The Iraqi Asylum Seekers and Türkiye (1988-1991), Tanmak, Ankara.
- Kirişçi, K. (2012), “Turkey’s New Draft Law on Asylum: What to Make of it?”, Turkey, Migration and the EU: Potentials, Challenges and Opportunities, ed. S. Paçacı- Elitok and T. Straubhaar, Hamburg University Press, http://hup.sub.uni-hamburg.de/HamburgUP/HWWI5_Elitok_Migration.
- Koslowski, R. (1998), “European Union Migration Regimes, Established and Emergent”, Challenge to the Nation-State: Immigration in Western Europe and the United States, ed. C. Joppke, Oxford University Press.
- Latif, D. (2002), “Refugee Policy of the Turkish Republic”, The Turkish Year Book of International Relations, 33, 1-29.
- Lutterbeck, D. (2006), “Policing Migration in the Mediterranean”, Mediterranean Politics, 11(1), 59-82.
- Mainwaring, C. (2016), “Migrant agency: Negotiating borders and migration controls”, Migration Studies, 4(3), 289-308.
- McNamara, F. (2013), “Member states responsibility for migration control within third states: externalization revisited”, European Journal of Migration and Law, 15(3), 319–335.
- Maritato, C. (2021), “Claiming for Moral Superiority while Bargaining with Mobility. Turkey-EU Migration Diplomacy in the post-2016 Euro-Mediterranean space”, De Europa, 4(1), 89-105.
- Messina, A. M. (2007), The Logics and Politics of Post-WWII Migration to Western Europe, Cambridge University Press, New York.
- Migration Management Presidency. (2022), Distribution of Syrians under Temporary Protection by Year, 8 December, <https://en.goc.gov.tr/temporary-protection27>, 1 December 2022.
- Ministry of Foreign Affairs of Turkey. (2022), “Vatandaşlarımızın Schengen Alanına Vizesiz Seyahati, Geri Kabul Anlaşması ve Göç Eylem Planı” [Our citizens’ visa free travel in the Schengen Zone, Readmission Agreement and Migration Action Plan], <https://www.mfa.gov.tr/soru-cevap.tr.mfa>, 3 December 2022.
- Ministry of Foreign Affairs of Turkey. (2016), Implementation of Turkey-EU Agreement of 18 March 2016, https://www.mfa.gov.tr/implementation-of-turkey_eu-agreement-of-18-march-2016.en.mfa, 2 August 2022.
- Mitchell, C. (1989), “International Migration, International Relations and Foreign Policy”, International Migration Review, 23(3), 681-708.
- Mogherini, F. (2017), “Speech by High Representative/Vice-President Federica Mogherini at the European Parliament plenary session on the recent developments in migration”, https://www.eeas.europa.eu/node/32002_en, 3 December 2022.
- Moreno-Lax, V. (2018), “The EU Humanitarian Border and the Securitization of Human Rights: The ‘Rescue-Through-Interdiction/Rescue-Without-Protection’ Paradigm”, Journal of Common Market Studies, 56(1), 119-140.
- Müftüler-Baç, M. (2022), “Externalization of migration governance, Turkey’s migration regime, and the protection of the European Union’s external borders”, Turkish Studies, 23(2), 290-316.
- Özçürümez, S. and Şenses N. (2011), “Europeanization and Turkey: studying irregular migration policy”, Journal of Balkan and Near Eastern Studies, 13(2), 233-248.
- Pacciardi, A. (2020), “A liquid frontline: new war imaginaries in the Mediterranean Sea”, Security Praxis, https://securitypraxis.eu/a-liquid-frontline-new-war-imaginaries-in-the-mediterranean-sea/#_edn1, 4 December 2022.
- Paoletti, E. (2011), The Migration of Power and North–South Inequalities: The Case of Italy and Libya, Palgrave Macmillan, London.

- Perlmutter, T. (2002), “The Politics of Restriction: The Effect of Xenophobic Parties on Italian Immigration Policy and German Asylum Policy”, *Shadows over Europe: The Development and Impact of the Extreme Right in Western Europe*, eds. M. Schain, A. Zolberg and P. Hossay, Palgrave Macmillan, New York and Basingstoke.
- Saatçioğlu, B. (2020), “The European Union’s refugee crisis and rising functionalism in EU-Turkey relations”, *Turkish Studies*, 21(2), 169-187.
- Soykan, C. and Övünç-Öztürk, N. (2019). Third Anniversary of EU-Turkey Statement: A Legal Analysis, <https://tr.boell.org/en/2019/10/03/third-anniversary-eu-turkey-statement-legal-analysis>, 10 November 2022.
- Steinilper, E. and Gruijters, R. J. (2018), “A Contested Crisis: Policy Narratives and Empirical Evidence on Border Deaths in the Mediterranean”, *Sociology*, 52(3) 515–533.
- Şahin-Mencütek, Z. (2019), “Encouraging Syrian return: Turkey’s fragmented approach”, *Forced Migration Return*, 62, 28-31.
- Teitelbaum, M. S. (1984), “Immigration, Refugees, and Foreign Policy”, *International Organization*, 38(3), 429-450.
- The New York Times. (2020), “Erdogan Says, ‘We Opened the Doors,’ and Clashes Erupt as Migrants Head for Europe”, www.nytimes.com/2020/02/29/world/europe/turkey-migrants-eu.html, 11 October 2022.
- Trauner, F. (2014), “The EU’s readmission policy in the neighbourhood: a comparative view on the Southern Mediterranean and Eastern Europe”, *The EU, Migration and the Politics of Administrative Detention*, eds. M. Ceccorulli and N. Labanca, Routledge, Abingdon and New York.
- Trilling, D. (2021). “How the refugee crisis created two myths of Angela Merkel”, *The Guardian*, <https://www.theguardian.com/world/commentisfree/2021/sep/21/refugee-crisis-two-myths-angela-merkel>, 10 November 2022.
- TRT. (2016), “Afrin Operation Close to Victory”, <https://www.trtworld.com/turkey/erdogan-says-afrin-operation-close-to-victory-15260>, 18 September 2022.
- Tubiana, J., C. Warin, and G. M. Saeneen. (2018), *Multilateral Damage: The Impact of EU Migration Policies on Central Saharan Routes*. Clingendael (The Netherlands Institute of International Relations) Research Report. <https://www.clingendael.org/publication/impact-eu-migration-policies-central-saharan-routes>, 8 September 2022.
- UNHCR. (2019), *Desperate Journeys; January - December 2018*. <https://www.unhcr.org/desperatejourneys/>, 10 September 2022.
- UNHCR. (2018), *UNHCR Warns over Mediterranean Rescue Capacity*. Press release. <https://www.unhcr.org/news/press/2018/9/5bae714d4/unhcr-warnsmediterranean-rescue-capacity.html>, 15 September 2022.
- UNHCR Turkey. (2021), *The 1951 Refugee Convention: 70 years of life-saving protection*. <https://www.unhcr.org/tr/en/30015-the-1951-refugee-convention-70-years-of-life-saving-protection.html#:~:text=UNHCR%20is%20the%20guardian%20of,refugees%20and%20find%20durable%20solutions>, 2 December 2022.
- Vaughan-Williams, N. (2010), “The UK border security continuum: virtual biopolitics and the simulation of the sovereign ban”, *Environment and Planning D: Society and Space*, 28, 1071–1083.
- Waeber, O. (1993), “Societal Security: the Concept”, *Identity, Migration and the New Security Agenda in Europe*, eds., O. Weaver, B. Buzan, M. Kelstrup and P. Lemaitre, Pinter, London.
- Yıldız, A. (2016). *The European Union’s immigration policy: Managing migration in Turkey and Morocco*, Palgrave Macmillan, London.
- Zaslove, A. (2004), “Closing the door? The ideology and impact of radical right populism on immigration policy in Austria and Italy”, *Journal of Political Ideologies*, 9(1), 99-118.
- Zincone, G., Penninx, R. and Borkert, M. (2011), *Migration policymaking in Europe: the dynamics of actors and contexts in past and present*. Amsterdam University Press, Amsterdam.

Julia Phillips Cohen, Osmanlılaşmak: Modern Sefarad Yahudileri ve İmparatorluk Yurttaşlığı, Çev. Feyyaz Şahin, İstanbul: Alfa Yayınları, (Haziran 2017), ss. 320.

Menderes KURT¹

İlk olarak Oxford University Press tarafından 2014 yılında basılan kitap, 2017 yılında Alfa Yayınları tarafından Türkçe'ye kazandırılmıştır. *Osmanlılaşmak*, Yahudilerin modernleşen bir İslâmi imparatorluğa (Osmanlı) politik açıdan eşsiz entegre olma hikâyesini anlatmaktadır. Cohen kitabında 19. yüzyıl çok dilli ve çok dinli Osmanlı toplumunda model bir topluluk olmanın hangi şartlara bağlı olduğunu ortaya çıkarmayı hedeflemektedir. Diğer bir deyişle Osmanlı Yahudileri nasıl oldu da kendilerini “model azınlık” statüsünde değerlendirme talebinde buldukları bir konumda buldular? Tanzimat (1839) ile başlayan ve 1914 I. Dünya Savaşı'na kadar olan süreçte, Osmanlı Yahudilerinin devletin reformlarla değişme çabaları sonucu oluşan yeni sürece nasıl uyum sağladıklarını ele almaktadır. Yeni oluşan bu ortamda İmparatorluk yurttaşları olarak Osmanlı Yahudileri, yeni rollerini anlamaya, tartışmaya ve bu rollerin gereklerini yerine getirmeye başlamışlardır. Cohen'e göre Osmanlı Yahudileri yeni (dışarıdan müdahale olmadan) vatandaşlık biçimi geliştirmişlerdir. Bu çerçevede kitap giriş ve dört bölümden oluşmaktadır. Yazar giriş kısmında Osmanlı-Yahudi ilişkilerinin, klasik anlatımıyla; hep iyi bir süreç izlediği, yani zulümden kurtulanı (Yahudiler) sahiplenmesi ve koruma sağlaması (Osmanlı) nedeniyle tarihsel sürecin bu çerçevede geliştiği ve son dönem Osmanlı Yahudilerinin bu nedenle devlete bağlı yurttaşlar olduğu tezine karşı çıkmaktadır. Cohen, Osmanlı Yahudilerinin devlete bağlılık hikâyesinin bir duyarlılık hikâyesi olarak değil, bir süreç ve proje hikâyesi olarak okunması gerektiğini belirtir. 19. yüzyılda bir dizi yeni sosyo-politik ve yasal gerçekliğe yanıt ve yeni imparatorluk yurttaşlığının getirmiş olduğu yeni fenomenler ile Yahudi elitlerin Yahudi Cemaati içinde yeni bir vatanseverlik öğretisi ve kamusal alanda yeni bir Yahudi imajı yaratma çabasının ortaya çıkardığı bir projedir. Başka bir deyişle 19. yüzyıl Yahudi elitlerinin yeni duruma uygun, tahayyül edilen Yahudi tipinin –iyi- yaratılması için uygulamaya koydukları “toplum mühendisliği” projedir. 18. ve 19. yüzyıl Osmanlı Yahudilerinin demografik, ekonomik ve politik anlamda zayıfladığı, devlet kadrolarından dışlandığı bir süreçtir. Bu süreçte Yahudiler diğer gayrimüslim cemaatler ile rekabette geri kalmakla birlikte, toplumsal alanda olumsuz bir imaja sahiplerdi. Fakat Cohen bu durumun Tanzimat ve Islahat gibi fermanlarla ortaya konulan yeni vatandaşlık tanımlaması ile değişmeye başladığını, Yahudilerin bu ferman veya reformlar ile oluşan yeni durum vesilesiyle geri plana itilmişlik durumundan ve olumsuz Yahudi imajından kurtulmak ve düzeltmek için bir fırsat yakaladığını – özellikle Yahudi elitlerin- ifade etmektedir. Osmanlı Yahudi Hahamının değişimi ile “Artık dünyanın ezilen ve hor görülen kesimi değiliz, çünkü *artık* medeni yurttaşlarız” (s. 42). Bu çerçevede yazar son dönem Sefarad topluluğunun dünyasını yansıtan *iki savaş, icat edilmiş bir bayram, bir dünya fuarı ve bir sultan turunu* mercek altına almaktadır.

Giriş kısmından sonra Cohen, Osmanlı Yahudilerinin Yurtseverlik projelerinin yarım yüzyıl boyunca İstanbul, Selanik, İzmir ve ötesinde geçirdiği ilerlemeleri ele almaktadır. Osmanlı Yahudilerinin Yurtseverlik projesi gazeteler üzerinden oluşturulmuş ve yürütülmüş bir proje olduğu için Cohen, bu projeyi Osmanlı topraklarında İbrance yayı yapan gazeteler üzerinden takip etmektedir.

“Emperyal Yurttaşlık Dersleri” isimli birinci bölümde, Osmanlı yurttaşlığının kentsel modellerinin ortaya çıkışını tetikleyen, imparatorluğun politikalarını yeniden yapılandığı 1876 Osmanlı

¹ Doktora Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi Ortadoğu Enstitüsü, Ortadoğu Çalışmaları, Sakarya, Türkiye, ORCID: 0000-0002-9513-3417, kurtmndrs@gmail.com

Anayasası'nın ilanı ile başlatıp, 1877-78 Osmanlı-Rus Harbi sırasında Osmanlı Yahudilerinin yurttaşlık çabalarına odaklanmaktadır. Yazar bu bölümde, yeni Anayasamın getirmiş olduğu yeni vatandaşlık tanımlaması çerçevesinde Osmanlı Yahudilerinin topluma daha fazla karışmak, yoksulluk ve geri kalmışlık imajını aşmak, kötü olan Yahudi imajını hem görünüş hem de düşünce olarak değiştirmek ve diğer gayrimüslim milletler gibi "sayılan ve saygı gören" (s. 58) bir topluluk haline gelmek için ortaya koydukları çabalarına tekasüf etmektedir. Bu amaca ulaşmak için özellikle Yahudi gazeteleri üzerinden cemaatin nasıl davranması, nasıl giyinmesi, hangi toplantı ve topluluklara katılması, nasıl bir imaj çizmesi gerektiğine dair önemli düzeyde yapılan propagandaya odaklanmaktadır. Yahudi elitleri, gazeteler üzerinden sokaklarda el açıp dolanan yoksul ve geri kalmış Yahudi imajını ortadan kaldırıp, bunun yerine Yahudi olduğu kadar Osmanlı, aydınlanmış ve iyiliksever bir Yahudi yurttaş imajı geliştirilmeye çalışmışlardır. Osmanlı Yahudileri 93 Harbi sırasında, önceki Osmanlı savaşlarından farklı olarak, sadece dua, mal ve para yardımıyla bulunmadılar. Yahudi elitleri, imparatorluk yurttaş olduklarını kanıtlamak için genç Yahudilerin orduya yazılmasını teşvik ettikleri gibi kadın-erkek ayırt etmeden tüm dindaşların kişisel isteklerini devletin isteklerine tabi kılmalarını söyleyerek, Yahudi dindaşların imparatorluk nezdinde itibarını yükseltmeye çalışmışlardır (s. 73). Netice itibarıyla Yahudi liderleri, tekrar devlet nezdinde görünür olma ve devlete her türlü durumda, her şeylerini feda etmeye hazır bir topluluk olarak imparatorluğun gerçek dostu olduklarını kanıtlamayı planlamışlardır. Nitekim bu dönemde Yahudi basını sıklıkla "devletimiz" "vatanımız" gibi aitlik bildiren kavramlar kullanmıştır. Ayrıca Yahudiler, hilal ve yıldızın Yahudilere ait mekân ve nesnelere kullanımını daha belirgin hâle getirerek, gerçek anlamda imparatorluğa olan sadakatlerini göstermeye çabalamışlardır.

"Sokaklarda ve Sinagogda: 1892 yılını Osmanlılar Olarak Kutlamak" başlıklı ikinci bölüm, Osmanlı Yahudilerinin iki farklı merasim ile devlete olan bağlılıklarını ve sadakatlerini gösterme çabalarına odaklanmaktadır. İlk merasim yine Yahudi elitler tarafından icat edilmiş bir bayramdır. Yahudilerin 1492 yılında İspanya'dan kovularak Osmanlı Devleti'ne sığınmalarının dört yüzüncü yılı vesilesiyle hem devletlerine şükranlarını sunmak hem de ülkesini seven insanlara yakışır bir şekilde Osmanlı topraklarına geldikleri günü tatile dönüştürme çabasıdır. Özellikle bu tatilin Avrupa'daki anti-Semitik tutumdan kaçan Yahudilerin Osmanlı topraklarına girişlerinin devlet açısından sıkıntı yarattığı ve devletin büyük oranda Yahudileri kabul etmekte şüphe duyduğu (Siyonizm) politik bir vakitte yapılması büyük anlam ifade etmektedir. Bu bayram ile Yahudilere dair şüphelerin arttığı bir dönemde Osmanlı Padişahlarının tarihsel hoşgörünü anlayışlarına atıf yaparak, Osmanlı'nın Yahudiler için güvenli bir liman olduğunu belirtmek ve böylelikle Osmanlı Yahudilerinin şükran duydukları devletlerini onurlandırmak hedeflenmiştir. İkinci merasim ise 1893 tarihinde Amerika'nın New York Eyaleti'nde gerçekleşen "Dünya Kolomb Fuarı"nda Yahudi tüccarlar Osmanlılıklarını ortaya koymak için Atlantik'in öte yakasına yaptıkları yolculuğa odaklanmaktadır. Burada Osmanlı Yahudileri, kendilerini "Türk" olarak tanıtmakta ve Osmanlıya dair maddi kültür öğelerini sergilemek vesilesiyle dışarıda devletlerinin olabildiğince reklamını yapmaya çalışmışlardır. Nitekim Osmanlı Yahudi tüccarlarının New York'taki bu faaliyetleri, Osmanlı topraklarındaki dindaşları tarafından gazete sayfalarına taşınmıştır. Böylelikle Yahudi Cemaati içerisinde fuardaki dindaşlarının faaliyetleriyle gurur duymaları ve topraklarında yaşadıkları imparatorluğa anavatan gözüyle bakmaları noktasında propaganda oluşturmaya çalışılmıştır. "Savaşan Komşular: İmparatorluğa Bağlılık ve Politikleşmiş Şiddet" başlıklı üçüncü bölüm, Osmanlı Yahudilerinin imparatorlukta tansiyonun arttığı ve politik şiddetin ivme kazandığı bir süreçte iki vakaya verdikleri tepkiyi incelemektedir. İlk vaka, 1896 yılında İstanbul'daki Ermeni olaylarıdır. Ermeni olayları üzerine, İstanbul'da sert tedbirler alan devlet, şehirde önemli sayıda Ermeni'nin ölümüne engel olamamış ya da olmamıştır. Fakat yazarın değimi ile politik İslâm'ın güç kazandığı bir süreçte imparatorluk vatandaşı olan Yahudilerin Müslümanlarla iyi ilişkiler içinde olması, Yahudilerin diğer gayrimüslim vatandaşlar ile olan ilişkilerinde derin çatlaklar meydana getirmiştir. Nitekim imparatorluk vatandaşı olarak 1897 Osmanlı-Yunan savaşında açık bir şekilde Müslüman komşularının yani devletten yana taraf olmaları, ortaya vatanseverliğin kanıtı olan politik şiddetin devreye girmesine vesile olmuştur: Yahudilerin gönüllü olarak Osmanlı-Yunan savaşına dahil olmaları, diğer gruplar ile sokak çatışmalarına girmeleri, devletin yanında yer aldıklarını gösterme çabasıdır. Yahudiler, ülkelerine duydukları sevgiyi, imparatorluk topraklarının genelinde, toplum liderlerinin ülke davası ile kabul edilebilir ölçüde özdeşimin ötesine geçen şiddetli ve kendiliğinden gelişen eylemlerle gösterdiler.

"Rekabet ve Çatışma: Anayasal Rejimde Yahudi Osmanlılığı" başlıklı son bölümde, Sultan V. Mehmed Reşad'ın 1911'de Osmanlı Makedonya'sına gerçekleştirdiği tur kapsamında Selanik ziyareti ve Yahudilerin bu seyahatte gösterdikleri tepkiyi ele alınmaktadır. Bu ziyarette Yahudilerin temel

hedefleri imparatorluk vatandaşı olduklarını kanıtlama istekleridir. Ziyaret çerçevesinde farklı Yahudi fraksiyonları (Sosyalist, Siyonist ve anti-Siyonist) arasında “sultana iyi ve sadık vatandaş olduklarını” gösterme noktasında bir yarışa sahne olmuştur. Özellikle 1908 Jön Türk devrimi sonrası oluşan yeni duruma ayak uydurmaya çalışan Yahudiler, artık tek sesli değillerdir. Cohen, Sosyalist, Siyonist ve anti-Siyonist gruplar arasındaki mücadeleyle Yahudilerin yeni rejimin desteğine mazhar olmaya çalıştıkları bir sürece girdiklerini belirtilmektedir. Bu mücadelenin en iyi sergilendiği zaman ise Sultan V. Mehmed Reşad’ın Selanik ziyareti olmuştur. Mücadeleden bir galip çıkmamakla birlikte, anti-Siyonist ve “Osmanlı Yurttaşlığı” projesinin baştan itibaren bayraktarlığını yapan Yahudi grupların, Avrupa’daki Yahudiler gibi olmama ve devlete sadık vatandaşlar olduklarını kanıtlama çabaları kayda değerdir. Bununla birlikte yazar Osmanlı üst tabakasının Siyonistler ile ilişkilerine dair farklı ve önemli bilgiler aktarmaktadır. Son olarak bu bölüm, tek ve bir bütün olarak başlayan Osmanlı Yahudilerinin Yurtseverlik projesinin gittikçe daha da parçalı bir yapıya bürünmesi, Yurtseverliklerini özenle hazırlayıp diktikleri anıtlarla gösteren Yahudi bireylerin bunu artık bütünüyle Yahudi *milleti* adına değil, kendi kişisel ve politik davalarını ilerletme umuduyla kendi özel işletmeleri ya da sosyal kulüpleri adına yapmaya başlaması üzerinde durmaktadır (s. 264).

Kitap üzerine yapılacak birkaç değerlendirmede şunlar söylenebilir: Öncelikle eserin dili oldukça akıcı ve çok iyi bir tercümesinin yapılmış olduğunu söylemek gerekiyor. Cohen, 19. yüzyıl Osmanlı Devleti’nde Rum ve Ermenilerin ayrılıkçı hareketlerinin tersine davranış sergileyen Yahudilerin, neden diğer gayrimüslim gruplar gibi hareket etmediğini inceleyen önemli bir eser ortaya koymuştur. Nitekim yazar, güçlü bir Siyonist hareketin başladığı bir dönemde Osmanlı Yahudilerinin neden devlete bağlı kaldıklarını, tarihsel bir perspektifte iyi analiz etmektedir. Bununla birlikte yazar Osmanlı Yahudileri ve Osmanlı Devleti’ne sadakat kısmının bir tarihsel bağdan (şükran borcu) öte bir proje olduğunu delilleri ile ortaya koymasından son dönem Osmanlı Yahudileri üzerine farklı bir bakış açısı sunmuştur. Fakat Osmanlı Yahudilerinin, devlete olan şükran borçlarının yurttaşlık projesinin ilerlemesinde çok önemli bir yerde durduğunu gözden kaçırmamak gerekiyor. Cohen’in gazeteler, mektuplar, konsolos raporları, kartpostallar ve fotoğraflar gibi birinci elden arşiv malzemeleri kullanması eseri daha da değerli hale getirmektedir. Özellikle Cohen’in Türkiye’de Osmanlı Yahudileri üzerine yapılan çalışmalarda çok rastlanmayan Yahudi gazetelerini kullanması, eseri Osmanlı Yahudileri üzerine yapılacak çalışmalar için bir örnek haline getirmektedir. Çünkü son dönem Osmanlı Yahudileri üzerine var olan anlayışın ötesinde farklı bir perspektiften (yurttaşlık projesi) bakılmasını sağlayan olgu ancak bu gazetelerin okunması ile mümkün olabilmiştir. Fakat şunu da belirtmek gerekiyor; metin içerisinde nispeten belirtilmesine rağmen Osmanlı Devleti’nin Sefarad Yahudilerinin “imparatorluk yurttaşı” olma projelerine nasıl bir tepki verdiğini tam olarak göremiyoruz. Nitekim aynı şekilde dönemin Osmanlı gazeteleri üzerinden yapılacak bir çalışmayla hem devlet hem de toplum nezdinde son dönem Osmanlı Yahudileri imajının nasıl olduğu daha iyi anlaşılacaktır. Buna diğer gayrimüslimlerin gazeteleri de eklenebilir. Bu tek bir kişinin üstlenebileceği bir yük olmamakla birlikte, böyle bir çalışma son dönem Osmanlı Yahudileri hakkındaki ufkumuzu genişletecektir.